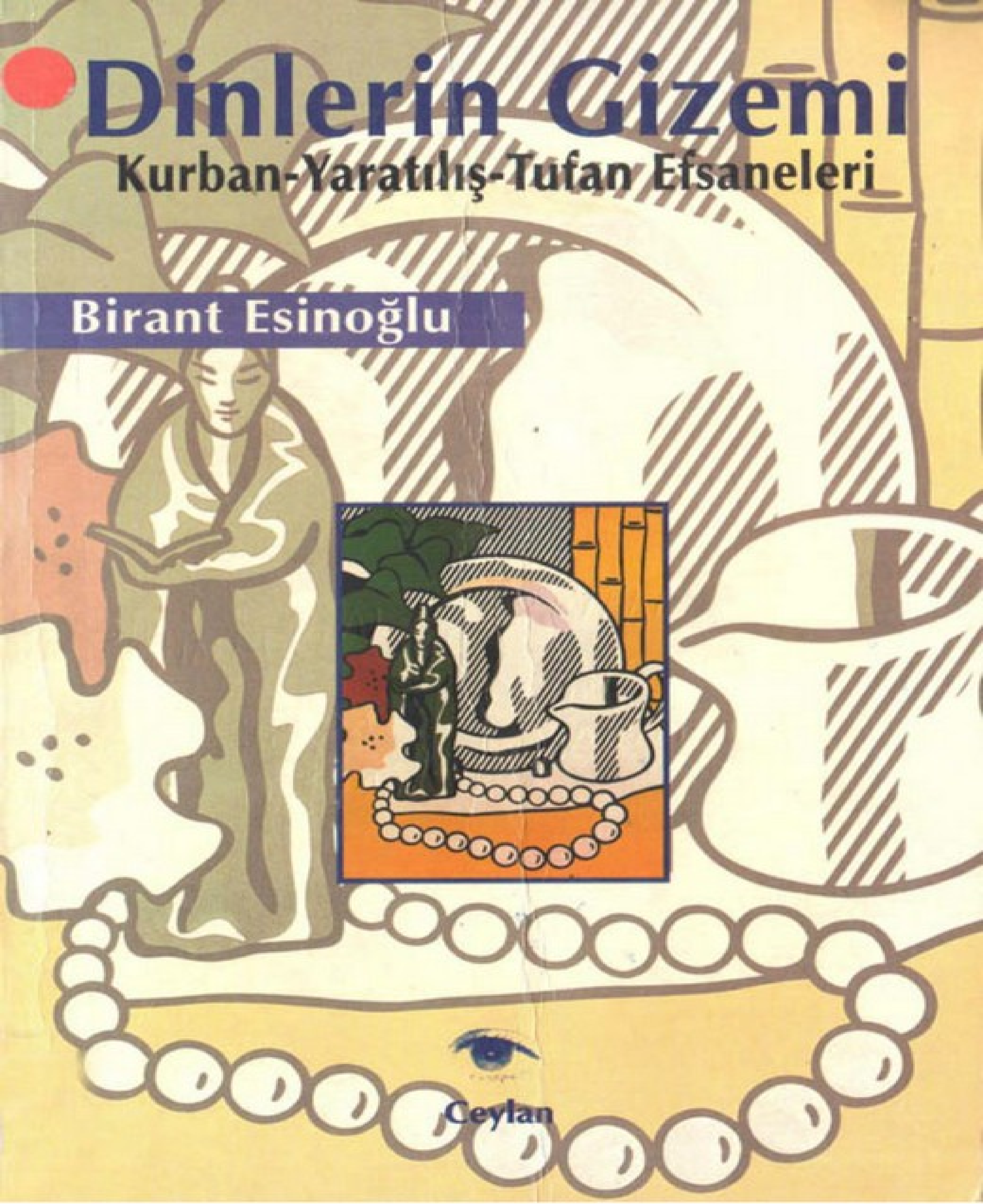
Dinlerin Gizemi

Kurban-Yaratılış-Tufan Efsaneleri

Birant Esinoğlu

Ceylan

Birant Esinoğlu
Dinlerin Gizemi İnceleme/Araştırma

ISBN 975-8110-10-1
Yayıma hazırlayan/redaksiyon
Diyalektik Araştırma
Kapak: Özcan Sapan
Baskı ve teknik hazırlık: Ceylan Mat.
Ceylan Yayıncılık Matbaacılık ve Dağıtım Ltd. Şti.
Akbıyık Değirmeni Sok. Kapıağası Han No: 35/8-9
34400 Sultanahmet-İstanbul
Tel: (0 212) 517 00 8182 Fax: (0 212) 517 36 12

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

"SAİS" deki tanrıça heykelinde pek muammalı olan şu yazıt bulunur; OLMUŞ OLANIN HEPSİ, OLANIN HEPSİ, OLACAK OLANIN HEPSİ BENİM VE HİÇBİR ÖLÜMLÜ ŞİMDİYE KADAR PEÇEMİ KALDIRMADI" (Plutarch, Isıs ve Osırıs'e dair -Mısırlı tanrı ve tanrıça- Olağanüstü masallardan)

Tanrıçanın binlerce yıl öncesinden yaptığı bu çağrıyı yanıtlamaya çalışıyorum: "PEÇEYİ KALDIRMAK!"

Bu çağrıya benden önce belki binlerce "ölümlü" ses vermiş olabilir, ama bana öyle geliyor ki "PEÇE" hala yerli yerinde durmaktadır.

İnsanlığın dalında çoktan olgunlaşıp sınıfsız bir dünyanın eşiğine geldiği, içinde yaşadığımız çağ, kendinden önceki çağlardan kurtulamıyor. Verili bir refahı öngören geçiş, geçmiş çağların ideolojik artıklarından ve tutsaklığından da kurtulamıyor.

İnsanoğlu tarihsel serüvenine komünden yola çıkarak başlamıştı. On bin yıla yakın bir zamanı içeren kanlı ve acılı serüveninde, komünü önce sınıflara böldü. Şimdi büyüyen, globalleşen dünya pazarında tek tek kişilere dek parçalayarak son trajik serüvenini yaşıyor.

Bu trajik serüvenin bir yanı "ruhsuzlaştırılan koşulların ruhu olarak din"in kişilerin öznel yaşamında, günlük bilincinde yaşamaya devam edişidir. Oysa son serüven, muazzam bir kültür devrimini başarmadıkça insan gerçekten insan (sınıfsız insan), özgür, yaratıcı ve sahip olmayı "olmaklaştıran" insan olamayacaktır.

Kültür devrimi ise kendi tarihini yazan ve yazdığı gibi yaşayan yine insanlar tarafından başarılacaktır. İnsanlığın evrensel kültür birikimi bunu başarmak için yeterlidir.

Bu bağlamda, hem insanlık tarihine hem dinler-düşünceler tarihinin bir bölümüne girerek bundan sonra ortaya konacak bütünlüklü çabalara bir katkı yapmak istedim. Bu yüzden çalışma "sınıflamaya giriş" (özellikle mitolojiyi sınıflamaya giriş) ve bir tartışma platformu olmaktan öte bir iddia taşımamaktadır.

Elinizdeki kitabın kurgusu şudur;

1- Kurban efsanesi içinde maddi ve entellektüel süreci en başından itibaren özetlemek,

2- Yaratılış efsanesinde, elde edilen bilgileri bir mitos çözümlemeye döndürmek,

3- Tufan efsanesi içinde de kısmen aynı tezleri küçük örneklerle tekrarlayıp efsane çözümlemesini bitirmek, şeklinde gerçekleşmiştir.

Efsane çözümlemek, tarih bilimi içinde sentez olmuş bütün sosyal bilimlerin işbirliğini gerektirir. Bu çerçevede konu, arkeolojinin ve antropolojinin son bulgularından felsefi, ekonomik, sosyal ve kısmen de psikolojik (özellikle psikanalitik) boyutlarına ve dile kadar birçok yönüyle ele alınmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan şeyin eklektik bir yapı olmaktan uzak, "sentetik" bir yaklaşıma vardığını umuyorum.

Kitap bunun ötesinde Din nedir? Tek Tanrılı dinlere nasıl varılmıştır? Kurban olayının sebebi ve binlerce yıldır uygulanmasının altında hangi nedenleri aramak gerekir? İnsan neden çamurdan yaratılmıştır? Cennet neresidir? Havva neden ve niçin kandırılmıştır? Adem neden Havva'yı kaburgalarından çıkarmıştır? Tufan olmuş mudur? Olmuşsa nerede ve nasıl olmuştur? Tufana yol açan sebepler nelerdir? vb. gibi onlarca ve hatta yüzlerce merak edilen sorunun sanırım hiçbir yerde rastlanmayacak yanıtlarını da içermektedir.

Yararlı olacağı inancıyla...

Birant Esinoğlu

MİTOLOJİ TASNİFİ ÜZERİNE

Mitolojinin Konumu

Geçtiğimiz yüzyıla kadar insanbilimcilerin çoğu mitolojileri insanlığın "basitlikleri" ve "budalalıkları" olarak ele alma kolaycılığı içinde bulunuyorlardı. Bu aşama, araştırmalar, yeni buluşlar ve tarih bilimlerinin gelişimi ile geride bırakılsa bile hala:

"Her düşünür efsanede kendisine en yakın olan şeyleri bulmaktaydı. Çeşitli okullar, temelde efsanenin büyülü aynasında yalnızca kendi yüzlerini gördüler. Dilbilimciler onda bir sözcükler ve adlar dünyası; efsaneci ilkel bir felsefe; ruh hekimi ise çok karmaşık ve ilginç bir nevrotik olay buldu." '

(Devlet Efsanesi E. Cassier sf. 22)

Mitolojiler üzerine o zamandan bu zamana kadar o kadar çok şey yazıldı çizildi ki neredeyse bunları takip etmek bile imkansızlaştı. Peki mitoloji anlaşıldı mı? Hayır. Aksine, anlaşılacak yerde daha çok kafa kargaşasına kurban gitti.

Çünkü lokalize olmuş bilimsel çalışmalar bütün bilimlerin senteziyle oluşmuş tarih bilimini sansür etmeye devam ediyorlardı. Dilbilimci, psikanalist, din tarihçisi, antropolog vb.leri hep mitolojiyi kendi dar sınırları içine gömerek anlaşılmaz kıldılar; üstelik materyalist bilim anlayışına prim vermemek ve tarihi olduğundan farklı göstermek adına çoğunlukla mitolojinin ne olduğunu, nasıl oluştuğunu ve ne işe yaradığını kavratacak anlayışı bir sürü laf kalabalığı arasında yok ederek.

Mitolojinin Özü ve Metodoloji

Oysa mitolojiler başka başka olayları anlatıyor görünseler de birbirlerinden kopuk olmayan tarihsel gerçekliklerdir. Çünkü insanlık ister kabileler, aşiretler, uygarlıklar, isterse uluslar şeklinde parçalanmış olsun asla gerçek bir bölünmüşlük içinde değildir.

İnsanlığın maddi üretim tarihinde olduğu gibi ideolojik, entellektüel tarihinde de bir bütünlük ve süreklilik vardır. Bölünme ve birleşme sürekli zıddına atlayarak ilerleyen diyalektik bir süreçtir. Bu yüzden tarihsel aşamanın şu ya da bu anının ele alınması asla tek başına kendi gerçekliği

içinde başarılamaz. Mitolojiler üzerine yürütülen bir çaba herşeyde olduğundan daha fazla böyledir. Bir halka ait olduğu sanılan basit bir masal ya da mitin bile araştırıldığında evrensel insanlık gerçeğine bağlandığı hemen görülecektir. Eğer herhangi bir insancıl olay gibi de toplumsal ve tarihsel ilişkiler içinde ve üretici güçler açısından ele alınmazsa anlaşılmaz "basitlikler" ya da spekülasyonlar olarak kalmaya devam edecektir.

Efsaneler insanın varolan gerçekliğini aşkın bir alanda yeniden kurarlar. Onlar, ait olduğu halkın (aslında o aşamadaki insanlığın) ekonomik, sosyal ve psikolojik gerçekliğini yansıtmakla kalmaz, varlık içindeki birliğin duygusal sezişini de yansıtırlar. Komünal varlığın manevi birliği, dilsel aktarımı, gelenekleri, anayasası ve dinidirler. Efsaneler, aynı zamanda insanoğlunun çocukluğu, kendinden sonraki ideolojilerin, dinlerin vb.nin ilk örneğidirler. Bu yüzden mitoloji tasnifi göründüğü kadar kolay, üzerinde durmaya değmez bir çaba ya da sırf bilimsel bir "hobi" sayılamaz. Yalnızca ideoloji yaratımının ilk örneği olmakla bile üzerinde durulmayı hakederler.

Buna karşılık insanlık, dağlarca malzeme yığdığından sentetik bir mitoloji tasnifi yapmak yinede zorluk çıkarmaktadır. Ancak bu zorluk nedeniyle olayın çözümlenmesine bir yerinden başlamamak, alanı yukarıda belirttiğimiz "bilim satıcılarına" ve spekülasyonlara bırakmak anlamına gelebilir. Bu yüzden kutsal masalların en başında gelen ve tek tanrılı dinlerin tapınımlarında yaşamaya devam eden kurban efsanesi ile konuya bir giriş yapmayı deniyorum. Bu çalışma bir yanıyla mitolojiyi çözümlemeye örnek yaratma çabası olmakla birlikte diğer yanıyla da ideolojilerin üretim mekanizmalarının ortaya konuşuna, entellektüel tarihin en eski geçmişinden, geleceğin mitlerinin yaratılış süreçlerinin ilk örneklerini ortaya koymaya kadar geniş bir alanda ilerleyecektir. Geniş perspektifine rağmen çalışmanın yine de bir giriş niteliği taşıdığı unutulmamalıdır.

KUTSAL KİTAPLARDA KURBAN EFSANESİ

Tek tanrılı dinlerde kurban mitolojisi İbrahim peygambere dayandırılır. Çok bilinen kutsal masal, Tevrat'ın Tekvin bölümünde ve Kur’an’ın Saffat suresinde anlatım bulmuştur. İncil'de ise bilindiği gibi bir kurban mitine rastlanmaz. Çünkü İncil sadece İsa'nın başından geçenleri hikaye eder ve diğer konularda eski ahite (Tevrat'a) atıfta bulunur. Ancak İncil'de bir

kurban mitinin bulunmaması çalışmanın genel akışı ve kapsamı açısından hiçbir önem taşımaz. Çünkü mitoloji çalışmam herşeyden önce biçime, ifade edilmiş olana değil, öze ilişkin bir çalışmadır.

Bu nedenle ifade edilmiş olana başvurum, yaşayan efsanenin bir kez daha anımsatılması ve "Fil conducteur" (yol gösterici) olarak kullanılacak olmasından kaynaklanır.

Efsane, Kur'an'ın Saffat suresinde şöyle ifade edilmiştir: *"Rabbim! Bana iyilerden olacak bir çocuk ver"* diye yalvardı. Bizde ona yumuşak huylu bir oğlan müjdeledik. Çocuk kendisinin yanısıra yürümeye başlayınca : "Ey oğulcuğum! Doğrusu ben uykuda seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün ne dersin dedi?" dedi "Ey babacığım! Ne ile emrolundunsa yap, Allah dilerse sabredenlerden olduğumu göreceksin" dedi. Böylece ikiside Allah'a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alnı üzerine yatırınca Biz "Ey İbrahim! Rüyayı gerçek yaptın; İşte biz iyi davrananları böylece mükafatlandırırız." diye seslendik. Doğrusu bu apaçık bir deneme idi. Ona fidye olarak bir kurbanlık verdik....

Ona iyilerden olan İshak'ı peygamber olarak müjdeledik. (Kur'an Saffat suresi 100-112)

Aynı olaya ilişkin anlatım Tevrat'ta şöyledir:

"Ve bu şeylerden sonra, vaki oldu ki, Allah İbrahim'i deneyip ona dedi: Ey İbrahim: ve o: İşte ben dedi. Ve dedi: Şimdi oğlunu, sevdiğin biricik oğlunu, İshak'ı al ve Moriya diyarına git ve orada sana söylediğim dağların biri üzerinde onu yakılan kurban olarak takdim et. Ve İbrahim sabahleyin erkenden kalktı ve eşeğine palan vurdu ve kendisiyle beraber uşaklarından ikisini ve oğlu İshak'ı aldı ve yakılan kurban odunlarını yardı, ve kalkıp Allah'ın kendisine söylemiş olduğu yere gitti. İbrahim üçüncü günde gözlerini kaldırıp uzaktan o yeri gördü. Ve İbrahim uşaklarına dedi: Siz burada eşekle beraber kalın ve ben çocukla beraber oraya gideceğim ve secde edip yanınıza döneriz. Ve İbrahim yakılan kurban odunlarını alıp oğlu İshak'a yükletti ve ateşi bıçağı kendi elinde taşıdı ve onların ikisi birlikte gittiler... Ve Allah'ın kendisine demiş olduğu yere vardılar; ve İbrahim orada bir mezbah yaptı ve odunları dizdi ve oğlu İshak'ı bağlayıp onu mezbah üzerine odunların üstüne koydu. Ve İbrahim elini uzattı ve oğlunu boğazlamak için bıçağı aldı. Ve RABBİN meleği göklerden ona çağırıp dedi: İbrahim, İbrahim; ve: işte ben, dedi. Ve dedi. Elini çocuğuna uzatma ve ona birşey yapma; çünkü şimdi bildim ki sen Allahtan

korkuyorsun ve kendi biricik oğlunu benden esirgemedin. Ve İbrahim gözlerini kaldırıp gördü: ve işte arkasında bir koç çalılıkta boynuzlarından tutulmuştu; ve İbrahim gidip koçu aldı ve oğlunun yerine onu yakılan kurban olarak takdim etti" (Tevrat, Tekvin Böl. Bab 22-1l-14)

Görüldüğü gibi kutsal masal hem Tevrat'ta hem Kur'an'da" küçük farklılıklar bir yana bırakılırsa hemen hemen aynıdır. Kur'an'da kurban edilecek çocuğun kim olduğu belirtilmemiş, anılan surede sadece İshak'a peygamberlik müjdelemekle yetinilmiştir. Oysa İslam inanışlarında kurban edilecek çocuğun İshak değil İsmail olduğu kabul edilir.

Esasen kurbanın İsmail ya da İshak olması çok önemli değilse de, bu farklılık Kur'an'ın İbrahim geleneğine, yani geleneğin orjinaline dayanmasına ve bu yüzden katışıksızlığına karşılık, diğerinin tefeci bezirganlığın yaz boz tahtasına çevrilip, mitosların bile tersine döndürülmüş olmasından kaynaklanır: İbrahim geleneği aşağı barbarlığın sonunda henüz anaerkil yaşamın izlerinin taze olduğu, ataerkil sistemin bütün ağırlığıyla egemen olmadığı, geçiş aşamasındaki bir dönemi karşılar. Dolayısıyla İbrahim'in karısı Sara'nın "anahan" olarak ağır basması ve İbrahim'in cariyesi Hacer'den doğan İsmail'i kurban etmeye İbrahim'i ikna etmesi daha gerçeğe yakın bir olasılıktır. Ayrıca İsmail, İbrahim'in kölesi Hacer'den olma ilk çocuğu olduğuna ve Tarih öncesinde "ikicilerin" adanmasına hiç rastlanmadığına göre, İsmail'in kurban edilmesi daha çok gerçeğe uyar. Her zaman tarladan çıkan ilk ürün, ilk doğan hayvan tanrıya armağan edilir ki ondan sonraki ürünler bol olsun. Bu yüzden İshak'ın kurban edilmek istediğine ilişkin kanı yanlıştır. Aradan geçen yüzyıllar içinde kulaktan kulağa aktarımın yol açtığı doğal tahrifattır.

Fakat bu üzerinde fazla durulmaya değmeyecek bir konu olduğundan anlatımların ortak özelliklerini hem birleştirip hem de bahse konu olayları sorular şeklinde ayrıştırarak mitoloji çözümlemesine girelim:

1- Kutsal masalda kurban tanrıya adanmaktadır. Öyleyse uğruna adak yapılan Tanrının niteliği ve kimliğinin ortaya konması ve tanrısal sürecin açıklanması, ortaya konulması gereken ilk olaydır. Tanrı bilinmeden uğruna neden adak yapıldığı asla bilinemez. Bu yüzden yazımızda buradan başlamak gerekecektir ki; buda bizi dinler tarihine ve insanlığın ideolojik, maddi tarihine götürecektir. Mitolojiyi çözümlemek için bu zahmetli yola girmekten başka yol yoktur.

2-Tanrıya ilk oğlunu kurban etmeye çalışan kişi İbrahim’dir. İbrahim kimdir ve onun peygamberlik sıfatı nereden gelmektedir? Peygamberlik nedir?

3- Tanrıya başlangıçta şu ya da bu sebeple (efsanede rüya gereği) kurban edilmeye çalışılan şey "insandır". Tanrıya insan kurban edilmesinin asıl sebebi nedir?

4- Efsaneye göre kurban edilmeye çalışılan İsmail (ya da İshak) İbrahim'in kendi oğludur. İbrahim bir başkasını değilse neden kendi oğlunu kurban etmektedir?

5- İsmail'in (ya da İshak'ın) yerine gönderilen koyunun (koçun) tarihsel bakımdan ve konumuz bakımından bir önemi varmıdır?

Bu soruların yanıtları bulunduğu zaman, "Kurban göksel olayının" "Yersel karşılığı da" bulunmuş olacaktır. Fakat dinsel inanış; bir düşünceler, olaylar ve eylemlerin zincirlenişidir. Bunların en üstünde de Tanrısallık vardır. Dolayısıyla Tanrının kimliğine ve niteliğine ilişkin tarihsel sürece girmek (dolayısıyla ideolojisinin ve mit'in kökenine inmek) yazımın başında belirttiğim gibi metodolojik bir zorunluluktur.

TANRISAL SÜREÇ

Tanrı Tanımı Üzerine

"İnsanlar şimdiye kadar kendileri hakkında ne oldukları ya da ne olmaları gerektiği hakkında her zaman yanlış fikirlere sahip olmuşlardır. Tanrı hakkında ki, normal insan hakkında ki vb. tasarımlarına uygun olarak düzenlenmişlerdir. Onların beyinlerinin ürünleri olan bu tasarımlar, ulaştıkları yüksekliklerden insanları egemenlik altına alacak kadar yücelmişlerdir. Yaratıcılar kendi öz yaratıkları önünde korkuyla eğilmişlerdir." (Alman İdeolojisi. Marks-Engels)

Yukarıdaki satırlar her ne kadar genç Hegelcilerin safça düşünüşlerinin bir ifadesi olarak insanları kuruntuların fikirlerin ve dogmaların idare ettiği, yönlendirdiği gibi bir teze dayanıyorsa da, insanın kendi öz yaratığı olarak çağlar boyunca dehşet yaratmış ve uğraştırmış bir konuya giriş yapmak için ideal bir betimleme gibi görünüyor.

Gerçekten de insanlığı; kendi yaratığı olupta bu kadar meşgul etmiş, uğruna kanlar akmış tanrı fikri gibi bir fikir daha yoktur.

Ama yukarıda belirtildiği şekilde fikir gerçeği yaratmaz gerçek fikri yaratır ve fikir de gerçeği etkiler.

Fakat asıl sorun şudur:

İnsanlık böylesi bir inanışı neden yarattı? Bu inanışı yaratmakta ne yararı vardı? Hangi mekanizmalarla yarattı ve bu kadar yüceliklere hangi mekanizmalarla çıkarttı? Başlangıçta ki sorularla yanıt bulmak için bu soruların yanıtlarını da bulmak gerekiyor..

Öncelikle şunu belirtmem gerekir ki, tanrı fikri hiçbir zaman bir ve aynı şey olmamıştır. Deyim yerindeyken uzun çağlar öncesinden beri binlerce tanrı ve bir o kadar da tanrı fikri vardı. Hatta bir filozofun deyişiyle tanrıya dönüştürülmemiş hiçbirşey yoktu. Bunun için bir tanrı tanımı yaparak başlamak hemen hemen imkânsızdır.

Zaten tanım, tanrı fikri gibi mutlaklaştırılan bir kategori olduğunda, buna ihtiyaç da yoktur. Çünkü hemen her olayı ve bu arada tanrıyı da mutlak kategori olarak değil, insanlık tarihinin somut akışında, gerçeklikle ilişkileri içinde ve somut olayların ideolojik görünümü olarak aramak gerekir. Bu, süreçlerin bilimi olmak iddiasında bulunan gerçek "nükleer tarih biliminin" (*) metoduna da uygundur.

Tanrının Doğumuna Kaynaklık Eden Tarihsel Temel: Komün Temeli

İnsanlığın başından geçenler iki ana bölümde ele alınıyor: 1 -Tarih 2 -Tarihöncesi.

Tarihöncesinde gerek arkeolojide gerekse sosyoloji de iki ana sınıflamaya uğratılıyor: 1-Arkeolojinin Paleolotik çağ dediği çağ; Sosyolojide Yabanıllık ya da Vahşet çağı olarak, 2 Arkeolojinin Neolitik çağ dediği çağ; Sosyolojide Barbarlık (**) olarak adlandırılıyor.

İnsanlık yabanıllık (Vahşet) çağların da yaşarken tanrı yoktu. Çünkü insanlar lokal yaşam sınırları içinde, sürü halinde yaşamanın biraz ötesinde, kandaş aile temeli üzerinde yükselen bir sosyal örgütleniş içinde yaşıyorlardı. Bu yaşam tarzı içinde insanlar, tanrı gibi soyut, bir varlığı yaratmak bir yana kendilerini doğadan, örneğin hayvanlardan ayıramayacak denli ilkel bir örgütleniş içindeydiler. İnsanlar bu çağda, üretim yapmak için değil, doğanın doğrudan ve dolaysız bir parçası oldukları için bir aradaydılar.

Bundan böyle kısaca komün diye adlandıracağımız bu birliktelik insan üretici gücünün zorunlu örgütlenişi olup, çağlar boyunca en etkin üretici güç olayda bu arada ideolojide de en önemli yeri tutmuştur.

Tüm antik tarih komünün çözülüşü tarihidir. Özgür bireyin, özgür birlikteliği gerçekleşinceye kadar devam edecek olan ve henüz sona ermemiş bu sürecin başında (yabanıl çağlarda) komün birey için herşeydir. Birey komün dışında hiçbir şekilde var olamaz. Birey bir doğa parçasına tek başına sahip olamaz, komün sahipse sahip olurdu. Komünle üretir komünle eşit bir şekilde paylaşır, komün neyi düşünür neyi yaparsa o da onu düşünür ve yapardı. İnsana adını bile komün verir, gerekirse adı geri alırdı. Doğaya pasif uyum (uzuvların doğal etkilerle değişmesi) yukarı yabanıllıkta Homo-Sapiensle birlikte sona erdiyse de doğanın dolaysız ve doğrudan varlığı kendini komün şeklinde devam ettiriyordu. Kısaca komün herşeydi.

Komün içinde bugünkü gibi görevler ve haklar gibi bir anlayış bölünüş yoktu. Herşey herkes tarafından doğal bir işbölümü içinde başarılırdı. Örgütlenmenin ana ekseni kadındı. Babanın kim olduğunun bilinmediği ve bilinmesinin de önemli olmadığı bu dönemde kadın ateş yakma, ateşin devamım sağlama, daha sonralarıda barınağın mağaranın bakım ve ihtiyaçlarını karşılama ile; erkek ise av bulmak, yiyecek temin etmekle görevlenip tarihteki (daha doğrusu tarihöncesindeki) ilk doğal işbölümü meydana gelmişti. Buna bölünmüşlük denirse tarihteki ilk bölünüş buydu.

Cinsel Yasak ve Ruh Soyutlaması

Kısaca arka planını vermeye çalıştığımız bu dönemde insanın ilk toplumsal varlık oluşu cinsel yasakla başladı. Ana baba ile çocuklar arasındaki cinselliğin yasaklanması bu üç temel sonucu yarattı:

1- İnsanın isteyen-arzulayan içgüdüleri ile toplumun koyduğu yasağın çatışması. Bu, insanın zihinsel süreçlerini (bilinç-bilinçaltını) ve bilincinden ayrı içindeki ikinci kişiliği yani ruh sezişini yarattı.

2- Toplumda bu yasak o topluluğun en yakınında ki en çok ilişkide bulunduğu hayvan ya da bitkinin seçilmesiyle oluşan ve topluluğun adına bağlı kaldığı totem denilen sembolü yarattı.

3- Yine aynı çatışma bilinçdışının bir başka cisimleşmiş totemi olarak dili yarattı.

İşte bu üç temel zihinsel süreç ve arka planını vermeye çalıştığımız sosyal olaylar (özellikle ilkel komünal birlik) tanrı fikrinin en eski ve en temel başlangıç noktasını oluşturdular.

Konunun bazı uzmanları bu zihinsel sürecin kimi kategorilerini seçerek gelecekteki din ve tanrı fikrini onun üzerine oturtmaya çalışmışlardır. Örneğin" ..din tasarımını," Tylor" Canlıcılığa, "Maret" kişilikdışı bir güç tasarımına, "Schmit" yaratıcı tek tanrı inancına, "Spencer" ölülere ve atalara tapmaya, "A.Comte" fetişçiliğe, "R.Smith" doğadışı nesnelerle soydaşlık inancına, "Thronwald" hayvanlara tapmaya, "Söderblom" gizli ve esrarlı güç inancına "Frazer" büyücülüğe, "Durkheim" Totemizme dayandırmaya çalışmışlardır. (Dünya inançları sözlüğü)

Halbuki ne biri ne de öteki tek başına din tasarımının temeli değildirler. Bu metafizik düşünürler zaten toplumsal yaşamı hep zihinsel kategoriler üzerine oturtmak eğiliminde oldukları, insanların maddi gerçeklerinin bu zihinsel kategorileri yarattığı ve bunun bir süreç olduğunu anlamadıkları için bol bol konunun bir o yanını bir bu yanını çekiştirerek spekülasyon yapmışlardır. Sürecin şu ya da bu yerinde ortaya çıkmış bir soyutlamanın (örneğin canlıcılığın, totemin, atalara tapmanın vb.) sonraki gelişmelerin temelini oluşturduğunu söylemek "önemli" bir keşif yapmak değildir. İnsanlar hangi ekonomik ve sosyal koşullar altında yaşıyorlardı ve bu hangi inanış ve düşünüşlere yol açtı; asıl sorun budur. Yoksa çoğunun kuramlarına temel aldıkları kategorilerde (bazıları hariç) yanlışlık yoktur. Aynı ünlü bilim adamları inanışı yaratan sürecinde bazı yanlarını işlerine geldiği gibi almış, diğer faktörleri atlama ya da yok sayma yolunu seçmişlerdir. Örneğin Durkheim komünal yaşayışın toteme yol açtığını belirtirken neden bir başka şeye değilde buna yol açtığını hiç açıklamamış yada açıklayamamıştır.

Gerçekten de herşeyin basit görüldüğü ilk aşamada bile durum hiç de öyle değildir. Hayvan sürülerinden hiçbir farkı bulunmayan insan sürülerinin nasıl olup da bir yukarı aşamaya yani “toplum" dediğimiz aşamaya ilerlediği ve bu ilerlemeye yol açan faktörlerin ne olduğu bütün tarihsel süreç için olduğu gibi konumuz bakımından da önemli bir sorun teşkil ediyor.

Bu sorunun yanıtı "emek" diye yanıtlanırsa, bu yanıt ilkel emeğin neden ve nasıl ruh soyutlamasına yol açtığını açıklamaktan uzak ve sığ bir yanıt olacaktır. Toplumsal yaşamda emek verimliliğindeki doğal olarak daha ileri bir soyutlamaya yol açtığı doğrudur. Fakat bu haliyle bırakılırsa "eksik"

olmaktan kurtulamayacaktır. Çünkü soyutlama yeteneği emeğin ve işbölümünün gelişimiyle belirlenmesine karşın, başka faktörler de vardır. İşte bu faktörlerin başında yukarıda açıkladığım cinsel yasağın yol açtığı sonuçlar gelmektedir. Bu yasak yine yukarıda belirttiğim gibi çift kişilikli insan yaratmış olup, bu nedenle sürecin başı ileri sürüldüğü gibi ruh, totem vb. şeklinde sayılan teorik kategoriler değil, daha çok değişen, gelişen insan ilişkileri ve insanın kendisidir.

Esasen "sürecin başı kavramı" metafizik bir kavramdır. Ama her aşama bir öncekinin üzerinde yükseldiği, bir önceki aşamanın ilişki ve düşüncelerini temel alarak ilerlediği için "sürecin başından" itibaren incelemeyi sürdürmek azçok bir zorunluluk olarak kendisini dayatmaktadır.

Onun için "sürecin başını” üzerine basarak tekrarlamak gerekirse; insanın bilinç-bilinçaltı şeklinde bir bölünüş yaşadığı ve yaşayabildiği için ruh, totem ve dil soyutlamaları doğabilmiştir. Yoksa nasıl ve neden olduğu bilinmeyen yada tesadüfen bir ruh varsayımına ulaşıldığı için değil.

Bu noktada ruh soyutlamasının gelişim seyrini uzun uzadıya ortaya koymadan önce bunun ayrılmaz bir parçası olan dile kısa bir giriş yapmakta yarar görüyoruz.

Dil bir simgeler dünyasıdır. İnsanlık emeğin yol açtığı tüm ilerlemeleri ve hemen herşeyi "soyut bir depo" niteliğindeki bu yapı içinde saklar ve sonraki kuşaklara aktarır. Bireyin bilinç-bilinçaltı şeklindeki zihinsel bölünüşün bir sonucu olduğu için, sonraki kuşaklara işaretler şeklinde aktarılan herşey hem somut hem de soyut anlamlar taşır. Örneğin köpek sözcüğünün hem somut olarak bir hayvan, hem de “fadailik" ve "sadakat" gibi soyut erdem veya erdemsizlikleri işaret etmesi gibi.

Dilin taşıdığı bu ikili karakter insanın simgeler dünyası içindeki oluşumunun, bilinçaltının, her türlü hayali dünya üretiminin ve tabii tüm efsanelerin önkoşulunu oluşturur. Dil, bununla da kalmayıp varlık yokluk atagonizmasını insan yaşamına sokarak hızla ilerleyen bir soyutlamaya sonsuz olanaklar sunar. Bu yüzden dilin konumuz açısından önemi büyüktür.

Bütün bunlara yol açan ve süre hayvanından başka bir şey olmayan insanı çift kişilikli toplum yaratığı ve toplum yaratıcı bir varlık haline koyduğunun keşfi (kişiliğin bu ikili yanını ilk anlayan) Freud’a aittir.

Fakat Freud bu yasak koyuşu "baba katli" gibi tam anlamıyla uydurma ve spekülatif bir olaya dayandırmamıştır. Üstelik cinsel yasağın toteme ve ruhçuluğa yol açtığını da zerrece farketmeden güya psikanalizi tarihe ve insanlığın geçmişine uygulamıştır.

Kısaca girişini yapmaya çalıştığım bu gelişmeler sonucu insan, ruh kavramına ulaşmakla kendini kendi somut varlığından ayrı düşünmeye, doğanın görüngülerini de bu soyut varlığın yansımasıyla algılamaya başlıyoruz. Bu yüzden ruh yalnız kendi içinde değil dağların, taşların, ağaçların kısaca her şeyin içindeki hareket ettirici faktör olarak görünüyordu. Bu insanlığın geçmişindeki ilk soyut düşünüş olarak canlıcılık(animizm) adını aldı.

Artık bundan sonra doğa aynasında yansıyan bu şeyin (ruhun) şu ya da bu şekilde etkilenmesi çabası başlayabilirdi;

"Yabanıl genellikle cansız doğa süreçlerini nasıl görüngülerin (phenomena) içinde ya da gerisinde çalışan canlı varlıklarca meydana getirildiklerini varsayarak açıklıyorsa, yaşamın kendisinin görüngüleri de öyle açıklar. Eğer bir hayvan yaşıyor ve hareket ediyorsa onun düşüncesine göre bu ancak içinde onu hareket ettiren küçük bir hayvan olduğu içindir. Hayvanın içindeki hayvan, insanın içindeki insan işte ruh budur. Ve bir hayvanın ya da bir insanın eylemi nasıl bir ruhun varlığı ile açıklanıyorsa, uyku ve ölüm dinlenmeside onun yokluğuyla açıklanır; uyku ya da kendinden geçme ruhun geçici, ölümse devamlı olmasıyla açıklanır; uyku ya da kendinden geçme ruhun geçici, ölümse devamlı yokluğudur." (Altın Dal)

"Bazı Avusturalyalı zencilerle (Yabanıllık döneminde) konuşan Avrupalı bir misyoner şöyle söylüyor: "Sizin sandığınız gibi ben bir tek kişi değil iki kişiyim." Bunun üzerine güldüler. "İstediğiniz kadar gülebilirsiniz" diye devam etti misyoner, "bir vücudun içinde iki kişi olduğunu söylüyorum size; bu sizin gördüğünüz büyük vücut; onun içinde görülmeyen küçük bir vücut daha var. Büyük vücut ölür, gömülür ama küçük vücut büyüğü ölünce uçar gider." Bazı zenciler buna şöyle cevap verdi: "Evet, evet. Bizde ikiyiz, bizimde göğsümüzde küçük bir vücut var." Öldükten sonra küçük vücudun nereye gittiği sorulduğunda, bazıları çalılığın arkasına, bazıları denize gittiğini bazılarıysa bilmediklerini söyledi. "(A.g.e. 121)" Huronlar ruhun bir başı ve vücudu, kolları ve bacakları olduğuna inanırlardı; kısacası insanın kendisinin tam bir küçük modeliydi ruh."(4) (A.g.e. 122)

"Celebeste hasta bir insanın burnuna, göbeğine ve ayaklarına ruhu kaçmaya kalkışırsa oltalara takılsın ve gidemesin diye balık oltaları takılır." (5) "Haida büyücü hekiminin özel eşyalarından biri içi oyuk bir kemiktir, kaçan ruhları onun içine doldurur ve sahiplerine geri verir." (6)

"Morquesanlar ruhun kaçmasını engelleyerek hayatta tutmak için ölmekte olan bir insanın ağzını ve burnunu tıkarlardı. Güney Amerika'da Honomamolar ölmekte olan bir insanın gözlerini, ağzını ve burnunu kapatırlar, ruhu dışarı çıkıpta ötekileri de götürmesin diye." (7) "Bir bedenin ruhu doğar doğmaz kaçıpta kaybolmasın diye Celebesli Alfonerler doğum olmak üzereyken evdeki her açıklığı, hatta anahtar deliklerini bile dikkatle tıkarlar. Aynı zamanda evin içindeki ve dışında ki bütün hayvanların ağızlarını bağlarlar, içlerinden biri çocuğun ruhunu yutmasın diye. Aynı nedenle evde ki herkes, hatta annenin kendisi bile doğumun başından sonuna kadar ağzını kapalı tutmak zorundadır. Burunlarını neden tutmadıkları sorusu ortaya atılınca çocuğun ruhu bunlardan birine girebileceğine göre yanıt şu oldu: Burun deliklerinden soluk alındığı gibi verildiği için ruh daha bir yere yerleşemeden soluk vermeyle dışarı atılırda ondan." (8)

"Bombay'da uyuyan bir kimsenin yüzünü acayip renklerle boyayarak ya da bir kadına bıyık takarak görünümünü değiştirmek onu öldürmekle bir tutulur. Çünkü ruh döndüğünde (uykuda geçici olarak gezmeye çıkar-bn) bedenini tanıyamayacak ve kişi ölecektir. "(9) (A.g.e. 126)

"Ruhun gidişi her zaman isteyerek olmaz. Hayaletler, cinler ya da büyücüler tarafından kendi isteği dışında bedenden ayrılabilir. Bundan dolayı Burmalı Karenler evin önünden bir cenaze alayı geçerken çocuklarını özel bir iple evin belli bir yerine bağlarlar, çocukların ruhları bedenlerini terk edip geçmekte olan cesede girmesin diye. Cenaze gözden kayboluncaya kadar çocuklar bağlı olarak tutulur." (10) (A.g.e. 127) "Keisar adasında (Batı Hint adaları) hayaletler oradan geçenin ruhunu yakalar ve bırakmaz korkusuyla geceleyin bir mezara yaklaşmak sakınımsızlık sayılır." (11) (A.g.e.)

Frazer'den seçilmiş yukarıdaki örneklerin de yeterince ortaya koyduğu gibi ilk soyut düşünüş olan ruh o kadar da soyutlanmış bir varlık değildi. Oltayla, kutuyla, kemikle vb. yakalanacak kadar somut insan yaşayışına yakın, hatta onların arasında her an yaşamaya devam eden bir varlıktı.

Ruh’ un Ölümsüzlüğü -Tarihsel Serüvenine Başlaması

Bu yüzden ruh soyutlaması ölümsüzlük niteliğine kavuşmamış, dolayısıyla "öteki dünya" fikrîde henüz doğmamıştı."

Sonsuzluk fikri ise, bu ikisini (ölümsüzlük" ve "öteki dünya" fikrinin) yeterince gelişmesiyle ortaya' çıkabilecek daha derin bir soyutlama niteliği taşıyordu."

"Öteki dünya" fikri için varolan, yaşanmakta olan dünyanın çekilmez bir hal almasını, ruhun öncesiz ve sonrasızlığını, "sonsuzluk" fikri içinde mevcut dünyaya ilişkin bilginin hayli ilerlenmesinin beklenmesi gerekirdi.

Oysa "ruhun ölümsüzlüğü" fikri bu ikisi gibi ("Sonsuzluk" ve "Öteki Dünya") değildi. Yaratılmış olan ruhun hemen yanıbaşında, insanın yaşama arzusunun yarattığı bir zorunlulukla hemen oracıktaydı. Dolayısıyla bir adım daha atılarak "ruhun ölümsüzlüğü" fikrine varıldı.

Bu ikinci adım birincisi kadar önemliydi. Çünkü ruh bir kez ölümsüzlüğe kavuşunca ormanların, dağların, yeraltının ve göklerin ardına ilerleyen ve uzun çağlar buyunca süren tarihsel serüvenine de başlamış oluyordu. Yine aynı şekilde insanın kendine ve doğaya ilişkin kavrayışıda hızla ilerliyor ve böylece ölümsüz ruhlar azalıp, santralizasyona uğrayarak somut kavrayışın ve bilginin ötelerine doğru çekiliyordu.

Yani kısaca insanoğlu "somutun tutsaklığından kurtuluyor", küçük grupların birleşmesi ya da nüfusun artışıyla oluşan daha büyük toplulukların ideolojik ve tekçi birleştiricisi ilerliyordu. Bunun tek tanrılı dinlere kadar uzanan ve Yuhanna İncilinde "Tanrı ruhtur" (Tevrat, 24) anlayışına kadar varan uzun bir serüveni oldu. Bu serüven, ruhun totem şeklinde ki ilk cisimleşmesinden başladığına göre önce bunu ele almak gerekir.

Kollektif "Ruh”:Totem

Başlangıçta herşeyin olduğu gibi ilkel komünal topluluğunda ortak bir “Ruhu" vardı. Bu ortak ruhu totem temsil ediyordu.

Her ne kadar bütün yazında özellikle Durkheim sosyolojisinin etkisi altında ki yazında totem, dinlerin başlangıcı ve en eski din olarak kabul edilirse de durum hiçte öyle değildir. Eğer konu inanış=din şeklinde sığ bir anlayışıyla ele alınırsa belki böyle düşünülebilir. Fakat bu yaklaşım,

totem=tanrı ve totemizm=din olmadığından konuyu açıklamak şöyle dursun, kalp bir yoruma ve kafa kargaşasına yol açar.

Yeri geldiğinde göstereceğim gibi din bir uygarlık ideolojisidir totem ise başka şey.

Totem, cinsel yasakla oluşmuş toplumsal yer tutuşun sembolize edilmesi, ata ruhuna tapıncın ortak ifadesi, toplumsal kural ve yasakların bileşkesidir. Yabanıl insanlar seçtikleri kartal, yılan, kanguru, yarasa, ayı, kurt, ağaç vb. totemlerle aynı soydan geldiklerini düşünürler, sosyal ve cinsel yasakları bu topluluk ruh ve sembolüne yansıtıp, yasak ve engellerin ondan geldiğini sanırlardı. Yani totem bilinç-bilinçaltı bölünüşünün tipik bir sonucu olarak henüz kopuşmayı başaramadığı doğaya doğru, doğadan kendisine doğru etkileşen toplumsal yansıtma mekanizmasının bir sonucuydu. Fakat burjuva etnolog antropolog ve Durkheim gibi sosyologların sandığı gibi bir tanrı değildi.

Totem, komünal bireyin anası, babası, erkek kardeşi, kız kardeşi veya ölmüş atasıydı. Bütün dokunulmazlığına, yasaklarının keskinliğine rağmen komünal bireylerden biriydi. Ne topluluktan nede bireyden herhangi bir üstünlüğü yoktu. Zaten böyle olmasıda mümkün değildi. Çünkü insanlar arasında doğal bölünüşün ötesinde bir bölünmüşlük ve altlık-üstlük gibi ilişki henüz doğmamıştı.

Frazer'in iyi bir biriktirici olarak sezdiği ve fakat eksik olarak betimlediği gibi; totem bir insanın yaşamını içine gizlediği kaptan başka bir şey değildir." (Altın Dal sayfa 305)

Totemin yabanıl insanlara nasıl göründüğünü ve onlarca nasıl değerlendirildiğini göstermek için bir kaç örnek verelim;

"Guatemala kızılderilileri arasında nagual yada naval (totem-bn) canlı bir nesne genellikle bir hayvandır, belli bir insanla koşut bir ilişki içindedir, öyle ki insanın mutluluğu ya da üzüntüsü hayvanın yazgısına bağlıdır." (A.g.e.)

"Birçok Avusturalya kabilesinde her cinsiyet grubu belli bir türden hayvanlara, Orta Amerika kızılderilisinin kendi nagualına baktığı gibi bakar, ancak bir farkla; kızılderili yaşamının bağlı olduğu hayvanı açıkça bildiği halde, Avusturalyalılar her birinin yaşamının o türün bir hayvanına bağlı olduğunu bilir, ama hangisi olduğunu söyleyemez. Doğal olarak sonuçta her erkek, erkeklerin yaşamının bağlı olduğu türün bütün

hayvanlarını korur ve gözetir; her kadın bütün kadınların yaşamlarını bağlı olduğu türün bütün hayvanlarını korur ve gözetir; çünkü herkes bu karşılıklı türlerden herhangi bir hayvanın ölümünün erkek ya da kadın herhangi bir insanın ölümüne neden olacağından başka bir şey bilmez;" (A.g.e.)

"Avusturalyalı erkek ve kadınların yarasalara ve baykuşlara sağladığı bu kıskanç koruma (yarasaların ve baykuşların genellikle erkeklere ve kadnlara ayrılan yaratıklar olduğu anlaşılmaktadır) yalnızca bencil düşüncelere bağlı değildir. Çünkü her erkek yalnızca kendi yaşamının değil, aynı zamanda babasının, erkek kardeşlerinin oğullarının vb. yaşamınında belli türden yarasaların yaşamına bağlı olduğu kadar, bütün erkek yakınlarının yaşamını da koruduğuna inanır." (A.g.e. 302)

"Bir yabanıl kendine bir hayvan adını verdiğinde o hayvanı erkek kardeşi olarak çağırır ve öldürmez; hayvanın onun totemi olduğu söylenir." (A.g.e.) "Ama bir cinsel bir totem belirlenmesi nispeten nadirdir ve şimdiye kadar yalnızca Avusturalya'da rastlanmıştır buna. Totem daha yaygın olarak bir cinsiyet grubuna değil, bir kabileye ya da bir klana mal edilir, kalıtsal olarak da ya erkek ya da kadın çizgisindedir. Bir bireyin kabile totemiyle ilişkisinden farklı değildir; onu öldürmez, ondan kendi erkek kardeşiymiş gibi sözeder, kendini onun adıyla çağırır." (A.g.e. 303)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi totemin komünal bireylerden bir farkı yoktu. Fakat topluluğun hem temel birleştiriciliğini hem de bölünmüşlüğünü "belirlemek" ve temsil etmek gibi ayırtedici bir özelliği vardı. Belirleyicilik totemin kendisinden kaynaklanıyormuş gibi görünse de asıl sebep topluluğun cinsellik temelinde örgütlülüğü ve aynı zamanda bölünmüşlüğüdür. Cinsel yasak, topluluğu ve insanı kendi içinde bölmüş ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde bir örgütlülük yaratmıştır. Dolayısıyla yabanıllığın orta aşamasından, özellikle ateşin keşfinden sonra insan sürüsünü, insan yaratığı "toplum" haline koyan şey bu cinsel yasak ve sembolü olan "totem"dir. Totem bu yanıyla, insan ruhunun egemenlik altına alınabilmesi için ideal bir buluştur.

Binlerce Yıllık Geçmiş ve İlk Kurban

İnsan yaşamına yasakların ve totemin gelip yerleşmesine karşın, toplumsal sürecin hiçbir anında kesin bir kopuş yoktur. Her yeni aşamanın

içinde eskisi varlığını ve etkilerini uzun zaman devam ettirir.

İnsanlık, cinsel yasaklar konmadan ve dolayısıyla totem ortaya çıkmadan önce, binyıllar boyunca hiçbir engelle sınırlanmamış, hiçbir kurala bağlı kalmamış cinsel ilişkiler içinde bulunmuştu. Yeni aşamada geçmişin tekrarına ilişkin bir bilinçdışı eğilimin ya da toplumsal alt bilinci bulunmaması düşünülmezdi. Bu bilinçdışı eğilim bir şekilde doyurulmalı, yasak yüzünden doğan gerilim bir şekilde boşaltılmalıydı. Yeni aşamada yasak yön değiştirerek totemin avlanmazlığı, yenilmezliği biçimine dönüştüğüne göre yasağın kaldırılması totemin kaldırılmasına bağlı olacaktı.

Dolayısıyla insanlık kısaca belirtmeye çalıştığımız etkileri etkisizleştirmek için, "Kurban" ve "Kurban Bayramı" niteliği taşıyan "intişuyuma" ları (totem yeme bayramlarını) geliştirdi. lntişuyuma, yılda bir ya da birkaç kez yapılan bütün komün bireylerinin eksiksiz katıldığı, hiçbir cinsel ya da sosyal yasağın bulunmadığı, totem hayvanı ya da bitkisinin törenle kesilip yenildiği bir toplumsal bayram günüydü. Totemi yiyen insanlar bir yandan yasakları aşıyor, diğer yandan onunla özdeşleşiyordu. Totemin yenilişi onu yiyen için bile öte hatta onun içinde erimek gibi bir şeydi. Aynı zamanda topluluk bu bayramda totemli-kurallı yeni aşamanın yerine bir gün için bile olsa binlerce yıllık geçmişini yerleştirmiş oluyor, onu yadederek bilinçdışı boşalımını sağlıyordu.

Bu olayın konumuz bakımından taşıdığı önem, kurban olayının ilk ve en eski örneği ve en eski temeli oluşundandır. Bugün Hristiyan komünyonundaki şarap ve ekmeğin dağıtılması törenini yöneten papazın ekmek için "bu İsa’nın eti", şarap için "bu İsa’nın kanı" benzetmesi Hristiyan toteminin eti ve kanından başka bir şey değildir. Benzer bir başka ayin Yahudilerde ki Kudas ayini olup, bu ayinde de ekmek ve şarap dağıtılır. Karmaşık bir paralellik olmakla birlikte İbrahim peygambere dayandırılan efsanedede totem yerine geçen tanrıda aynı özdeşleşmenin bir tekrarıdır.

Ruh'un Natürel Tanrılara Kaynaklık Edişi

Ruh ve topluluğun ortak ruhu totemle başlayan süreç gelişmelerin ilerleyen safhalarında niteliksel bazı değişikler geçirdi.

Önce, nesnelerin içinde bulunan ruhlar bunların dışına çıktı. (Nasıl ve neden çıktı? Konuyu ayrıntıya boğmamak için şimdilik buna girmiyoruz.) Nesnelerin dışına çıkan ruhlar, daha sonra doğal bazı görüngülerle

birleşerek doğayı dışardan etkileyen tinsel güçler olmaya doğru erginleştiler. Bu doğal görüngülerin başında da insan geliyordu; öncelikle de toplumsal örgütlenmenin merkezini oluşturan kadın.

İlk Tanrılar Kadındı

Ateşin keşfedildiği orta yabanıllık (Vahşet) aşamasında başlayıp, yukarı yabanıllık aşaması boyunca ve barbarlığın aşağı aşamasında komünal örgütlenmenin kadın(Ana) ekseni etrafında gerçekleştiğini belirtmiştim. Bu dönemlerde kadının değeri büyüktü; üremedeki etkin rolü ve doğurganlığıyla toplumun kendisini yeniden üretmesini sağlıyor, akrabalık ilişkileri temelinde örgütlenmeyi belirliyor ve avcılıkla geçinen topluluklar için en önemli üretici gücü oluşturuyordu.

Zaten baba yoktu. Tarihin, cinselliğin ve dinin gelişim çizgisinde en önemli rolü üstlenecek erkeğin (babanın) insanın üretiminde ki (dolayısıyla hayatın yeniden üretiminde ki) rolü bu dönemlerde (avcı-toplayıcılık döneminde) bilinmiyordu. Bundan dolayı hayatın yeniden üretiminde ki rolüyle kadın, kozmik bir değer ifade ediyordu. Doğa sürekli ölüyor ve yeniden diriliyordu. İnsanda (toplumda) aynı şekilde ölüyor ve kadın tarafından yeniden diriltiliyordu. Bu durum doğada ki görüngülerle kadının doğurması yani insanın yeniden üretilmesiyle kozmik bir şekilde birleşiyordu.

Ayrıca aşağı barbarlığa kadar süren anaerkil dönem boyunca fiziksel haz ile manevi haz birbirinden ayırt edilmemişti. Dinsel huşu ve coşku ile cinselliğin yarattığı coşku ve haz birbirinin yaratıcısı olarak birarada bulunuyorlardı. Heyecan faktörünün ortaklığı ve toplumun cinsellik temelindeki örgütlülüğü kadının ve kadın cinselliğinin "dinsel" varlığını gerektiriyordu.

Yeri gelmişken belirtmek gerekirse bu konuda iki zıt süreç yaşanmıştır: Birincisi cinsellikle dinselliğin birbirine karışarak ilerlediği aşağı barbarlığa kadarki, her bakımdan hür dönem. İkincisi orta barbarlıkta erkeğin üstünlüğü ile başlayıp modern çağa kadar gelen dinselliğin, cinselliğin bastırıldığı ve şiddetle yasaklandığı yerde ve bastırıldığı ölçüde ilerlediği zorbalık ideolojisi olarak dinsel dönem. Bu konuya ileride tekrar değineceğimden burada sadece kadının bu bakımdan ayırtedici özelliğinden bahsederek geçiyorum.

Bu sebeplerden dolayı ruhlar dışlaşıp insan biçimli olmaya başladığında tanrılar ilk önce kadın oldular. Arkeolojik kazılarda bulunan en eski heykellerin hep ve her zaman kadın ve tanrıça heykelleri olması bu durumu tartışmaya yer bırakmadan kanıtlamaktadır.

"Tüm antik dünya, Küçük Asya'dan Nil'e, Yunanistan'dan Indus vadisine kadar çıplak dişi formun türlü biçimlerini barındırır: Hepsi herşeyi besleyen göğüslerini sunan; sol eliyle cinsel organını tutup, sağ eliyle sol memesini kollarını uzatmış bir erkek çocuğa veren, onu emziren, şefkat gösteren şekillerdir." (J. Campbell - İlkel Mitoloji)

Tanrıların Dünyanın heryerinde önce kadın olduğunun tanrıça ağzından I.S.150'de Tanrıça Isis'in şu seslenişi "Tanrı sözü" kadar kesinlikte geçmişin gerçeğini gözler önüne serer;

"Ben herşeyin doğa anası, sahibesi ve tüm öğelerin yöneticisiyim, dünyaların ilk soyu, kutsal güçlerin başı, cehennemdeki her şeyin ecesi, cennette yaşayanların özü, bütün tanrı ve tanrıçaların tek başına ve tek biçimde açıklayıcısıyım. Benim isteğimle gökyüzünün gezegenlerin, denizlerin tüm rüzgârları ve cehennemin ağlanası sessizliği düzenlenir. Benim adım, benim kutsallığım, tüm dünyada, çeşit çeşit biçimde, türlü geleneklerde ve birçok ad altında sevilmektedir.

İnsanların ilki olan Frigler bana ana tanrıça Pessinus dediler. Kendi topraklarından çıkmış olan Atinalılar Cecropian Minerva, denizle sarılmış Kıbrıslılar Pahian Venüs, ok taşıyan Giritliler Dictynian Diana, üç dil konuşan Sicilyalılar melun Proserpine, Elevsisliler eski tanrıçaları Ceres, bazıları Juna, ötekiler Bellona, başkaları Hecate, başkaları Rammnusie ve güneşin ilk ışınları ile aydınlanan doğuda oturan her iki türdeki Etiyopyalılarla her tür eski kuramda mükemmel olan ve düzenli törenlerle bana tapınan Mısırlılar bana gerçek adımla Kraliçe Isis dediler." (Apuleius, aktaran J.Campbell Batı Mitolojisi)

Yüzlerce örnekle Amerika'dan Avrupa'ya, Avrupa'dan Japonya'ya kadar dünya halklarının tümünde tanrıça Isis'in söylediğinin yani kadın tanrıların ilk olduğunun kanıtlarını bulmak çok kolaydır. Bilinen bu gerçekliği ortaya koymak için daha fazla örnek gereksizdir.

Orta barbarlığa kadar süren kadıncıl düzen insanların yalanı dolanı, sahtekarlığı bilmediği, henüz insanın insana ve doğanın insana göründüğünden başka türlü olmadığı bir tarihi aşamaydı.

Bu yüzden kadın tanrılar, tanrıçalar, doğal yaşayışın bir anlatımından başka özelliklere sahip değildiler. Yani insanlara eziyet eden, yeryüzünde adaleti canının istediği gibi alıp veren, şeylerin ve insanların kaderlerini tayin eden özelliklere sahip değildiler. Doğanın açıklanması zorunluluğunun ve mevcut insan yaşayışının bir yüceltimi olmaktan öte bir anlam ve fonksiyonları yoktu.

Bu durum erkeğin egemenlik sağladığı orta barbarlık aşamasından itibaren temelli olarak değişti. Bu noktayı daha sonra ayrıntılı olarak ele almadan önce ekolojik yokoluşun yol açtığı kaçınılmaz bir durum üzerinde durmak gerekecek; Tanrıya insan kurban etme.

Ruh‘un İnsan Biçimli doğal Tanrılara Dönüşmesi

Aşağı Barbarlığın Kıtlık Düzeni

Tanrılara İnsan Kurban Etme

Kabilelerin nüfusunun artışıyla daha büyük kabileler, kabilelerin birleşmesiyle oymaklar, oymakların birleşmesiyle daha büyük topluluklar meydana geldi. İnsanlık Pitekantroptan (yarı maymun insandan) başlayıp, aradaki insan türlerini yok ederek Homo Sapiens'le yukarı yabanıllık aşamasının son durağına ulaşmıştı.

Bu aşamaya kadar avcılık elle ve labut gibi ilkel araçlarla yapılıyordu. Bu aşamadan sonra mekanik bir gücün (ok ve yayın) katılımıyla avcılık daha gelişkin bir duruma vardı.

Hemen bunun arkasından balçığın ateşte pişirilmesi ile elde edilen çömlekçiliğin geliştirilmesiyle yabanıllık (vahşet) çağı son bulmuş barbarlığın aşağı aşamasına geçilmiş oldu.

Bütün bir yabanıl dönemin ana karakterinin ne olduğu sorulacak olursa, denilebilir ki hayvanlıktan insanlığa geçiş, insanın toplumsallaştırılması ve insan ruhunun egemenlik altına alınmasıdır. Konumuz bakımından ise, bu aşamaya paralel olarak geliştirdiği en önemli iki sonuç ruh ve totem soyutlamasıdır.

Aşağı barbarlık kadıncıl düzeni ve ana hukukuna bağlı endogam-egzogam (içerden-dışardan evlenen) komün düzenini devam ettirdi. Üretici güçlerin ve işbölümünün gelişmesiyle boş zamanı olan insanlarda yavaşça sosyal örgütleniş içinde yerlerini almaya başladılar. Bunların başında

büyücüler ve kabile şefleri geliyordu. Büyücüler komünün ata ruhuyla, ruhlara izafe edilen doğal dünyayla ilişkilerle görevli, kabile şefleri de toplumsal ilişkileri idare ve organize etmekle görevli kişiler olarak tarih sahnesine çıktılar. Mevcut insan toplulukları kabile şefleri ve büyücüler tarafından idare edilmeye başlanınca soyutlama yeteneği daha da gelişti.

Ruhlar, bütün doğanın ve nesnelerin içinde gizli "onların gizli modelleri" olmaktan çıkıp, somut özelliklerinden sıyrılıp, daha büyük ruhlar, doğanın büyük azametli görüngüleriyle özdeşleşmiş ve dışlaşmış ruhlar olarak soyutlandılar.

Bu durum nicelik olarak birikimin yeni bir niteliğe sıçramasıydı. Varılan şey tanrıydı. Bu aşama kendinden önceki en ilkel ruh ("küçük ve gizli model") soyutlamasını kendi içinde barındırmakla birlikte yeni bir aşamayı muştuluyordu. Bu aynı zamanda ata ruhunun da bir yüceltimiydi.

Komün toplulukları, bu "atalara" yani toplumu idare edenlere öyle alıştı, öyle bir kanıksadı ki onlarsız yaşanamaz olduğunu sanmaya başladılar. Öyleya sıradan insanlar öldüklerinde toplumun devamında en küçük bir değişiklik olmazken; idarecilerin, ulularının ölmesi ya da yokolmaları toplumun devamını tehlikeye düşürebilirdi.

Bu ata ruhunun yüceltimi olan Tanrılar, yabancıl döneminin eski zamanlarından beri gelen, şeyleri tasvir etme yeteneğiyle toplumsal yansıtma mekanizmasının bir sonucu olarak hayvan ve insan biçimli olacak şekilde putlaştırıldılar, fetişleştirildiler. Onları hayvan ve insan biçiminde tasvir etmek totem etkilerinin devam etmesinden kaynaklandı.

Bu durum bir süre sonra yarı hayvan, yarı insan biçimli Tanrı tasvirleri aşamasından geçerek ve giderek daha çok insan olmaya (insan biçimli olarak tasvir edilmeye) başlandılar. Tanrılar, böylesi put şeklinde tapınım nesneleri olabildiği gibi, somut yaşayan insanlar da olabiliyorlardı ve oldukça yaygındı.

Ancak bu Tanrılar, tanrı-krallar ne bildiğimiz 'Tanrıydılar" ne de bildiğimiz "Kraldılar". Onlara sadece komünal ilişkiler içinde "Tanrılık" ve "Krallık" (Şeflik vb.) görevi verilmişti o kadar. Bu sıfatları onlara bir üstünlük bahşetmek şöyle dursun, düpedüz bir eza ve ölüm getiriyordu. Babadan oğula geçmez, bazen gönüllü çoğu kez de zorla verilirdi. Birkaç örnek vererek konuya devam edelim:

"Eski bir gezgine göre Quilacare eyaletinde bir pagan dua evi vardı, burada çok önem verdikleri bir put vardır, her on iki yılda bir (bu aynı zamanda tanrı-kralın görev süresi-bn) onun onuruna büyük bir şölen verirler, bütün Paganlar bir bayrama katılır gibi katılır bu şölene. Bu tapınağın birçok toprağı ve bir hayli geliri vardır; büyük iştir bu. Bu eyaletin bir kralı vardır; jübileden jübileye on iki yol hüküm sürer. Yaşam tarzı şöyledir: On iki yıl tamamlandığında şölen günü sayısız insan toplanır oraya, Brahmanlara yiyecek vermek için bol para harcanır. Kral ağaçtan bir iskele yaptırır, üzerine ipek kumaşlar yayar; o gün büyük törenler müzik eşliğinde bir gölde yıkanmaya gider, bundan sonra putun yanına gider ve ona yalvarır, iskelenin üzerine çıkar, orada bütün halkın önünde çok keskin bıçaklar alır eline ve önce burnunu, sonra kulaklarını, dudaklarını ve bütün organlarını kesmeye başlar, yapabildiğince fazla et kesmeye çalışır vücudundan; ve bunları aceleyle etrafa saçar, o kadar kan akarki vücudundan bayılmaya yüz tutar, en sonundada gırtlağını keser. Bu kurban töreni puta adanmıştır; on iki yıl hüküm sürmek ve put aşkına kurban olmak isteyen kişi orada bulunmak ve bunları seyretmek zorundadır; bulunduğu yerden onu alıp, kral olarak iskeleye çıkarırlar." (J.G. Frazer Altın Dal sf. 230)

"Bazı yerlerde öyle görünüyor ki halk kralın (tanrı-kral-bn) bedence ve akılca bir yıldan fazla sağlam kalacağına güvenmiyordu; bundan dolayı da bir yıllık saltanatın sonunda kral öldürüyor, yerine bir yıllık krallığı sonunda öldürmek üzere yeni bir kral atanıyordu. "(A.g.e. 221)

"Eski günlerde Samarin yada Malabar sahilinde Calicut kralı da on iki yıllık krallığının sonunda halkın önünde gırtlağını kesmek zorundaydı. Ama onyedinci yüzyılın sonuna doğru bu kural şöyle değiştirildi: "Çağdaş Samorinler yeni bir töre izliyorlar. On iki yılın sonunda, jübile yapılacağı bütün ülkeye duyuruluyor, geniş bir ovada kral için bir çadır kuruluyor, on-oniki gün süreyle büyük bir şölen veriliyor, herkes sevinç ve neşe içinde eğleniyor, gece gündüz tüfekler patlıyor havada, şölenin sonunda tehlikeli bir eylem sonunda bir taç kazanmak isteyen dört konuk kralın muhafızlarıyla dövüşe dövüşe çadıra yanaşıp Samorini çadırında öldürmeye çalışıyor, bunu yapan kişi onun yerine geçiyor. 1695 yılında bu jübileden biri yapıldı ve çadır, Calicutun on beş fersah güneyinde bir liman olan Pennany yakınında kuruldu. Bu tehlikeli işe girişecek üç adam çıktı, kılıçları ve kalkanlarıyla muhafızların arasına düştüler, birçok kişiyi öldürdükten sonra kendileride öldürüldüler. Bu gözü dönmüş kişilerden

birinin onbeş, onaltı yaşında bir yeğeni vardı, muhafızlara saldırırken amcasının yanından ayrılmıyordu, amcasının öldüğünü görünce delikanlı muhafızların arasından çadıra daldı ve majestelerinin başına bir darbe indirdi, başının üzerinde yanan koca bir prinç lamba darbeyi boşa çıkarmasaydı, kesin işini bitirmişti kralın; ama bir ikinci darbeye girişmeden muhafızlar tarafından öldürüldü ve sanırım hala aynı Samorin hüküm sürüyor. Şans eseri sahile o zamanlar gelmiştim, üç gün üç gece arkası kesilmeden tüfek sesleri duydum." (Alex Hamilton Aktaran Frazer sf.231)

Görüleceği üzere Tanrı-Krallık zor işti. Daha sonra incelediğimiz her şeye kadir, hükmeden, hatta zulmeden, sahip tanrı ve kral olmaktan çok, yaşayan bireylerden ve komünden biriydiler. Avcılık, balıkçılık, alet yontma gibi işler yapmakla görevli insanlara, nasıl ki bu görevleri bir ayrıcalık yaratmak için yetmiyorsa "Tanrılık ve Krallık" ta öylece bir üstünlük ve ayrıcalık bahşetmiyordu. Tanrı ve krallar başlangıçta adları ne kadar "Tanrı" ve "Kral" olsalarda insanlarla eşit ilişkiler içinde ve onların arasında ve onlardan biri olarak "yerde" yaşıyorlardı.

Malililerin bwa mitinde bu durum çok açıklıkla şöyle dile getirilir; "Başlangıçta gökkubbe, Tanrı yere öyle yakındıki ona elle dokunulabilirdi ve mutluluk, barış ve bolluk vardı. Ama bir gün, başında odun taşıyan kadının, yükü göğe değince kızdı ve Tanrıdan göğü biraz yükseltmesini istedi. Tanrı onun arzusunu kabul etti ve göğü çok yukarılara kaldırdı. Ve o zamandan beri insanları güçsüz bıraktı ve artık onların yaşamlarına karışmadı" (Din ve insan, Aktaran H. Portakal sf. 76)

Tanrıların yerde yaşayıp, ölümlü olduklarına ilişkin bir başka örnek; "Bir Kuzey Amerikalı Kızıldereli Albay Dodge'un sorularına verdiği yanıtta, dünyanın büyük ruh tarafından yaratıldığını söyledi. Hangi büyük ruhtan, iyisindenmi yoksa kötüsündenmi sözettiği sorulduğundaysa "yoo onlardan hiçbirisi" diye yanıt verdi. "Dünyayı yaratmış olan büyük ruh çoktan ölmüş. Bu kadar uzun yaşayamadı belkide. "(Altın Dal sf. 211)

Tanrıların ve insanların aynı kökten çıktığına bir başka örnek; "Tekdir, bir tekdir insanların ve tanrıların soyu; Tek bir anadan alırız soluğumuzu. '"I.Ö.IV. yy'da yaşayan Thebai'li şair Pindaros. (Aktaran E. Canger Mitoloji sf. 11)

Örneklerin de gösterdiği gibi Tanrılar soyut bir varlık olduklarında bile insandan ayrılamayacak özelliklere sahiptiler. Yabanıllık döneminde ve

barbarlığın aşağı aşamasında insanlar arasındaki eşitlik öyle katıksız öyle saftır ki insanlarla Tanrılar aynı sıradan özellikleri taşırlar. Örneğin "Tanrılar ölümlüdür, korkusuz değil, zaman zaman korkaktırlar, her zaman güçlü değildirler bazen istediklerini yapamazlar, her zaman tinselde değildirler, çünkü insanlarla evlenirler, çocuk doğururlar. Tanrı hep saygın olamamıştır, koruyucuda. Çünkü birçok mitolojide kötü oldukları ve saygı gösterilmediği halde tapınılan tanrılar vardır. Tanrıların yeri her zaman gökkubbede olmayıp, bu nedenle gökselde değildirler vb." Yani özetle insan nerede biter, Tanrı nerede başlar kestirilemez durumdadır.

Ancak sözü edilen aşamalar eninde sonunda avcılık diye adlandırılabilecek bir üretici güce (üretim tekniğine) dayanan toplumsal aşamalardır. Her ne kadar yukarı yabanıllık döneminde ok ve yay, aşağı barbarlıkta çömlekçilik keşfedilip ileri doğru adımlar atılsa bile, üretim tekniğinde refah arttırıcı büyük bir gelişme yaratıldığı söylenemez. Egemen üretim avcılık olduğu sürece ürünlerin artışıyla nüfusun artışı arasında bir dengesizliğin doğması kaçınılmazdı. Gerçekten de nüfus hızla artarken, av hayvanları hızla tükeniyordu. Bu durum kıtlık içindeki insanlara nüfusun azaltılmasını veya ürünlerin bir yol bulunup arttırılmasını yakıcı bir şekilde dayatıyordu. Avcılık ne kadar geliştirilirse geliştirilsin bunu sağlayamadığından ve hatta ekolojik dengeyi insanlar aleyhine giderek daha fazla bozduğundan ürünler artacak yerde eksiliyordu.

Dolayısıyla nüfusu bir şekilde azaltmak için Kurban ve savaş yöntemlerine başvuruldu.

Savaş zaten komünal yaşamın ayrılmaz bir parçasıydı. Komün kendi dışında hemen her zaman başka komünlerle savaş halindeydi.

Fakat savaşın bile yetmediği noktada tek bir yol kalıyordu; o da kurban.

Bu yüzden onlarca değişik şekilde kurban ayinleri türetildi. Toplumsal bir ihtiyaç dinsel bir nitelik alıyor, ideoloji tarafından da onaylanıyordu. Zaten Totem yeme (Intişiyuma) şeklinde ki kurban törenleri binlerce yılın yerleşik bir uygulaması olarak vardı. Yeni aşamada (Tanrı aşamasında) kurbanın Totem yemeden başlayarak çeşitlenmesi son derece doğaldı. En önemlisi de tabii ki insan oldu.

Bu yüzden Tanrı krallardan, bakire genç kızlara ve küçük oğlan çocuklarına kadar onlarca değişik şekilde insan kurban etme ayinleri türetildi. Bunlar insanlığın çocukluğunda geçici ve zaman zaman başvurulan bir yöntem olmayıp düzenli ve sistemli bir uygulamaydı.

Bu uygulamaya en iyi örnek Mesomerican halklarıdır. Evcilleştirilecek hayvan bulamayan ve bu nedenle de düzenli tarım aşamasına geçemeyen Aztekler ve Inkalar gibi Amerikan halkları yaygın ve sistemli olarak kurbana başvurdular.

"Sherburn Cookka göre Azteklerde savaş ve kurban nüfus artışını düzenlemeye yönelik sistemin bir parçasıdır. Onun yaptığı hesaba göre savaşta ölenlerin ve kurban edilenlerin birleşik etkisi yıllık ölüm oranında %25'lik bir artış meydana getirmiştir. "(Yamyamlar ve Krallar. M. Harris sf. 162)

Bu alıntıyı yapan yazar açıklamaya itiraz ediyor ve diyor ki madem savaş ve kurban bir nüfus sorunudur, öyleyse Aztekler neden savaş alanında öldürmeyip, tapınakların tepesinde kesmişlerdir? Bunun cevabınıda kendisi veriyor:

Besleyip zamanı geldiğinde yemek için. Eğer savaş alanında öldürürlerse besin kaynağı olarak hiçbir işe yaramazlardı. Gerçekten de Bernadio De Sohogun'un betimlemesi bunu çok açık ortaya koyuyor;

"Onların göğüslerinden yürekleri kopartıldıktan ve çıkan kan su kabağından yapılmış bir kaba döküldükten sonra ki bu kabı öldüren adamın sahibi bizzat aldı, onlar cesedi piramitlerin (tapınağın-bn) basamaklarından aşağı doğru yuvarlamaya başladılar. Ceset aşağıda kare biçiminde ki küçük bir alanda durdu. Orada Quaquacuiltin adını verdikleri bazı yaşlı adamlar onu alıp kendi kabile tapınaklarına taşıdılar, organlarına ayırdıktan sonra yemek üzere parçalara böldüler. "(A.g.e. sf 163)

Dengesizliğin boyutları o kadar büyük ve kurbanların sayısı o kadar fazladır ki insanı şaşkınlık içinde bırakabilir;

"Direkler birbirlerinden bir varadan (Yaklaşık bir yarda) biraz daha küçük aralıklarla ayrılmışlardı ve her biri tepesinden dibine dek çapraz sırıklarla donatılmıştı ve tapınakların her yanında her bir çapraz sırıkta kazığa çakılmış beş kafatası bulunuyordu: ve yazar ile Gonzaloi De Umbiria adında biri çapraz sırıkları saydık, toplamı direklerdeki her çapraz sırıktaki beş kafatasıyla çarparak dediğimiz gibi, 136.000 kafa bulunduğunu gördük" (A.g.e. sf. 160)

Bunlar esir kurbanlardı: "Ayrıca özel tanrı ve tanrıçaları temsil etmek üzere bazı genç erkekler ve bakire genç kızlar seçilmişlerdi:

Öldürülmelerinden önceki yıl boyunca onlara büyük özen ve sevecenlik içinde davranılırdı. Azteklerin dili olan Nahvatl dilinde 16.yy'da yazılmış bir kitap olan Florentine Codex'in de tanrıça Uixtocivatl'ın rolünü üstlenmiş olan bir kadının ölümüne ilişkin şu açıklama yer alır "Ve onlar ancak tutsakları kılıçtan geçirdikten sonradır ki sıra tanrıça Uixtocivatl'ın (taklitçisi)'ne geldi; o kadın en sonda geldi. Onlar işin sonuna vardılar ve görevi onunla bitirdiler. Ve hu yapılınca onlar onu kurban taşının üzerine bıraktılar. Onu sırtüstü uzattılar. Sonra yakaladılar; kollarını ve bacaklarını çektiler ve gerdiler, beli aşağıda göğsü bir hayli yukarıda tuttular ve başını toprağa doğru gerilmiş duruma getirdiler, ve her iki yanı dikenli, kancalı bir kılıçbalığının preslenmiş kılıç benzeri uzantısını kadının ensesine dayadılar ve Cellat oradaydı; ayakta duruyordu. Birden kadının göğsünü kesip açtı. Ve göğsü kesip açınca kan havaya fışkırdı; kaynar gibi köpürüp akarken kan hayli yükseldi. Bundan sonra o kadının yüreğini (Tanrıya) bir sungu olarak havaya kaldırdı. Ve sonra onu yeşil tas çömlek denilen yeşil çömleğin içine yerleştirdi. Ve bu yapılırken yüksek sesle borular çalındı. Ve bu sona erince onlar Uixtocivatl'ın (benzerini) değerli bir örtü altına konmuş olan cesedini ve yüreğini aşağıya indirdiler. "(A.g.e. sf. 152)

Dramatik şekilde anlatıldığı gibi Aztekler nüfusu azaltmanın yanında protein ihtiyacını insan bedenlerinden karşılamak amacıyla dramatik tanrılar ve dinlerle birlikte vahşi kurban tapınımları yaratmışlardı.

Kurban ederek kıtlığa çözüm bulmak, kurban ederek doğanın tanrısal gazabını, öfkesini dindirmek, aynı zamanda yine aynı sebeple Tanrı-Kralları, tanrı taklitlerini veya sıradan insanları bolca yok etmek yalnızca Amerikan halklarında rastlanan birşey değildir. Onların bu konuda ki yeteneklerinin çokça bilinmesi zamanımıza yakın oluşlarından ve onlar aşağı barbarlık aşamasını geçememişken eski dünyanın çoktan uygarlık aşamasına varmış olmasındandır.

Bu kadar ayrıntılı kanıt olmamasına karşılık eski dünya halklarında da aynı aşamayı geçerken aynı tür kurban ayinlerini görmek mümkündür. İşte birkaç örnek:

"Ölüm tanrıçası Kali(Hint tanrısı), kana susamış Aztek tanrılarına çarpıcı bir benzerlik içindedir. Tanrıça, Kali'nin kutsal kitabı Kalika Purana'da insan kanına bulanmış, bir dizi insan kafataslarıyla süslü, bir elinde kafatası öteki elinde bir kılıç tutan bir figür olarak betimlenir. İnsan kurbanlarının nasıl öldürüleceklerine ilişkin ayrıntılı buyruklar yer alır:

"Tapınan kişi kurbanı tanrıçanın önüne koyduktan sonra, çiçekler, sandal ağacı macunu ve kabuğu sunarak kurban eylemine özgü mantra'yı sık sık yineleyerek ona tapınmalıdır. Sonra o kuzeye dönüp kurbanı doğuya bakacak biçimde yerleştirerek arkaya bakmalı ve şu mantra'yı yinelemelidir: "Ey adam, benim iyi şansımdan dolayı sen bir kurban olarak ortaya çıktın; bu nedenle seni selamlıyorum. Seni bugün ben kılıçla öldüreceğim ve kurban amacıyla öldürme cinayet değildir." (Yamyamlar ve. M. Harris sf. 173-174)

Aşağıda ki örnekler kurbanların yaygınlığını ve çeşitliliğini gösterir:

"...eski Roma'da Tanrı Saturn için halkın huzurunda çocuk kurban edilirdi. "(Hz. Muhammedin felsefesi C. Sena sf. 244)

"Kartacalılar, sitelerinin koruyucusu olan Moloch'a kendi öz evlatlarını yakmak suretiyle kurban ederlerdi." (A.g.e. 244)

"Mısırlılar her yıl Nil nehrine bir genç kızı kurban olarak atarlar, ayrıca Tanrı Seth'e her yıl erkekler kurban ederlerdi. "(A.g.e., aynı yerde)

"Putatapar Ruslar çoğunlukla ilk çocuklarını Tanrı Perun'a kurban ederlerdi. "(Altın dal 230)

"New Sout Wales'te bazı kabilelerde, her kadının ilk doğan çocuğu bir dinsel törenin parçası olarak kabile tarafından yenirdi. Florida kızılderilileri ilk erkek çocuklarını kurban ederlerdi. Doğu Afrika'da Senjero halkı arasında birçok ailenin ilk doğan oğullarını kurban olarak sunmak zorunda oldukları söylenir." (A.g.e. aynı yerde)

"insan kurbanların genellikle Kuzey Avrupa uygar ırklarının ataları (Keltler, Tötonlar ve Slavlar) tarafından sunulduğu kesindir. "(A.g.e.)

"..Zulu yağmur sorumlusu öldürüldüğünde verimi arttırmak için kanı tohuma karıştırılır" (Din ve insan H.Protakal sf. 113)

"Girit krallarını yirmi yaşın gençliğinde gösteren birçok temsil vardır fakat yaşlı adam olarak gösteren bir tanesi bile yoktur. Yani her Venüs döneminde bir kral-katli olmuş olmalı." (J.Campell Batı Mitolojisi)

Tüm dünya halklarından alınan bazı örneklerden de anlaşılacağı gibi çocukların, özellikle "'ilk çocukların" tanrıya kurban edilmeleri töresi yaygındı. Bazı yerlerde geçici, bazı yerlerde sistemli olarak uygulanan bu nüfusu azaltmanın dinsel yöntemi Peygamber İbrahim'in maddi-manevi

önderliğine bağlanan Arap-İsrail (Sami) halklarında da yaygın bir uygulamaydı. İşte birkaç kanıt:

"Sami ırkları arasında kral ulusal bir tehlike anında kendi oğlunu kurban ederdi. Örneğin Byblos'lu Philo Yahudiler üzerine yapıtında şunları söylüyor: "Büyük bir tehlike anında bir kentin ya da ulusunun yöneticisinin öç alıcı meleklere bir fidye olarak bütün halk adına kendi sevgili oğlunu kurban vermesi eski bir töreydi; bu şekilde sunulan çocuklar gizemli dinsel törenlerle öldürülürdü... Fakat Samiler (Arap ataları-bn) arasında çocuklarını kurban etme işi yalnızca krallara ait bir şey değildi... Fenikeliler en sevdikleri çocuklarından birini Baal'e kurban ederlerdi. " (Frazer Altın Dal sf.229)

Bir başka kanıt "tanrı sözünden":

"Her cesetten gerek insan gerek hayvanlardan Rabbe sunacakları her ilk doğan senin olsun. "(Tevrat)

Ancak yukarıdaki örnekler eski dönemlere ait olup, kimi İslam kaynaklarının iddia ettiği gibi kız çocuklarının diri diri gömülmesi şeklinde ki kurban uygulamasının Muhammed'e kadar gelmesi ve onun tarafından yasaklanmış bulunması olanaksızdır. Çünkü insan kurban etme töresi aşağı barbarlıkla birlikte son bulmuş bir olaydır. Dolayısıyla orta barbarlığı geçmiş, yukarı barbarlıktan uygarlığa geçme aşamasındaki bir toplumda çocuk kurban edilmesi olayı hemen hemen imkânsızdır. Fakat bazı istisnai örneklerin bulunduğuda bizzat Kur'an'daki bir betimlemeden anlaşılıyor; "yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin" (Enam suresi 151. Ayet)

Yazının girişini hatırlarsak, Peygamber İbrahim'in neden ilk oğlunu kurban etmeye çalıştığını sormuş ve bunun yanıtının tarihsel süreci izlerken ortaya çıkacağını savunmuştum. İşte konunun bu bölümünde tüm örneklerin ve açıklamaların sonucu olarak;

1- İbrahim peygambere atfedilen efsanenin öncelikle aşağı barbarlığın kıtlık düzeninin sonunu muştuladığı,

2- Tanrıya insan kurban etmenin aşağı barbarlığın kıtlık düzenine çare olarak bulunmuş bir töreye ait olduğu,

3- Kurban edilen hemen herşeyin ilkinin en makbul sayıldığı ve buna göre "İlk oğulun" kurban edildiği,

4- "Ben veriyorum ki sende ver" töresine uygun olarak İbrahim’inde kabile şefi sıfatıyla kendi oğlunu kurban etmeye kalkıştığı ve efsanede

geçen rüyanın binlerce yıllık uygulamaya yansıyan bilinçaltı bir kehanet olduğu,

5- Totem döneminin kapanıp, ruhların 'Tanrılaştığı" bir döneme geçildiği, özet sonuçlar olarak ortaya çıkmış olmaktadır.

Fakat asıl sorun sudur; efsaneleştirilen bu töre neden İbrahim peygambere mal edilmiştir? Efsanenin en çok tartışılacak yönlerinden birisi budur. Zaten karşılaştırmalı mitoloji araştırmalarında da bu konu çok tartışılmakta, İbrahim'in hangi çağda ve hangi zamanda yaşadığı ve Arap atalarının geçmişinin neden sürekli İbrahim'e mal edilmekte olduğu bir türlü tespit edilememektedir.

Gerçekten de somut mitoloji kahramanı olarak onu somut bir zamana gerçekleştirmenin imkânsızlığı ile sürekli karşılaşılmaktadır. Örneğin ele aldığımız kurban efsanesine göre İbrahim peygamber aşağı barbarlığın sonunda, orta barbarlığın başında yaşamış olmalıdır. Çünkü efsanenin mesajları tümüyle bu döneme aitmiş gibi görünmektedir. Oysa kutsal kitap Tevrat'ta onun Sümer'in Ur kentinden çıktığı bildirilmektedir. İki zaman aralığı yüzlerce yılı bulduğuna göre ve fizik olarak İbrahim'in bu kadar uzun yaşaması mümkün olmadığına göre nasıl bir çıkar yol bulunmalıdır?

İbrahim'in çağları aşan, bu birleştirici özelliği yazımızın ilerleyen bölümlerindeki kentler ve peygamberler bahsinde açığa çıkacaktır.

Orta Barbarlık: Tanrının Erkekleşmesi

Koyunun Tarihsel Önemi - Kutsalın Keşfi:

Yazının girişindeki efsane alıntılarını ve sorduğumuz sorulardan birini hatırlayalım; İbrahim Peygamber oğlunu Tanrıya kurban etmek üzereyken Tanrı ona seslenmiş ve kurban edilmek üzere bir koyun yada koç göndermişti. Burada koyun (Koç) gönderilmesinin bir tarihsel gerçekliği ya da bir önemi olup olmadığını sormuştum.

Bu sorunun yanıtı, insanlığın tarihsel gelişim aşamalarından, toplumbilimde Morgan tarafından Orta Barbarlık diye adlandırılan tarihsel aşamada gizlidir. Konumuz bakımından bu aşamada gerek yabanıllık döneminde, gerekse barbarlığın aşağı aşamasında rastlanmayan çok temel gelişmeler olmuştur.

Konuyu bir tarih yazımına ya da dinler tarihine çevirmek istemiyorum, ama bu aşamada ki toplumsal yaşamı ve gelişmeleri enikonu ele almak zorundayım. Çünkü bu, sadece efsaneyi anlaşılır kılmak için değil, gelecekteki dinsel ve ideolojik gelişmeyi temellendiren bir aşama olmak bakımından da önemlidir.

Bir kere orta barbarlık Semit-Aryen ve hatta Turanlıların Orta Asya'da hayvan evcilleştirmeleriyle başlar. Aşağı barbarlığın çocukları bile kurban etmek zorunda bırakan, avcılığa dayalı kıtlık düzeni hayvanların evcilleştirilmeleriyle son bulur.

Evcil hayvanlar insanlığa o zamana kadar görülmemiş bir bolluk ve zenginlik sunmuştur. Kemiklerinden av ve geçim araçları, eti ve sütünden besin kaynakları, postundan ve kılından iklime karşı korunma araçları vs. elde edilen evcil hayvanların ortaya çıkması toplumsal yaşamı da baştan aşağı değiştirmiştir.

Öncelikle daha önce olduğu gibi artan nüfusun baskısı ile zorunlu olarak başvurulan yamyamlık ve insanların (özellikle çocukları) Tanrılara kurban etmek gerekli değildir. Koyun, inek at ve diğer evcil hayvanlar kendilerine verilenden çok daha fazlasını insanlar için vermekte ve yeniden üretilmelerinin mümkün olması ile de tükenmez bir ürün kaynağı oluşturmaktadırlar. Hal böyle olunca herkese yetecek kadar rızık (besin) temin eden halklar için ve bu arada Peygamber İbrahim için çocuk yerine evcil hayvan (Koyun veya koç) kurban etmek, hem mümkün hem de zorunludur artık. Bu yüzden insanlık ve Arap ataları geçmişin (aşağı barbarlığın) törelerini bir masal haline getirmişler ve evcil hayvanın insan yaşamına girişini büyük ve kutlu bir olay olarak bayramlaştırıp kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Efsanede koyun (koç) gönderilmesi göksel olayının yersel karşılığı öncelikle budur.

Fakat bu olumlu gelişmenin yanında toplumsal yaşamda bazı önemli olumsuz gelişmeler de yaşanmıştır. Öncelikle hayvan evcilleştirmenin yol açtığı bolluk ve zenginlik kadının alt edilmesi pahasına ödünlenmiştir.

Yabanıllık ve aşağı barbarlık dönemleri boyunca kadının bu önemli yerinin ideolojik karşılığının, kadın tanrılar ve tanrıçalar olduğunu göstermiştim. Ancak barbarlığın bu aşamasında hayvan evcilleştirmeyi ve evcilleşmiş hayvanı tekelinde tutan erkek, kadının tüm değerini, insanlığını ve hatta varlığını tehdit etmeye başlamıştır.

Erkek, egemenliğini sağlamak, elde ettiği ekonomik gücün karşılığını sosyal anlamda da yerleştirmek için yüzyıllar süren bir savaşım yürütmüştür. Mitolojilerde çok açık görüldüğü gibi bu savaşım her türlü kalleşliği ve düzenbazlığı içeren bir savaşım olmuştur.

Sonunda erkek, anaya (kadına) göre örgütlenmiş toplum düzenini babaya (erkeğe) göre örgütlenmiş bir toplum düzenine sokmayı başarmıştır. Böylece tarih ve insanlık, sürü çobanı erkeğin kişiliğinde ilk kez insanın insana üstünlüğünü tanımış ve öğrenmiştir. Bunun ideolojik sonucu olarak da ailedeki baba rolü evrene yayılmış ve tanrılar yavaş yavaş erkekleşmiştir.

Dolayısıyla Freud ve benzerlerinin iddia ettiği gibi "Tanrının babalığı", ve "erkekliği" baştan beri “baba katlinden” değil toplumdaki ekonomik ve sosyal değişimin erkek tarafından belirlenmesinden kaynaklanmıştır.

Tabii ki tanrının erkekleşmesi ve kadın tanrıların önemsizleşmesi öyle birden bire ve kolayca gerçekleşmiş değildir. Kadın tanrıçalarla, erkek tanrıların savaşımı şeklinde efsanelere yansıyan bu savaş bin yılların savaşımı olmuştur. En eski efsanelere bakılacak olursa, başlangıçta erkek tanrılar birden bire önemli tanrılar arasına girebilecek kadar cesur değillerdi. Bunun için erkek tanrılar ilk önce ana tanrıçanın ya sevgilisi ya da kardeşi olmak zorundaydılar. Daha sonradır ki kadın tanrıçaları "Devanası” ”'Meduz" gibi aşağılayıcı konumlara doğru iten ve daha önce belirttiğimiz gibi her türlü efsanevi "tanrısal kalleşliği" içeren bir savaşın zafer kazanan kahramanları olarak "Büyük Tanrılar", örneğin Zeus olabiliyorlardı.

"Eski Yunan mitolojisi, anacıl Girit toplumuna karşı Barbar sürülerinin Ataerkil düzenlerini dayatışlarıyla doludur. Kahraman Thesee'lerin, Tanrı Zeusların başlıca sosyal ve tarihsel görevleri Anaerkil düzeni yıkmak ve kötülemektir. Tanrıların atası. Zeus kadından tohumunu çalacak, kadın yerine kendisi gebe kalacak ve çocuk doğuracak kertelere dek, Anaşahı en doğal görevlerinden bile ortadan kaldırmaya kalkar". (TT; Kıvılcımlı sf. 193)

Konumuz bakımından orta barbarlığın ilk adımı bu erkek tanrılar oldu elbette. Fakat ikinci ve birincisinden daha az önemli olmayan bir adım daha atıldı; Kutsal denilen daha doğrusu "tabu" denilen anlayışın geliştirilmesi.

Gerek tarihçiler, din tarihçileri gerekse sosyolog ve filozoflar "tabu"nun ruh kavramıyla çıktığı, totem ve tabunun ayrılmaz ikili oluşturduklarında tümüyle hemfikirdirler. Hatta alan dışı müdahaleye kalkışan, sığ tarih ve

toplumbilim anlayışıyla bir takım olayları kendine göre açıkladığını sanan Freud bile 'Totem ve Tabu" isimli bir kitap yazıp, "Totem" ve "Tabu"nun birlikte anılmaları gerektiğini ve ayrılmaz bir bütün oluşturduklarını kanıtlamaya kalkışmıştır. Tabii ki kendi "Psikanalitik" görüşlerini "tarihe" uygulamak için.

Oysa; ne yabanıllık dönemlerinde ne de aşağı barbarlıkta "Kutsal" denilen anlayış ve "Tabu" yoktur. Yazımın bir bölümünde belirttiğim gibi Totem "ilahi bir güç" ya da “Tanrı" değildir. Komünün kendisi ne kadar değerliyse, komün bireyi bir diğer birey için ne kadar değerliyse Totemde o kadar değerlidir. Totem ve kuralları topluluğu bölmek için değil, aksine ortak bir ruh temelinde birleştirmek için vardır. Bundan dolayı Totem ve Totem kurallarının dokunulmazlığı ne kadar keskin olursa olsun, bildiğimiz, halen yaşanan ve topluluğu bölen tabu kurumundan bambaşka bir şeydir.

Totem; her tek kişinin eşitçe ruhunu topluma ve bütün öteki kişilere ayrılmaz parça gibi bağlamıştı. Toplum içinde seçkin kişi mülk ve yetkililerine Devlet ve kanun bulunmadığı, toplum içinde zor kullanılmadığı için dokunulmazlıklar sağlayan TABU (Körmüs), totemin tam zıddını yaptı. Eşit kandaşlar arasına ayrı seçi koydu. Bir yanda totem bağlarıyla birleşik olan kişileri tabu imtiyazlarıyla birbirinden ayırdı.

Totem: Kişi üstüne Ruhu çıkarmıştı; tabu: Kişinin ve dolayısıyla toplumun üstüne seçkin kişiyi çıkardı. Yalnız gerek totem gerekse tabu kandaşlık temeli üzerine kurulmuş toplum kurallarıydılar. O toplumda, KANDAŞ EŞİTLİĞİNİ inkâr etmek hiç kimsenin, en zorba, en "barbar" babahanın bile aklından geçmiyordu. En seçkin kişi, ancak; Totem ve tabu emrinde toplumun eşitçe yaşama savaşını gütme sorumluluğunu taşıyordu.

Bununla birlikte, insanın hem lehinde, hemde aleyhinde iki gelenek yerleşmişti; Totem insanın ruhuna hükmetme geleneğiydi; Tabu insanın Tümüne (ruhuna-bedenine) hükmetme geleneği oldu. Sınıf bölümü yoktu. Ama toplumda sınıf bölümünün zemini hazırlanmıştı. (A.g.e. sf. 187)

Totemle tabu işte böylesine ayrı şeyler, ayrı aşamalardır. Fakat "Tabu"nun konumuz bakımından daha da ayırdedici bir önemi vardır. Tabu'nun orta barbarlıkta çıkması enikonu "Kişi" ayrılıklarının, üstünlüklerinin de ortaya çıkması anlamına geliyordu. Nitekim aile içinde erkek sivrilirken, evcilleşmiş hayvan mülküne sahip "Kişi"de diğerlerinden yavaşça kopmaya başlıyordu. Buna bağlı olarak da bütün bir topluluk evcil hayvanın beslenmesi zaruretiyle göçebeleşiyor ve yerleşik topluluklardan

ayrılıyordu. Üstelik davar, önemli bir değişim aracı olmak vasfıyla, düzenli mübadeleyi de yaratmış oluyordu.

Bu durum insanlık için tümüyle yeni bir şeydi, yeni bir işbölümüydü. İşte "Tabu", bu yeni durumun yeni ideolojisiydi. Daha sonraki toplumun bölünmesine dair bütün ideolojiler bunun üzerine oturtulacaktı.

Kişi imtiyazlarını koruma ideolojisi olarak doğan tabu, bundan sonra ki gelişmesi de hemen herşeye sirayet ederek gelişmeye başladı. "Tabu" yani küçük farklarla "Kutsal" bir kere toplumsal yaşayışa girince dünyada ve evrende herşey, kutsal olan ve olmayan şeklinde hızlı bir ayrışıma uğradı. Daha doğrusu kandaş topluluk orta barbarlıktan itibaren gittikçe bölünmeye başlayınca "Kutsal"da o ölçüde hızla yol almaya başladı. İnsanların, ilişkilerin, yerlerin, şeylerin dokunulmazlıkları bunları tabulaştırarak, kutsallaştırarak yapılır oldu.

İşte bir örnek; "Muska-mührünü bir fıçının tıpasına, yapıştırılmış böyle bir balçık parçası üzerine basarak, bir kimse fıçıya "tabu" koyabiliyor, kişiliğinin bir parçasını ona aktarabiliyor ve fıçının kendi mülkü olduğunu gösterecek biçimde onu işaretleyebiliyordu. "(Gordan Childe Tarihte Neler oldu. Sf.64)

Bu örnekte kişi dokunulmazlıkları yanında gelecekte ki özel kişi mülkünün nasıl elde edildiğine, bunda dinin ve tabunun nasıl bir rol oynadığına ilişkin ipuçlarıda var.

Bundan önce yani aşağı barbarlık ve yabanıllık dönemlerinde totem örgüt ve inançları bütün kandaş toplum üyeleri için eşitçe ve gönüllüce benimsenmiş ve kabul edilmiş inanç ve örgütlenişlerdi. Bir takım dokunulmazlıklar bulunmakla birlikte, bunlar komün varlığını korumaya yönelik uygulamalardı. Hiçbir komün üyesinin aklından diğerlerinden üstün ya da ayrıcalıklı olduğu düşüncesi geçemezdi. Dolayısıyla kişi ayrıcalıklarını koruyan "tabu" kurumuna da ihtiyaç yoktu.

Oysa orta barbarlıkta temel değişikliklerle karşılaşıyoruz; Sürü sahibi erkek kadınları alt ederek ilk toplumsal ayrışmaları, zorbalığı, inançlarda sahtelik ve çıkarcılığı yarattığı, toplum içinde ilk defa "kişi sivrilişlerini" doğurduğu içindir ki bunları koruyacak manevi aygıtlara yani "tabu" yada "kutsal" diye adlandırılan kurumlaşmalara ihtiyaç duyuldu.

"Kutsal"ın keşfi bundan sonraki gelişimin manevi ekseni oldu. Çok tanrılar, putlar ve nihayet tek tanrılı dinler en temel dayanaklarını

"kutsal"da buldular ve bu kaynağı genişleterek ilerlediler.

"En ilkelerinden en gelişkinlerine kadar, tüm dinlerin tarihinin kutsal gerçeklerin açığa çıkmaları aracılığıyla kutsalın tezahürlerinin birikimi olduğu söylenebilir; örneğin kutsalın herhangi bir nesnesinin, bir taşın veya ağacın içinde ortaya çıkmasından, bir hristiyan için Tanrı'nın İsa'da bedene bürünmesi cinsinden yüce bir kutsalın tezahürüne kadar, süreklilik çözümü bulunmaktadır. Her zaman aynı esrarlı sahne sözkonusudur; "tamamen farklı" birşeyin bizim dünyamıza ait olmayan bir gerçeğin, "doğal", din dışı dünyamızın ayrılmaz parçası olan nesneler içinde açığa çıkması. "(Kutsal ve Dindışı M. Eliade X)

Kutsal böylesine "birikimli" ve bereketli bir şeydir. Ama aynı zamanda son derece bulaşıcıdır, hemen herşey kutsallaşabilir; "...sözkonusu olan bizatihi taş veya ağaca tapınma değildir. Kutsal taş, kutsal ağaç, taş veya ağaç olarak tapınma nesnesi değildirler; onlara tapınılmaktadır, çünkü onlar birer kutsal tezahürüdürler, çünkü onlar artık ne taş, nede ağaç olan, ama kutsal olan ganz andere olan bir şeyi "açığa çıkartmaktadırlar" ... Herhangi bir nesne kutsalı açığa çıkarırken, kendi olmaya son vermeksizin başka birşey haline gelmektedir". "Başka terimlerle ifade edersek, dinsel bir deneyimi olanlar için, doğanın tümü (tabii insanda-bn) kendini kozmik kutsallık olarak açığa çıkartma yeteneğine sahiptir. Evrenin tümü, bütünü itibariyle bir kutsalın tezahürü haline dönüşebilir. "(A.g.e. aynı yerde)

Kutsal öyle bir şeydir ki eline geçireni ve geçirmeyeni yakar.

"Kutsal güç demek, hem gerçek, hemde ebediyet ve etkinlik demektir. " (A.g.e. Aynı yerde)

Kutsal olan bir kez ortaya çıkınca gerçek dünya toz duman arasında kaybolur. "Doğrusunu söylemek gerekirse, artık "Dünya" yoktur. "(A.g.e.)

Kutsal olan varolandır, kutsal olmayan ise değersiz ve yok olan. Kutsal; evreni tam bir aşkınlık içinde bütünlük ve birlik içine sokar. Bu durumdan başkasının olabileceğinin düşünülmesi bile "kıyamettir", "kaos"tur.

Kutsal olana saldırı, aynı zamanda evrenin bütünlüğüne, kozmik dünyaya saldırı anlamına gelir. Bu durum kutsalı her türlü cezanın dışına çıkarır ve hepsinden daha etkin ve güçlü hale getirir. Kutsalın kayan bir enerji gibi her kılığa ve her yere girmesi ve hepsinden önemliside insan tarafından içselleştirilmesi ile duvarların ve cezaların en büyüğü yaratılmış olur. Örneğin kutsal olan nesne ya da duruma aykırı hareket eden bir insan

görünürde fiziki bir şey olmadığı halde korkudan ve kendi vicdanından dolayı bir köşede tecrit edilmiş bir durumda ölebilir bile.

Orta barbarlıkta henüz herkes silahlı ve diğeri ile eşit olduğundan, devlet denilen adamlar ve cezaevleri örgütü de doğmamış bulunduğundan kutsalın keşfi, bunların başlangıçta ki işlevini yerine getirmek Üzere mükemmel bir kurumlaşmaydı. Böylece kadınlar üzerine bir takım manevi engeller konulabildiği gibi komün içindeki kişiler arasına da yine manevi çizgiler koymak mümkün hale gelmişti.

Fakat buraya kadar anlattıklarımızdan tümüyle olumsuz sonuçlar çıkarılmamalıdır. Çünkü orta barbarlık kan (Latince gens) denilen soy bileşimlerinin oluşturduğu toplum örgütlülüğüdür. Tamamıyla eşitliğe dayalı, ilkel ama sosyalist bir bileşimdir. Dolayısıyla özellikle uygarlıkla birlikte ortaya çıkan kullaşma ve kullaştırma prosesi ve bu prosesin kutsallaşması bu aşamada görülemez. Kutsallık yukarıda belirttiğimiz nitelikleri yanında bu aşamada komünün birliğini ve bütünlüğünü sağlayan bir manevi kurumdu. Zaten yine bu aşamada ortaya çıkan kabile tanrılarıda yerden ne kadar göklere doğru seyretse bile yine de kabilenin birleştirici ve bütünleştirici unsurlarından biriydi.

Dolayısıyla orta barbarlıkta kutsalın seyri ve bulaşıcılığı yukarı barbarlıkta ve uygarlıkta olduğu denli hızlı gelişmemiş sadece toplumsal bölünüşlerin yavaşça ortaya çıkmasına paralel olarak manevi bir temel hazırlamıştır. Nasıl ki sürü ekonomisine geçiş ve kadının alt edilmesi sınıfsal bölünüşlerinin ekonomik ve sosyal hazırlayıcısı olmuşsa, kutsalda bunun ideolojik taşıyıcısı ve temeli olmuştur.

Kutsal üzerine şimdilik bu kadar yeter. Şimdi insanlığın orta barbarlığa geçişinin konumuz bakımından diğer sonuçları üzerinde duralım ve özetleyerek toparlayalım.

Totem orta barbarlıkta yavaşça sahneden çekilirken kabile tanrıları ortalığı kaplamaya başlar. Gelişen üretici güçlerin, işbölümünün ve ürün artışının sonucu olarak boş zamanı bulunan insanların sayılarının artması gelecekteki din adamlarının öncüsü olan büyücülerin etkisini arttıracak ideoloji taşıyıcıları olarak sivrilmeye başlamışlar ve gelecekteki din adamları tipinin prototipini oluşturmaya başlamışlardır.

Kadınların egemenlik altına alınmasından başka toplum içindeki eşitsizlik artmış, kişi sivrilişleri iyice göze batar hale gelmiştir. Özellikle kabile başkanlığı kurumu gittikçe daha önemli hale gelirken yetkileri iyice

çoğalmıştır. Bu kişi sivrilişlerine paralel olarak "Tanrılar"da yerden, insanlar arasından iyice ayrılmış ve gittikçe gökselleşip sivrilmişlerdir.

Ayrıca orta barbarlık tanrıların sayısını sayılamayacak noktalara kadar genişletmiştir. Ne kadar kabile varsa o kadar da tanrı olduğundan hatta her kabilenin birden fazla tanrısı bulunduğundan ortalık tanrı bolluğundan geçilmez olmuştur. Nitekim henüz uygarlığın doğmadığı kentler çağına girişte bir seferde 36.000 tanrı sayılmıştır. Bu rakam bile bilinen tanrıları kapsadığından iyimser bir rakam olarak değerlendirilebilir.

Üstelik bu tanrıların sayısı azalmak bir yana artmaktaydı. Çünkü kabileler arası savaşlarda bir kabile yenilip yok olsa bile tanrısı yok olmuyordu; yenen kabile yenilen kabilenin tanrısını bir zararı dokunmasın diye kendi yurduna götürüp ona da tapınıyordu.

Yazının bu bölümünün başında belirttiğim gibi kurban da erkek tanrılara adanan, ve bir adım daha ilerleyerek "kutsal"ın yani kozmik bir bütünlük arzeden aşkın dünyanın kapılarını açan tek ve en önemli anahtar olma yolunda evrim geçirmiştir.

Dolayısıyla daha önce arizi olarak başvurulan kurban, bu aşamada kurban edilebilecek hayvanların çoğalmasının bir sonucu olarak her adımda her vesileyle başvurulan bir tapınım oldu. Özellikle kutsal olanla her ilişki bir kurban törenini gerekli kıldı.

Orta barbarlık bunların dışında sürüye bağımlı olarak göçebeleşen halklarla diğer halklar arasında yoğun ilişkilere ve mübadeleye imkân verdi. Bu mübadelede paranın öncü rolünü davar üstlenerek bir değişim aracı haline geldi. Gelecekte kıymetli madenlerin "para" denilen gelişimin de habercisi oldu. Takas şeklinde başlayan bu gelişim giderek daha düzenli olarak yapılarak, antik dünyanın temel ilişkisi olan "ticaret"e zemin hazırladı. Mal " değişimleri henüz kişiler kendi adlarına bunu yapabilecek kadar sivrilmedikleri için kabile adına ve kabile için yapılıyordu.

Orta barbarlık yol açtığı tüm bu yenilikler yanında insanlık için geçirilmesi elzem olan bir aşamaydı. Aksi takdirde tarımın keşfedildiği yukarı barbarlığa, uygarlığa ve oradanda modern uygarlığa geçmek asla mümkün olamazdı. Nitekim hayvan evcilleştiremeyen ve bu yüzdende orta barbarlık aşamasına geçemeyen Amerikalı ve Afrikalı bazı halklar asla düzenli tarıma ve uygarlığa varamayıp binlerce yıl aşağı barbarlığın kıtlık düzeninde çakılı kaldılar.

Bu bilgiler ışığında yeniden İbrahim'e dönelim. Onu aşağı barbarlıkta belirttiğim sebeplerle oğlunu tanrıya kurban ederken bulmuştuk. Oysa bu kez orta barbarlıkta tanrıya oğlunun yerine evcilleştirdiği koyunu armağan ederken buluyoruz. Demek efsane öncelikle aşağı barbarlıktan orta barbarlığa geçişin müjdesini vermekledir. Fakat olay bununla sınırlı değildir. Eğer İbrahim'in kim olduğunun ve neden peygamber olduğunun yanıtları bulunamazsa efsane açıklanmış olmaktan uzak olacaktır. Bu soruların yanıtı ise yukarı barbarlık ve kentler bahsinde bulunabilir.

Yukarı Barbarlık: Kent Dinleri -Tanrıları-

Peygamberler ve İbrahim Peygamberin Orjinalitesi

Yukarı barbarlık tarımın keşfi ile başladı. Aşağı ve Orta barbarlık aşamalarında da geçici bahçecilik şeklinde bir tarım vardı. Fakat bu, kadınların aileler için ayrılmış küçük alanlarda toprağın verimi tükenene kadar yapılan, daha sonra bırakılıp gidilen, ne gübreleme ne de sulama tekniklerinin kullanılmadığı küçük ekim işleriydi.

Oysa Mezopotamya'ya gelip yerleşen Sümerli halkların yaptığı "tarım" bundan bambaşka bir şeydi. Fırat ve Dicle'nin sürekli getirdiği miller nedeniyle bırakılıp gidilmesi gerekmeyen, komün birliğine dayanılarak oluşturulmuş, sulama kanallarının kullanıldığı, bütün toplumsal yapıyı kendine göre şekillendiren büyük ve organize bir tarımdı. Bu nedenle birincisine "tarım" diyebilmek pek mümkün değildir.

Zaten birincisi göçebeliği kaldırmayıp, aksine daha fazla gezginciliğe yol açarken, ikincisi toprağı üzerinde sürekli oturulan bir "Vatan" durumuna sokmuştur. Toprak, proto Sümerler ve tabii insanlık için yeryüzünde ilk defa insanı sabit bir yere perçinleyen toplumsal yapının temel taşını oluşturan bir yenilik olmuştur. Bu birincisinden çok farklı bir gelişimdir.

Daha önce açıkladığımız kutsallaşma prosesi gereğince toprak bu nitelikleriyle hemen kutsallaşmıştır. Kutsal olan yerler *“ölüm göze alınarak savunulur. Toprağın kutsallaşmasından; toplumu temsil eden tapınak doğar; savunulmasından; üzerine basan kişiye ölüm getiren sınır doğar; şairin "Toprak eğer uğrunda ölen varsa vatandır" dediği şey: Vatan kurulur: KENT (Cite) doğmuştur" (Tarih Tezi Dr. H. Kıvılcımlı)*

İşte bunlar yani tarımın keşfi ve onun yol açtığı kentin kuruluşu daha sonra ki gelişimlerinde 7000 yıl sürecek uygarlık batış çıkışlarının ve antik çağ kıyametlerinin kopması bakımından ve tabi konumuz bakımından müthiş bir gelişimdir. Fakat ilk Mezopotamya kentiyle (Ereş mi yoksa Uruk mu olduğu kestirilemiyor) başlayan burada ki kentleşme (Grekçe Polis, Latince Cite) ne modern anlamda bir şehirdir, ne de bir kasabadır. Kent bambaşka bir dünyadır. Uygarlığın, dinlerin ve antik çağın en önemli merkezleri olan bu kentler üzerinde ne kadar dursak azdır.

Bir kere tarımın keşfi ve kentin kuruluşuyla komün dağılmış değildir. Aksine orta barbarlıkta kurulan ataerkil komün kentin ilk kuruluşunun ve varoluşunun temel şartıdır. Zaten eğer ilk kentleri kuran Sümerliler böylesine bir komünal birliğe sahip olmasalar bataklıkları kurutmak, su basmalarını önlemek için bentler, suların düzenli dağıtımını sağlamak için su kanalları yapmak gibi devasa bir işi başaramazlardı. Onun için komünal varoluş daha önceki aşamalarda nasıl "herşey" demekse kentlerin kuruluş aşamasında da öyleydi.

Kenti komün kurduğu için doğadan koparılıp alınan topraklar kişiye değil, topyekün komüne aitti. Hatta başlangıçta bunların kişilere ait olabileceği insanların aklından bile geçmezdi. Bu yüzden göçebe komün, toprakları toplumsallaştırıp yerleşik bir niteliğe kavuşunca ortaya çıkan şey kent komünü oldu. Evvelce komüne giriş nasıl ki zorlu bir takım engellere tabi ise, kent komününe girişte aynı zorlu engellere tabiydi. Örneğin kentin etrafında ki surdan izinsiz girmek öldürülmeye bile yol açabilirdi. Kent komününe giriş istisnasız bütün kenttaşların, kandaşların onayına bağlıydı. Bir tek kişinin itirazı bile girişe engel teşkil ederdi. Kenttaşlıktan çıkarılan (örneğin yılda bir kez yapılan ve mal beyanı niteliği taşıyan "temizlik" toplantısına katılmayan, geleneklere uymayan vs.) kişilerin bütün toprakları, malvarlığı elinden alınır ve asla bir daha kente girişine izin verilmezdi.

Kentin yönetimi tüm komüne aitti. Bunu çoğunlukla ihtiyarlar meclisi ve kenttaşlar meclisi aracılığıyla yapar, ama diğer zamanlarda yürütme görevini seçimle görev alan kent lideri ifa ederdi. Kent lideri bir kamu görevlisidir. Görevini yürütürken mutlaka kenttaşlara karşı sorumludur. Dolayısıyla kentin kuruluş aşamasında yani sınıfların doğmasından sonra rastladığımız müstebit "kral" değildirler henüz. "Krallar"ın "Tanrının

yeryüzünde ki temsilcileri" olmadan önce durumlarını ne olduğunu görmek için Sümerlerden bir örnek verelim;

"Çok daha geç bir çağda Yunanistan'da olduğu gibi, Sümer I.Ö.III. binde hegemonya için birbirleri ile mücadele eden bir miktar kent-devletten oluşuyordu. En önemlilerinden biri de Sümer efsanesine göre "Tufan"dan hemen sonra krallığını Cök'ten almış olan Kiş'ti. Buna karşın, çok daha güneyde bir diğer kent, Uruk gücünü ve etkisini yayıyor ve rakibinin üstünlüğünü ciddi bir şekilde tehdit ediyordu. Kiş kralı (şiirde Agga) sonunda tehlikenin farkına vardı; Urukluları eğer kendisini hükümdar olarak tanımazlarsa savaş açmakla tehdit etti. işte bu önemli anda Uruk'un iki kurulu toplantıya çağrıldı: ihtiyarlar meclisi ve Yurttaşlar meclisi." "...Gılgamış (Uruk lideri-bn) ültimatoma bir cevap vermeden önce, Kiş'e boyun eğmek yerine silahlara sarılıp zafer için dövüşmeyi ısrarla rice ederek "Kentin ihtiyarlar meclisi"ne danışır. Buna karşın "senatörler" (lhtiyarlar-bn) aynı duyguları paylaşmaktan uzaktırlar, onlar barış için boyun eğmeyi tercih ederler. Ama böyle bir karar Gılgamış'ın hiç hoşuna gitmez ve oda "Yurttaşlar Meclisi"nin önüne çıkıp savunmasını tekrarlar. Bu ikinci meclisin üyeleri aynı konuda savaş kararı verirler. Gılgamış memnundur. (S.Noah Kramer. Tarih Sümerde başlar sf. 47)

Bu örnekte kent liderinin yetkilerinin sınırını bulduğumuz gibi, her yurttaşın daha doğrusu kenttaşın etki ve karar sahibi olarak durumunu ve eşitliğini de görüyoruz. Efsanevi, Yarı-Tanrı Gılgamış bile topluluğu tek başına canının istediği gibi idare edemeyip, meclislerden "ricada bulunur". Kaldı ki bu örnek Sümer kentler çağının sonuna gelindiğinde, yani zalim kralların, büyük tanrıların ve sınıfların ortaya çıkmak üzere olduğu bir zamandan alınmıştır. Dolayısıyla kentlerin ilk kurulduğu zamanlar, komünal ilişkilerin en fazla ağır bastığı, tüm kenttaşların eşit ilişkiler içinde bulunduğu zamanlardır. Aynı zamanda kenttaşların herbiri yekdiğeri kadar silahlıdır. Silahsızlandırılmış hiçkimse olmadığından yazarın bahsettiği gibi ortada "Devlet" te yoktur. Silahlar yurttaşlara karşı değil, yukarıda ki örnekte görüldüğü gibi hiçbir zaman eksik olmayan dış düşmanlara karşı kullanılır.

Kentin anayasası kralların keyfi kararları değil, atalardan devralınan ve çok eski çağlardan beri kuşaktan kuşağa yazısız ve edebi (şiirsel) olarak aktarılan geleneklerdir. Herkes onları bilir ve herkesin onları bilmesi istenir.

İşte kentin yaşayışı böylesine komünal ve apayrı bir tüm dünyadır. Bu komünal yaşayışta konumuz bakımından önem taşıyan yegâne gelişim tapınak ve kent tanrısıdır. Tabii bir adım daha ilerleyen kutsallık.

Tanrı yazımızın bundan önce ki bölümünde özetlediğimiz niteliklerini aynen devam ettirir. Doğanın ve komünanın doğal bir ifade edilişidir. Zulmeden, adalet dağıtan ve insanların kaderlerini tayin eden bir varlık değildir. Çünkü kentin kuruluş safhasında kişinin kişiye zulmü ve baskısı doğmamıştır henüz. Kişiler yavaşça sivrilmişlerdir, ama tanrısal yücelik katına kadarda gelmemişlerdir. Bu yüzden başlangıçta Herodot'un da şaşarak belirttiği gibi Allahların adları bile yoktur;

"Pelasgüsler vaktiyle Allahlara herşeyi kurban ediyorlardı. Dodon'da bunu öğrendim; ve dua ediyorlardı, ama o zaman tanrıların herbirisine ne ad ne soyadı takmamışlardı. Çünkü Allahların adlandırıldıklarını hiç işitmemişlerdi. Genel olarak Allahlara tanrı diyorlardı. Sebebi de tanrıların herşeyi düzenleyerek evren kanunlarını ellerinde tutmalarıydı. Ancak sonralar çok geç olarak Mısır'dan getirdikleri vakit allah adnıı öğrenebildiler; fakat Baküs adını yalnız öteki tanrı adlarını öğrendikten uzun süre sonra öğrendiler. Bu seferde o adlar üzerine Dodon orakline (Kehanetine) danışmaya gittiler. Bu orakl(Kehanet, tapınak) Yunanistan'ın en eskisi sayılır ve o zamanlar ülkede bir tekti. Pelasgüsler Dodon kehanetine barbarlardan (ecnebilerden) gelen bu adları kabul edip edemeyeceklerini sorunca edebilecekleri karşılığını aldılar. O vakitten beri kutsal kurbanlarında (Sakrifislerinde) bu adları kullandılar. Daha sonra Grekler aynı adları Pelasgüsler'den aldılar. (Herodot tarihi)

" Tanrı'nın henüz adının bile belli olmadığı böylesi bir eşitlik düzeninde topraklara komünal sahip oluş, tanrının önemini bir kat daha arttırdı. Komün birliğinin doğal ifadesi ve temsilcisi olarak Tanrı, soyut birleştiriciliğinin yanında somut ekonomik ve sosyal görevlerde üstlendi. Bu görevlerin en önemlisi kamuya ait toprakların komün adına mülkiyetine sahip olmaktı. Soyut tanrı bu nedenle en zengin "kişi" oldu:

"Tanrı, toplumun en varlıklı üyesidir. Halkın dindarlığı sayesinde edindiği varlığı herkese açıktır" (Gordon Childe Kendini Yaratan insan. sf. 112)

Tanrı, yeryüzünde ki malvarlığını komün görevlilerinden oluşan bir örgüt aracılığıyla idare eder, yani tapınak aracılığıyla.

Tapınak kent sorununun en çarpıcı yanını oluşturur. Bütün önemli değişimler tapınak çevresinde olup bitmiştir. Tapınak, tanrının manevi otoritesine dayanarak, bütün komün mallarını uhdesinde toplayan, onları idare edip kollayan, somut ekonomik görevler üstlenmiş bulunan bir komün örgütüdür. Zenginliğin üleşimini de üstlenen bu örgüt, kentin en önemli kutsallığı olmakla kalmaz, her türlü kutsallığı da bu örgüt yayar.

"...her Tanrı'nın yeryüzünde bir evi vardır, bu evde kent tapınağıydı. "Tapınak, gerçekten bir konaktı; insandan uşakları, rahiplerden bir örgütü vardı;... kayıtlara göre tapınak yalnızca kentin dinsel yaşamının özeği değil, aynı zamanda sermaye birikiminin çekirdeğidir. Tapınak büyük bankadır; tanrı da ülkenin baş kapitalisti; (A.g.e. aynı yerde)

Tapınak, bu nitelikleriyle orjinal kent kuruluşlarının başlangıcında kentin hem gücüdür, hemde zayıf noktasıdır. Gücüdür; çünkü kentin komünal birlikteliğini soyut (ideolojik-dinsel) ve hemde somut (ekonomik sosyal) anlamda görünüşte kurar ve devam ettirir. Bu sistemin zayıf noktasıdır; çünkü toplumsal yaşamın bu odak noktasını, bu büyük kamu gücünü eline geçiren büyük bir gücü (aslında kenti demek gerekir) ele geçirmiş olacaktır. Biraz sonra göreceğimiz gibi, bu zaaf noktası sınıfları, sınıflarla birlikte her türlü zulüm ve soygunu yaratacaktır.

Yukarı barbarlık henüz komünal yaşamın sona ermediği bir çağdır. Fakat komünal yaşamda kişilerin sivrilişleri artmış, komün içinde oldukça fazla çatlaklar meydana gelmiş bulunmaktadır. Kamu mallarını kişi mülkü haline getirme yani son zamanların moda deyimiyle "özelleştirme" yollu, komüne karşı provakasyonlar artmıştır. Bu nedenle ilk komünal kentler (Sümer kentleri) kamu mallarını korumak için balçıktan yapılmış silindir mührünü bulmuşlardı. Kamu mallarının bu yolla kutsallaştırılıp diğerlerinden ayrılmasına çalışılmıştı. Kentlerin ilk komünal çağları sona erip, sınıflı toplum yaşamı olan uygarlığa geçilirken bu mühürler çok önemli roller oynayarak, "mühür çalma"nın yol açtığı birçok efsaneye konu oldular. "Mühürlere" dayalı efsaneler Sümerlerden diğer halklara geçerek evrensel "mühür" efsanelerini yarattılar. Aslında konu basitti; kamu mallarının kişi malı haline dönüşümünün çağlar süren efsanevi anlatımı.

İnsanlığın yukarı barbarlığa ulaşması sadece tarım ve kentin doğumuna yol açmakla kalmadı, göçebe orta barbarlık zamanında başlamış takas şeklinde ki mal değişimini sabit ve sürekli hale getirdi. Kentler mükemmel bir pazar rolünü oynayarak hem dağınık insan toplulukları açısından bir

çekim merkezi oldu, hem de ticaret denilen antik dünyanın "aşil topuğunu" meydana getirdi. Böylece geçici ve düzensiz değişim yerine, davar kullanımı yerine kıymetli madenlerin kullanıldığı kapsamlı bir değişim gerçekleştirildi. Ticaretin doğumunda ve yürütülmesinde tapınak başrolü oynadı.

Sümerler kent komünü adına başka halklarla mal değişimini gerçekleştirmek üzere Damgar veya Tamkara denilen kişilere görev vermişlerdi. Bunlar toplum içinde en az işe yarayan insanlar içinden seçilmelerine karşın toplum adına yaptıkları ticaretten kendilerine pay ayırmak suretiyle kısa zamanda zengin oldular. Birbirleriyle uzak ilişkiler içinde bulunan küçük üreticiler arasına giren Damgarlar, tapınak görevlileriyle işbirliği içinde tüm kamu zenginliklerini kendi kişi hesaplarına geçirmekte kısa zamanda ustalaştılar. Zamanla topraklarda ipotek-faiz kıskacıyla bu bezirgânların eline geçti. Dolayısıyla toplum (Kent=Cite) içinde ilk kez zengin-fakir ayrılığının doğumuna yol açtılar. Zaten tarımda ki işgücü ihtiyacı nedeniyle ele geçirilen esirlerin köleleştirilmeleride çoktan başladığından kentin komünal varlığının sonuna da gelinmiş oldu. Bunun arkasından zenginliklerin korunması için halkın silahsızlandırılması ve silahlı adamlar örgütünün yani devletin oluşturulması geldi. Düzenli ve devşirme bir ordu beslemekle devlet (kent devleti) doğmuş oldu.

Sonunda bir komün birliği olarak tarih sahnesine çıkan ilk orjinal kentlerde kişi kişinin, devlet toplumun, kral devleti tanrı hepsinin üstüne çıkacak şekilde yeni bir toplumsal yaşama ulaşıldı ve yeni bir hiyerarşi kurulmuş oldu. Kent kralı ele geçirdiği büyük güçle daha önce tanrının yeryüzünden ayrılışına benzer bir süreç sonunda sıradan insanlardan ayrılarak yarım ya da tüm tanrı olarak evrimleşti ve ortaya çıkan yeni bezirgan devletin müstebit başı olarak apayrı bir güce kavuştu. Bütün bu gelişmelerin manevi zeminini ve gelişme yönünü tapınak belirliyordu.

M.Ö.5000 ile 3000 yılları arasında Mezopotamya'da doğan ve yukarıda belirttiğimiz gelişim süreçlerini yaşayan ilk kentler artık basit çiftçilerden oluşan topluluklar olmayıp, büyümeye ve yayılmaya eğilimli, sınıflı topluma varmış birer kent devletleriydiler. 12 tane olan bu kentler her biri ayrı komün varlığı olarak doğdukları için hemen birbirleriyle savaşmaya rekabet için mücadeleye başladılar. Savaşım, en önemli üretim araçlarını oluşturan toprak ve insan (Köle) için yürütülüyordu. Kimi eskiden henüz

yeni girmiş olmasına karşın hepside yukarı barbarlığın sonuna gelmiş ilk kez uygarlığa ulaşmış kentlerdi.

"Irak'ta barbarlıktan uygarlığa geçiş yeryüzünün başka ülkelerinde görülmedik derecede orjinal ve kendiliğinden olmuştur". (T.T.sf.367)

Yukarı barbarlıktaki de kenttir, uygarlıktaki de. Fakat aralarında çok temelli farklar vardır. Anlaşılması için tekrar etmekten kaçınmayalım: "Yukarı barbarlıkta geniş işbölümü sayesinde aşırı bol üretimler tapınaklar büyük zenginlikler yığdığı zaman: Bunların hiçbirisi hiçbir özel kişinin malı değildi; tam tersine hemen bütün zenginlikler Tanrı adlı sosyal sembolün manevi şahsiyetine adanmış (Consacre) mallar idi: Yani toplumun ortaklaşa mülkiyetinde idi. Uygarlık ise, bunun tam taban tabana zıddı olarak; bütün zenginliklerin özel kişiler adına belirli zümrelerin tekeline geçmiş bulundukları çağdır. "(A.g.e. 369)

Burada bir soru akla gelebilir: Bu kadar kutsallaştırmasına rağmen kamu mallarının kişi mülkü haline getirilmesi nasıl mümkün olmuştur? Zor olmakla birlikte iki yoldan gerçekleştirilmiştir; Tapınak ve bezirganlık yolundan. Fakat bunlar bile binyılların komün varlığının el değiştirmesine yetmediği noktada ilk büyük barbar akını (ilk büyük "Tufan") buna yardım etmiştir. Bu ilk büyük tufanın etkisini ve bundan sonra ki gelişimleri göreceğiz. Ama şu kadarını belirtelim ki, kentler federasyonu kurulmadan birinci sülaleler devri denen uygarlığın doruğuna varmak mümkün olmamıştır.

Mezopotamya'da bunlar olup ilk uygarlık (Sınıflı toplum) kurulurken dünyanın geri kalan her yerinde lokal topluluklar halinde barbarlar (Uygarlığa varmamış ilkel sosyalist topluluklar) yaşıyorlardı. Dolayısıyla ilk Mezopotamya kentleri bir merkezi çekim gücü olarak bir santrafüj gibi barbarlığı uygarlığa geçiren "Kara Delik" oldular. Bunun nasıl ve hangi yollardan gerçekleştirildiğini, tanrı, kurban, peygamber gibi temel ideolojik konularda hangi sonuçlara yol açtığını ele almadan önce orjinal kent kuruluşunun tanrı ve din kavramındaki gelişmeleri nasıl etkilediğini biraz daha açalım.

Dicle-Fırat deltasında kurulan kentlerden sonraki her kent daha önceki bir kentten tohum alarak ya da bir başka ifade ile onun dalı olarak kurulmuştur. İlk kent hangisidir ve nerede kurulmuştur? Bu henüz bilinmiyor. Fakat tarihte önemli etkilerde bulunmuş büyük kentlerin kuruluşları üzerine efsanelerden de olsa çok şey biliniyor.

Kent kuran topluluklar bir ana kentten kopup gelirler. Ana kentin kurum ve kurallarını taşıyıp getirdikleri halde ayrı bir toplum gibi davranırlar. Komün grubu olarak yola çıkan bu topluluğun başında seçimle göreve getirilmiş komün lideri bulunur. Kentin kuruluşu bu liderin adına bağlıdır. Kentler altın çağlarını (komünal dönemlerini) tamamlayıp, aradan uzun yıllar geçtikten sonra bir liderler tanrılaşır yada tarihin ilerleyen dönemlerinde peygamberleşirler. Örneğin Uruk kenti kurucusu Gılgameş başlangıçta kent kurucu kahraman iken uzun zamanlar geçince ve altın çağlar efsanevi geçmişte kalınca yarı tanrı yarı insan niteliklerine ulaşır. Kentin kuruluşu mutlaka kent kurucusunu kahraman seçen bir efsaneye bağlanır. Böylece ana kentin doğaüstü tanrısının yanında insan temelli, kimliği belirli bir kent tanrısı daha yaratılmış olur.

Ana kentten ayrılanların kent kuruluşları somut olarak şöyle gerçekleşir:

"Kent kurmaya çıkılırken hangi yönde yol alınacağı Kehanet, (Orakl)'a başvurarak kestirilir. Bu kehanetler, yerinde görüldüğü gibi, hep hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda, ilk ana uygarlığın örgütlerinin barbar yığınları içine gönderdikleri ve en stratejik noktalara yerleştirdikleri antika "istihbarat" yuvalarıdır. Yani ilk kenti kurmuş ana uygarlığın vücudu yeryüzünden kalktıktan sonra da, "Ruh"u kehanet biçiminde gene barbar yığınların alın yazılarını kendi ekonomik ve bezirgân gelişimi yönünde güder.

Varılan ülkede, yeniden Fal'lara bakılacak, Uğur alametleri kollanacak, süreklice kalınacak ve barınılacak yer seçilir. O yerde kurbanlar kesilir. Herkes yakılan ateşler üzerinden atlayarak arınır. Açılan Yurd (Patria) adlı çukura, kendisinden ayrılınıp gelinmiş bulunan ana Kentin toprağından alınmış ve özellikle getirilmiş bir parça kesek atılır: ana-toprakla, yavru-toprak maddece birbirine kaynaşmış olur. Hemen oracığa bir Mihrap (autel) yapılır. İçine anahanlığın ölmez sembolü Ateş yakılır. Yeni toplumun, tarih hücresinin Ocağı yeniden tütmüştür. Bütün kenttaşların ilk görevi bu ocağı "Kıyamete" dek söndürtmemektir.

Bunun üzerine, Kent kurucu kahraman özel kutsal kılığına girer. Eline tarım üretimi temelinin, yeni geçim prensibinin kutsal sembolü saban alır. Toplumun en unutulmaz bayram havasını taşıyan töreni ortasında Kentin sınırı boyunca çepe çevre bir Herk (Sillon) çizer. Bu çizisi üzerine ayağıyla basma küstahlığını gösterecek yerli yabancı her insan sorusuz öldürülecektir. Yalnız saban demirinin kaldırıldığı geçit yerleri Kapı

(Portea) olur. Herk çizisi hizasına veya az gerisine Sur yapılır: Din yetkilisinin buyruğu olmadıkça kimse oraya dokunamaz.

Bu dokunulmaz kabuğu "mahrem" kozası içine kapanan Kentin ortasında genel Tapınak ("Kudüs-ül Akdas", "Bey-tül haram", "Palatin") inşa edilir. Bütün kenttaşların o manevi birlik yeri gibi, bir de muntazaman toplanıp her sorunu eşitçe ve elbirliği ile tartışıp çözümleyecekleri maddi birleşme yerleri (Roma'da: "Domicilium", Greklerde: "Agora", Mekke'de: "Darunnedve") ayrılıp açılır. Geri kalan Kentin bütün topraklan, Kent aileleri arasında en büyük eşitlikle üleşilir." (T.T.sf. 396)

Buraya kadar Kentler bahsini bütün eksikliklerine rağmen yeterince işlemiş bulunuyoruz. Konumuzun İbrahim ve onun peygamberliği ile Tek tanrılı dinlerin doğuş kaynaklarını inceleyeceğimiz son ve somut bölüme girmeden önce bu Kentler olayının önemini bir kez daha göze batıralım: Tarımın keşfedildiği M.Ö.5000 yılından başlayarak bütün antik tarihin zincirleme Kentlerin kuruluş ve yıkılışlarının tarihi olması, doğal olarak bir kentle ilişkili olmayan uzun ömürlü ne bir tanrı, ne de bir dinin mevcut olamayacağını açıklıkla ortaya koyar. Mitos inceleyipte Kent bahsine girmemek ve onu yeterince bilince çıkarmamak su üstüne yazı yazmaya benzer. Çünkü insanlık üzerinde en derin izler bırakmış her mitos bir kent kuruluşu ya da kent yıkılışıyla ilişkilidir. Nitekim aşağıda somut seyrini görebileceğimiz gibi tek tanrılı dinlerin hepsi de kentler çevresinde oluşmuş, oradan malzeme almış ve o temele dayandığı ölçüde yaygın ve güçlü olmuşlardır.

Şu ana kadar kentler bahsini kısmende olsa soyut argümanlarıyla açıklamaya çalıştık. Kentler bahsini somut, hatta kronolojik olarak ortaya koyduğumuzda çok tanrılıktan tek tanrılığa geçişin gerçek sebeplerini, uygarlık ve barbarlık çatışmalarının ideoloji-tinsellik alanında yol açtığı sonuçları, uygarlıkla birlikte gerçek "Din"in doğuşunu, İbrahim'in kim olduğunu ve peygamberliğini, Arapların neden din ve peygamber yaratıcı bir halk olduğunu görmek ve anlamak olanağını bulacağız.

Tek Tanrılı Dinlere Geçişte Ortadoğu'nun Belirleyiciliği ve İlk Tek Tanrıcılık Girişimi

Bu yanıt bekleyen sorulara sondan yani Arapların tarihte neden din ve peygamber yaratıcı bir halk olarak ortaya çıkmış olduğunu araştırarak başlayalım.

Sümer kentleri altın çağlarını tamamlarken sınıflı toplum yaşamının cehennemi ilişkileri içine girmişlerdi. Alt sınıflar sınırsız bir soygun ve zulüm içinde kıvranıyorlar, fakat varolan kentler için sosyal bir çözüm bulunamıyordu. Bu kördüğümün çözülmesi Sümer kentlerinin en genci olan Sus kentinden çıkma Yukarı Barbar Elamlılara düştü. Elamlar bir küçük tarihsel devrimle tüm Sümer kentlerini birleştirdiler. Böylece Mezopotamya'nın güneyinde başlayan uygarlaşma biraz daha kuzeye doğru ilerlemiş oldu.

Ortaya çıkan Sümer-Elam uygarlığının hemen her yanı çepe çevre Semitler (Sam oğulları: Araplar) tarafından sarılmış ve bunların kimisi aşağı barbarlık aşamasında kimisi göçebe orta barbarlık aşamasında bulunuyorlardı. Sümer uygarlığının attığı tohumlarla Yukarı Barbarlık aşamasına girip kentler kurmaya başlayan Arap boyları gelişimini tamamlayıp çökkünlük konağına ulaşan Sümer kentleriyle hemen kutuplaştılar. En yeni Semit kentlerinden Agade'nin kralı Sargon M.Ö. 3000'den itibaren tüm Sümer kentlerini ele geçirerek, Irak'ta ilk büyük tarihsel devrimi, ilk büyük "Tufan"ı gerçekleştirmiş oldu. Böylece uygarlığı Toroslara, Zagroslara taşıyan Akat-Sümer imparatorluğu ortaya çıktı. Bunun konumuz bakımından önemi şuradadır: 1- İlk büyük tarihsel devrimdir. 2- Bir bölük Semitin, Arabın uygarlığa girişidir. 3-Çok küçük alanlara sıkışmış olan Sümer kentleri yerine tüm Mezopotamya'yı kaplayan bir uygarlaşma hareketi olmuştur. 4- İlk kez büyük imparatorlukların yolu açılmıştır.

İmparatorluklar döneminin açılması evrende kişinin (tabii öncelikle kralın sonra şürekâsının) gücünü erişilmez boyutlara sıçratmıştır. Fakat aynı zamanda çelişkileride büyük boyutlara çıkarmıştır. Giderek ticareti evrenselleştirdiği için uygarlık bir insan ömrü kadar kısa zaman aralıklarına sıkışmış, koca koca imparatorlukların bir günde paçavraya döndürüldüğü bir kuruluş yıkılış tekerrürünün de başlamasına yol açmıştır.

Bu durum insanların ideolojilerinde, tanrı anlayışlarında ikili bir gelişme yaratmıştır: Birincisi tanrıların çokluğu yerine mademki kralların kralı var, tanrılarında kralı olmalı şeklinde bir düşünüş geliştirmiştir. Nitekim hemen tek tanrı fikrine varılmamışsa da tanrılar içinde bir baş tanrı ve sonra

yardımcı tanrılar türemiştir. En güzel örneği bu süreci anlatan Babil baş tanrısı Marduk'un hikâyesidir. İkincisi meta ticaretinin de gelişmesidir. Bu gelişme kişileri ve şeyleri daha da çok bilinmez güçlerin eline düşürmüş arz ve talep kanunu kişileri kader-talih fikrine sürüklemiştir. Ortaya çıkan güç (Arz-Talep) öyle bir güçtür ki tanımı aynen tanrıya uyar: Her yerde hazır ne nazır, gözle görülmez, elle tutulmaz, insanı bir anda ondurur ya da söndürür vb. Bu güce evren kralı bile söz geçiremez. Eğer kasası bu bilinmez gücün sonucu olarak boşalırsa yerin yedi kat dibini (Celladın yanını) boylar. İmparatorluk ve uygarlığın yukarılara doğru yayılmasının ilk düşünsel sonuçları bunlar olmuştur.

Başlayan süreç artık durdurulamaz. Akat-Sümer uygarlaşması altın çağını kapatınca dairevi dönüşün içinde yıkılışını gerektirecek yeni bir tarihsel devrimi bekleyecektir. Nitekim yeni "Tufan"'lar gelmekte gecikmez. Babil, Asur, Guti, Kassit, Med vb. Bu yıkılış ve kuruluşlarla her seferinde bir bölük barbar uygarlığa giriş yapar. Hangi barbarın uygarlığa gireceği ise ticaret yollarının akışına, uygarlığın attığı tohumların ulaştığı, yerlere bağlıdır.

Tarihin bu safhasında uygarlık etkilerinin ulaştığı en önemli yer Mısır'dır. Mısır'a uygarlık tohumu uygarlaştırıcı kahraman Osiris'le gelmiş ve zaten ilerleyen zamanlarda Mısır'ın en önemli tanrısıda Osiris olmuştur. Tüm Mısır efsaneleri ona ithaf edilmiş gibidir. Uygarlık tohumlarının Mısır'a varması ile orada lokal olmakla birlikte hiç de küçük olmayan İmparatorluklara yol açmış ünlü tüm tanrı-kral Firavunları yaratmıştır.

Ancak tanrılar arasında sivrilmeler ortaya çıkmasına rağmen tek tanrı fikri yine de bu iki imparatorluk merkezinde yerleşik bir şekilde ortaya çıkamamıştır. Her ne kadar evrende büyük imparatorluklar, yaşamda ticaretin yarattığı belirsizlik ve kadercilik insanlığı hızla tek tanrı fikrine itiyor olsa da bu uygarlıklarda ki din sınıfları çok güçlü olduklarından bu yeni ve soyut fikrin uzun ömürlü olmasına izin vermiyorlardı. Nitekim Mısır Firavunlarından Amonhotep IV. M.Ö.XIV. yüzyılda tanrılar bolluğunu bir yana bırakıp o zamana kadar önemsiz bir tanrı olan Amon'u tek tanrı olarak benimseyip yeni bir din kuruluşunu denemeye çalıştı.

"...bilindiği kadar dünya tarihinde bu yolda girişilen ilk denemeydi." (Freud Hz. Musa ve Tek Tanrıcılık sf. 33)

O zamana kadar en önemli tanrı konumunda bulunan güneş tanrısı Amon'un adından gelen Amonhotep adını bırakıp "Aton'un görkemi"

anlamına gelen Akhnoton adını aldı. Bu firavun Aton adına bağlı yeni dini zorla ve baskıyla kabul ettirdi ve diğer tanrıları ortadan kaldırarak onlara tapınımı yasakladı. *"Böylelikle olağanüstü bir din devrimi başarıldı; çok tanrıcı geçmişle bütün bağlar parlak biçimde kesildi. "(Dinler tarihi F.Challaye sf. 42)* Ancak bu tek tanrılı din girişimi yukarıda belirttiğimiz sebeplerle fazla uzun ömürlü olmadı. Amonhotep'in 17 yıl süren hükümdarlığından sonra yeni din kaldırılıp bir kenara atıldı. Ölümünden sonra kafir ilan edilen kralın anısı lanetlendi ve aforoz edildi. Uygarlığın kutsal din sülaleri (Saserdoslar) öylesine etkindiler ki işlerine gelmeyen her türlü yeni inanç ve düşünce girişimini kraldan bile gelse daha doğmadan boğuyorlardı. Bu nedenle bu türlü tek tük girişimler İbrahim dinine zemin hazırlamaktan öteye geçemedi.

Bu noktada Freud'un tek tanrıcılığın kaynağının Mısırlı firavun olduğunu çünkü güneş gibi doğup batan yeni dinin halk içinde derin izler bıraktığını, baskılamakla yok olmayıp daha sonra daha büyük bir dinamizmle yeniden ortaya çıktığını ileri sürerek psikanaliz yolundan güya sosyal bir açıklama yapmaya kalkışmış olduğunu bir parantez açarak belirtmekte yarar var. Baskılanan ideolojilerin kollektif bellekte yaşamaya devam ettiği, uygun ortam bulunduğunda yeni gelişimlerin düşünüş sistemlerine sızdığı kabul edilmesi gereken bir gerçek. Fakat burada kollektif belleğin işleyiş yapısını yalıtılmış bireyin belleğine ya da bilinçdışına benzetmeye kalkışmak saçmalamaktan başka bir şey olmayacaktır. Çünkü toplumsal işleyişin kendi kural ve yasaları vardır. Üretici güçler, sosyal ve tarihsel gelişim gibi belirleyici etmenler bir yana bırakılıp, tarih düşünceler ya da inançlar tarafından hareket ettirilen bir şeye çevrilirse tümüyle bir spekülasyona kapı açılmış olur. Nitekim üzerinde durduğumuz çağda tek tanrı fikri kaçınılmaz bir düşünüş olarak doğmak durumundaydı. Çünkü insanlığın geldiği nokta başka hiçbir açıklamaya olanak tanıyamazdı. "Bastırılanın geri dönüşü"nden çok, arz ve talep yasalarının yol açtığı belirsizlik ve kadercilikle birlikte insanın gökyüzüne düşen gölgesi kaçınılmaz bir şekilde tek tanrı fikrine yol açıyordu. Fakat yine Freud'un sandığı gibi Amonhotep'ten sonra buna ilk aracılık eden Musa peygamber değildi.

Tek Tanrıcılığa Gerçek Girişim: İbrahim Peygamber

İlk aracı İbrahim peygamber adına bağlanan; başka Arap boylarıydı. Bunların aracılık etmelerinin sebebine gelince; çağ tek tanrı düşünüşünün eşiğindeydi, fakat uygarlıklar her türlü yeni düşünceyi yasaklayan kastlar sistemi haline geldiğinden bu düşünüşü ancak ve ancak daha hür ilişkiler içinde bulunan, yeni düşünce ve yaşam biçimlerine açık olan barbarlar benimseyebilirlerdi. Dolayısıyla Antik uygarlıklar arasında ticaret yapıp mekik dokuyan Arap barbarları buna en uygun düşen halklardı.

Mezopotamya'da ilk büyük tarihsel devrimi gerçekleştiren Agade Semitleri (Akatlar) büyük arap topluluklarının küçük bir bölümüdür. Dalga dalga gelip bir yandan Mezopotamya bir yandan Mısır uygarlığına çarpan öteki Arap toplulukları habire itilip, çekilerek, kovalanarak dolaşır dururlar. *"Kutsal tarihin Yakup oğlu Yusuf'a yakıştırdığı serüven: Hiksoslar denilen Semit barbarlarının Mısır Uygarlığını kapsayışlarıdır. Sümer Tufanında kayığına oğulları ile her cins canlıyı bindirip kurtaran Nuh, başı sıkışınca "Balığın karnına" atlayıp canını kurtaran Yunus, Kent tanrılarına satır attığı iddiasıyla büyük (Sınıflar savaşı kadar yakıcı) ateşin ortasına atıldığı halde bastığı yerde ateşi bahçe edip söndüren İbrahim.. hep Irak Antika uygarlıklarında İlkel Komünist kişiliğini henüz yitirmemiş Semit Uluları-Kahramanlarıdır."*

Tek tanrı fikrinin benimsenmesi ve yaygınlaştırılması bakımından zaman ve yer İbrahim adına bağlanan Arap boyuna uygun düşmüştür. Çünkü İbrahim (Abram, kutsallaşınca Abraham, İslamiyet'te İbrahim) uygarlığa en geç gelmiş orta barbar göçebe Arap boylarının toplum şeflerinden birisi ve aynı zamanda en önemli mitoloji kahramanıdır. Nerede ve ne zaman yaşamıştır, diğer peygamberlerden farkı nedir?

Efsane kahramanlarının hepsi yaşamış insanlar değillerdir. Birçoğu tarihsel olayların kişileştirilmesiden türetilmiştir. Bir çoğuda yaşamış olmalarına karşın aşkın bir dünyanın insanı haline getirildiklerinden somut insan varlıkları tanınmaz hale gelip, Tarihsel gerçekliğin ve gerekliliğin yol açtığı bir varlık olarak karşımıza çıkarlar. Buna ilişkin tarihten ve tarihöncesinden onlarca örnek bulmak mümkünse de İbrahim peygambere hangi özelliklerin neden yüklenmiş bulunduğunu daha anlaşılır kılmak için bu örneklerden bir kaç tanesini göstermekle yetinelim:

Gerçekte yaşamadığı halde sanki bir insanmış gibi efsane kahramanı yaratmaya en iyi örnek Türk ve Moğol mitoloji kahramanı Oğuz Kaan'dır. Bu konuda uzun açıklamalara girmeksizin gerek tarih ve gerekse coğrafya

bakımından değerlendirmeler yapıldığında görüleceği gibi Oğuz aslında tarihte yaşamış bir kişi değil bir Türk klanlar topluluğundan meydana gelen bir oymağın adıdır. O zamanlar için Atalara tapan toplum, mitolojisinden onu bir efsane yiğidi haline koymuş, kutsal bir kılığa sokmuştur.

Sümer kentlerinden Ur kentinin kurucusu Gılgameştir. Gılgameş yaşayan bir kişi iken kentin altın çağının timsali olmuş ve bu nedenle yarı-insan, yarı-tanrı kılığında efsane kahramanı haline koyulmuştur.

Agadeli kral Sargon su yolcu fakir bir ailenin çocuğu iken kral yetiştirilen bir soylu ailenin çocuğu haline koymuştur. Bu Sargon'un ağzından şöyle anlatılır:

"Ben Sargon'um, güçlü kral, Agade Monarkı" "Annem düşük bir soydan, babamı bilmedim, babamın kardeşi dağda yaşardı ve benim şehrim Azupiranu Fırat kıyılarındadır.

Düşük soydan annem gebe kaldı ve beni gizlice doğurdu, beni hasır bir sepete yerleştirdi, katranla mühürledi ve ırmağa bıraktı fakat ırmak beni yutmadı. Beni ırmak yetiştirdi ve beni Akku'ya sulamacıya taşıdı. O beni ırmaktan aldı, oğlu olarak büyüttü, beni bahçıvan yaptı. Ve ben bahçıvan iken Tanrıça Iştar beni sevdi. Sonra ben krallığı yönettim" (Aktaran J.Campbell Batı Mitolojisi sf. 66)

Kral Sargon'un hikayesinin aynısı Musa'ya da uyarlanmıştır. *"Musa'nın doğuşu efsanesi, açıkta Agadeli Sargon'un doğum öyküsünü model almıştır.":*

"Ve Levi evinden bir adam gitti ve Levi kızını aldı. Ve kadın gebe kalıp bir erkek çocuk doğurdu;..onun için sazdan bir sepet alıp harç ve ziftle sıvadı; Ve içine çocuğu koyup ırmağın kenarında sazlığın içine bıraktı... Ve çocuk büyüdü ve onu Firavunun kızı aldı ve onun oğlu oldu. Ve onun adını Musa koyup dedi: Çünkü onu sulardan çıkardım." (Tevrat, Çıkış Bap 2:1-10)

Antik tarihin göçebe Araplarının askeri şefliğinden terfi eden İsrail kralları sonradan tümüyle peygamberler haline gelmişlerdir. Kur'an'da Süleyman, Davut vb. gibi peygamberler tamı tamına yaşadıkları tarihler kronolojik olarak tespit edilebilen kent krallarıdırlar.

Bu örneklerinde yeterince açıkladığı gibi tarihte rol oynamış kişilikler hiçbir zaman oldukları haliyle kalmamışlardır. Nitekim İbrahim Peygamberde kutsal metinlere göre yüzyetmişbeş yıl yaşamış, bir insanın fizik olarak hepsinde birden yaşaması imkansız olan birçok tarihsel olayda

baş kahraman rolünü oynamıştır. Kurban efsanesi aşağı barbarlık sonunu muştulayan bir olayken, aradan yüzlerce yıl geçtiğinde gerçekleşen Ur'dan çıkış yada Suriye'ye giriş ya da Mısır'a gidiş aynı İbrahim'in başından geçen olaylarmış gibi kutsal metinlerde anlatım bulmuştur. İbrahim kronolojik çalışmalarda "...dörtyüz yıllık bir zaman dilimi içine yerleştirilememiştir." (A.g.e. sf. 102)

Tüm bunların anlamı nedir? Besbelli ki Arap atalarının tüm mitolojik geçmişleri İbrahim'e mal edilmiştir. Ona mal edilmesinin sebebi uygarlık yıkılışı sonunda göç eden barbar topluluklarının başlıca atası olmasındandır. Bu durum onu Med uygarlığının sonunda çıkan Cyrus, Pers uygarlığı sonunda çıkan İskender gibi tarihsel kahramanlar ile aynı paralellik içine sokar. Nasıl ki tarihte önemli olayları gerçekleştirirken bu kahramanlar öne çıkmış ve her olumlu gelenek onlara mal edilmişse aynı şekilde Arap-İsrail gelenekleri de İbrahim'e mal edilmiştir.

Asıl kaynağın İbrahim dini olduğunu sonrakilerin değil, onun esas alınması gerektiğini Kur'an her vesileyle açıklar:

"Ey kitap ehli! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Tevrat da İncil de şüphesiz ondan sonra indirilmiştir. Akletmiyor musunuz?" (Kur'an Ali Imran 65)

"İbrahim, Yahudi de Hristiyan da değildir, ama doğruya yönelen müslimdi; puta tapanlardan değildi" (A.g.e. 67)

"Ey Muhammed! Kitap’ta İbrahim'e dair anlattıklarımızıda an; o şüphesiz dosdoğru bir peygamberdir. Babasına şöyle demişti: 'Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun? Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni doğru yola eriştireyim." (Kur'an Meryem Suresi 41-42-43)

"Şimdi ey Muhammed! Sana, 'Doğruya yönelen, puta tapanlardan olmayan İbrahim'in dinine uy’ diye vahyettik." (Kur'an Nah 123)

"Allah uğrunda gereği gibi cihat edin. O sizi seçmiş, babanız İbrahim'in yolu olan dinde sizin için bir zorluk çıkarmamıştır. "(Kur'an Hacc 78)

Yukarıda kutsal kitaptan verdiğim örneklerin de gösterdiği gibi İbrahim, "Dinin aslı" ve Arapların “babasıdır". Zaten "İbrahim" adı da İbranicede "Yüce Baba” “Cumhurun babası" anlamına gelmekte olup, Abram olan eski isminin İbrahim olarak değiştirildiğini Tevrat tanrı buyruğu olarak açıklar:

"Ve artık adın Abraham çağrılmayacak, fakat adın İbrahim olacak; çünkü seni bir çok milletlerin babası ettim." (Tevrat, Bab 17:5)

Bunu İncil'de tekrarlar:

"İbrahim'in soyu, yalnız Kutsal Yasa'ya bağlı olanlar değil, aynı zamanda İbrahim'in imanına sahip olanlardır. "Seni birçok ulusun babası yaptı" diye yazılmış olduğu gibi İbrahim iman ettiği Tanrı'nın ölülere yaşam veren, var olmayanı varlığa çağıran Tanrı'nın katında hepimizin babasıdır. "(İncil, Romalılar 16-17)

Kötü işler yapanları İsa şöyle paylar: "İsa, "İbrahim'in çocukları olsaydınız, İbrahim'in yaptıklarını yapardınız" dedi." (Yuhanna Bölüm 8:39-40)

Bu haliyle İbrahim masal çizgilerini en çok aşmış bulunan Semit kişiliği olarak tek tanrılı dinlerin doğuş kaynağını oluşturdular. Fakat göçebe bedevilerin kutsal başı olduğundan ve göçebe barbarlar yazıyı bilmeyip tarihte yeterli kanıt bırakmadı. İbrahim üzerine anlatılanlar yine de "masal çizgileriyle gerçek arasında" bir yerde bulunur. Buna göre İbrahim Ur kentinden yola çıkar. Ne zaman çıkmıştır? Araştırmacılar bunun kesin tarihini hiçbir yere oturtamıyorlar: Çünkü Tevrat'a göre İbrahim Harran'dan ayrılığında 75 yaşında, İshak doğduğunda l00 yaşında, Yusuf doğduğunda İshak 60 yaşında ve İbrahim Mısır'a gittiğinde Yakup 130 yaşında bulunur. Bu tarihlerin esas alınması ve Tevrat'a göre bir kronoloji oluşturulması hemen hemen imkânsızdır.

Öyleyse kronolojiyi bir yana bırakarak olay ve gerçeklikleri izleyerek İbrahim'i ve Arap geleneğini "masal çizgilerinden" kurtarmaya çalışalım.

İbrahim Ur'dan çıkışı Mezopotamya'daki "Cehennem ateşinden" kaçıştır. Bu olay bütün çürüyen uygarlıklar içinde yaşam olanağı bulamayan, çevre barbarların boyunduruk altından çıkışlarının bir tekrarıdır. Aynı olay Mısır'da Hiksoslar egemenliğinin sonunda Musa'nın önderliğinde bir Semit gurubunun Kenan'a (Filistin)'e göçüşlerinde de yaşanmıştır. Buna benzer "Çıkışlar"lar tarihte bol bol rastlanan örneklerdendir.

İbrahim kendi boyundan Arapları Ur'dan çıkardıktan sonra Suriye'ye gider. Bir süre Harran'da kaldıktan sonra Mezopotamya ile Mısır arasında ticarete aracılık yapar. Basra körfezi ile Umman Denizi arasında ki ticaret yolu işlemediği, kentler uygarlığı tarafından tıkandığı için ('Tahtı Yeller üzerinde uçan Sultan Süleyman ve Seba Melikesince de denenmiş") Güney

ticaret yolunu dener. Bu nedenle Arabistan madenlerine uzanmak için Mekke'ye de uğrar. Bu gidiş (Arabistan'a gidiş) Tevrat'ta İbrahim'in karısı Sara'nın Hacer'i kıskanmasına bağlanır. Yani Basra körfezinden Anadolu'ya, Filistin'den Mısır'a ve Arabistan'a kadar sürekli uygarlıkların kurulup yıkıldığı alanlar üzerinde her yerde İbrahim'in karısı Sara'nın Hacer'i kıskanmasına bağlanır. Yani Basra körfezinden Anadolu'ya, Filistin'den Mısır'a ve Arabistan'a kadar sürekli uygarlıkların kurulup yıkıldığı alanlar üzerinde her yerde İbrahim'in ayak izlerine rastlarız. Fakat İbrahim'in asıl yaşadığı yer Filistin (Kenan)'dır. Özellikle Filistin İbrahim dini üzerinde derin etkiler uyandırmıştır.

Filistin (Sonra ki bulgularla Ugarit) tek tanrılı dinlere geçişte en önemli kapı ağzıdır. Bir yandan Irak’ta Kurulu uygarlıklara, diğer yandan Mısır ve Yunanistan'a ve Anadolu'ya doğru akan ticaretin dört yol ağzında bulunur. Bu nedenle sürekli tüm uygarlık ve barbar yığınlarının ezdiği, aynı zamanda uygarlık kuruluş yıkılışlarını en fazla etkileyen "din doğurucu" bir merkezdir. Nitekim 3 ayrı tarihsel zamanda İbranilerin sonra Yahudiler diye adlandırılan bölüklerinin gelip hal hamur oldukları "Vaad edilen" (Arz-Mevud) kutsal topraklardır.

İşte İbrahim'i peygamberleştiren ve onu en önemli din doğurucu gelenek yapan şey bu tarihsel gerçekliktir. Bu gerçeklik daha sonra ki peygamberlerinde gerçekliğidir. Bütün peygamberlerin burada çıkması tesadüf değildir. Zorunluluğa yol açan bu tarihsel gerçeklik üzerinde bir kaç şey daha eklemekte, peygamber ve tek tanrı ideolojisi ile bunun ilişkisinin daha iyi anlaşılması için sayısız yararlar var.

Toplumsal ilişkiler Asur-Babil-Fenike-Anadolu-Mısır ve Yunanistan’da ki kurulup yıkılan uygarlıkları ve tabi tanrılarını -çok Allahlarını- egemen olmaktan tümüyle çıkarmıştı. Bu somut tanrıların egemenliklerinin gelip geçici olduğunu, bunun yerine bir başka gücün, arz-talebin yol açtığı Kader-Kısmet eğilimi şeklinde ki tek tanrının egemen olduğu iyice hissediliyordu. İsrail peygamberleri tüm bu kıyametin tam ortasında bulundukları için inanışı bir adım daha ileri taşımak onlara düştü. Çünkü egemen oldukça kendi tanrısını dayatan uygarlığa kısa zaman sonra bir başkası egemen oluyor ve kendi tanrısını dayatıyordu. Her biri kendi tanrısını egemen diğerlerini yardımcı tanrı haline sokuyordu. Demek ha bire gelip geçmekle olan tanrılar yerine tek ve biricik bir tanrı egemenliği olmalıydı. İsrail peygamberleri için bulundukları yerden bunu anlamak kolay değil,

zorunluydu artık. Fakat İsrail peygamberleri koca koca uygarlıklar karşısında, onların vahşi ve disiplinli orduları karşısında hiçbir şansa sahip değildiler. Onun için ağıt, dua, beddua silahlarından başka silahları olmadığı gibi gelen felaketin habercisi olup; "ey insanlar! Tanrının yasasına uymadınız, yıkılacaksınız!" yollu düşünce ve inanç tacirliği yaptılar.

Musa'nın İdeolojiyi Tamamlayışı: Tevrat'ın Niteliği

Tek tanrıcı İbrahim geleneği bir mitosa dönüşmüş olarak yaşıyor, fakat görünüşte tarihin karanlıklarına gömülmüş gibi duruyordu. Yeni bir "çıkış", geleneği pekiştirip doktrinin tamamlanmasını sağladı: Musa'nın öncülüğünde

Yahudilerin Mısır'dan göçü.

Musa, Mısır uygarlığından gelen "Tek Tanrıcı" etkileri İbrahim'in "Adanmış topraklar" daki geleneği ile birleştirerek "kitaplı dinlere" geçişi başaran en önemli peygamberlerden birisi ve belki de en önemlisidir.

Musa, Mısır, uygarlarının zulmü altında inleyen Yahudileri hem Tevrat'da hemde Kur'an'da uzun uzun anlatılan mucizevi serüvenlerin sonunda çölden geçirerek Kenan iline getirdi. Bu Yahudi halkının bir anlamda kurtuluş savaşı idi. Bu yüzden Musa, biraz önce andığımız felaket tellallığından öteye geçmeyen "peygamberlerden" farklı olarak savaşçı atılımcı ve yol açıcı bir peygamber oldu. Onun ve temsil ettiği sosyal hareketin etkileri çok daha güçlü bir Tanrı'nın (Yehova'nın) ortaya çıkışını sağlamış, uygarlık kurucu niteliği itibariyle de ilk kez yasa koyucu özellikler taşımıştır. O zamana kadar hep tanrı adına krallar tarafından yasa konulup din tarafından desteklendiği halde, Musa ile ilk kez din bir toplumsal yapının ceza dahil tüm kurumlarını ve kurallarını baştan itibaren belirlemek gibi bir niteliğe kavuşuyor ve kral dahil herkes bu yapının içinde bir yere yerleşiyordu. Ortaya konulan yasalar Mezopotamya'da yüzyıllardır her çürümenin sonunda ki tedbir ve düzenlemeleri içeren yüzlerce yıllık geleneği tekrarlayıp (Hammurabi-Uragika kanunlarının bir kopyası olarak) doğmuş olsada Tanrı'nın buyrukları niteliğinde konulması ilktir.

Bu nedenlerle Tevrat, bir yandan İbrahim ve Musa'nın savaşçı, yol açıcı idelolojisi ile daha önce durumlarını belirtmeye çalıştığımız peygamberlerin çileci inanışlarını birleştiren, tarihöncesinden tarihe girişi anıtlaştıran bir belge niteliğini taşıdı. İbrahim ve Musa dışında ki öbür peygamberler İsrail oğullarının "Tek tanrılarına" metelik vermeyen büyük imparatorlukların elinde oyuncak olmuş çilecilik ve ağıtçılıktı. Kurulu uygarlık doğal sınırlarına ulaşıp, sınıflar savaşı nedeniyle çürümeye başlayınca bunu sezen bir "kutsal kişilik" ortaya çıkıyor ve başlıyordu öğüt vermeye. Ya insanlar tanrının yasalarına boyun eğecekler ya da kaçınılmaz "Çığlık onları

yakalayacaklar" (Kur'an)'dı. Bu yüzden ne kadar çok tarihsel devrim olmuşsa o kadar çok da peygamber ya da mesih çıkmıştır. Sınıflar savaşını uygarlık içinde, kent içinden çözümleyecek devrimci sınıflar çıkamazdı; çünkü köleler bu tarihsel rolü gerçekleştirecek devrimci bir sınıf olmaktan uzaktılar. Bu durumda çürümüş ve kokuşmuş toplumu kurtaracak bir "kurtarıcı", "mesih" ya da "peygamber" beklentisi doğal bir beklenti idi. Hiç zaman kaybetmeden bu göreve 'Tanrı tarafından atanmış elçiler" görevlerini ifa etmeye başlıyorlar, ama nafile!: Artık son yaklaşmıştır, ya bir barbar grubu ya da daha genç (Barbarlık yaşamını tümüyle yitirmemiş, altın çağlarını yaşamakta olan) bir uygarlık tarafından yıkılacaklardır. Nitekim peygamberler para etmez. Yıkılış gerçekleşir.

Bu durumda yıkılan uygarlığın ortada sadece kokuşmuş ideolojisi kalır. Yani peygamberlerin toplumu tanrı buyruğuna çağıran yankıları, mitolojileri. Kur'an bu yıkılışları, yıkılışların yüzyıllarca birikip arkasında bıraktıklarını ibretle şöyle belirtir:

"Ey Muhammed seni yalancı sayıyorlarsa bilki, onlardan önce Nuh milleti, İbrahim milleti, Lut milleti ve Medyen halkıda peygamberlerini yalancı saymış ve Musa'da yalanlanmıştı. Ama ben kafirlere önce mehil verdim, sonra da onları yakalayıverdim. Beni tanımamak nasılmış görsünler. Nice kasabaların halkını haksızlık yaparken yok ettik. Artık, çatıları çökmüş, kuyuları metruk, sarayları bomboş kalmıştır. (Kur'an Hacc 42-45)

"Biz hiçbir kasabayı öğüt vermek için bir sakındırıcı göndermeden helak etmedik. "(Kur'an Şuara 208-209)

"Sonra birbiri peşinden peygamberlerimizi gönderdik. Her ümmete peygamber geldikçe onu yalancı saydılar. Onları birbiri peşinden yok edip, hepsini birer efsane yaptık" (Kur'an Mü'minün 44)

"Haksızlık yapanları bir çığlık yakaladı oldukları yerde diz üstü çöküverdiler." (Kur'an Hud 94)

Barbar akınının şiddetinin büyüklüğü, yıkılışın dehşeti çağlar aşan etkiler uyandırır. Kur'an bunu da şöyle belirtir:

"Allah kasabaların zalim halkını yakalayınca böyle yakalar, yakalamasıda şiddetli ve elimdir. "(Kur'an Hud 102)

Görüldüğü gibi antik tarihte iki çeşit peygamber çıktı; Birincisi uygarlık kuran, evvelce uygarlık kurduğu için Tanrılaşan tek tanrılı düzene geçince

peygamberleşen peygamberler. İkincisi kurulmuş uygarlığın yıkılışını haberi veren, hiçbir sosyal yol açıcılık başaramayacağı için ağıtlar yakan, beddualar eden, yıkılışı edebiyatlaştıran, İsa dahil diğer peygamberler.

İlk tür peygamberler ayrı ayrı zamanlarda ortaya çıkmış olmalarına rağmen aynı tarihsel paralellik içinde sayılmalıdırlar. Bu tarihsel paralellik İbrahim, Musa, Muhammed örneğinde olduğu gibi devrimci atılımcı, sosyal aksiyon ve ideolojileri doğurmuştur.

Sonuncularını ise ezilen ve soyulan, köleleştirilmiş insan kalabalıklarına İsa örneğinde olduğu gibi "bir yanağına vurulursa öbür yanağını dön" tevekkülcülüğünü anlatan peygamberler kopyası saymak gerekir.

Peygamberler bahsini kapamadan önce son olarak tarihsel sürecin ideoloji üzerinde ki etkilerini göze batırarak bazı peygamberlerin neden hem kral hemde peygamber olduklarını açıklamaya çalışalım.

Kentlerin en eski kuruluşlarında kent kurucu kahramanların, toplum şeflerinin hem kral hemde kutsal rahip (Işakku, vb.) olduğunu öldükleri zamanda tanrılaştıklarını örnekler vererek daha önce açıklamıştım. Kentler uygarlıkları yayılıp, her yerde kral ve tanrılar bolluğu çıkınca ve buna paralel olarak soyutlama yeteneği geliştikçe tanrılaşma prosesinin değiştiğini artık insan tanrı yerine "Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi" düşünüşüne geçildiğinide daha önce açıklamaya çalışmıştım. Sonuncu gelişmede yani büyük kıtasal imparatorlukların çıktığı aşamada ise tek tanrılı düşünüşe geçildiği ve artık kutsal toplum şeflerinin tanrılaşmak ya da tanrının gölgesi olmak vasfından tanrının elçiliğine bir dönüşüm geçirdiklerini de görmüş olduk. Bu yüzden toplulukların manevi ve maddi şefi durumunda ki bazı krallar örneğin birçok İsrail kralı önceki gelişimin devamı olarak hem peygamber hemde kral oldular. Buna en iyi örnekler Davut, Süleyman, Zekeriya gibi başlarından türlü mucizeler geçmiş olan kral peygamberlerdir.

Buraya kadar açıklamalarımızla İbrahim peygamberin kim olduğu, diğer peygamberlerin peygamberliklerinin nereden geldiği gibi sorulara kısmen de olsa yanıt verdiğimi, insanlığın tarihsel serüveninde "kurban efsanesini" daha anlaşılır kıldığımı umuyorum. Efsanenin anlaşılırlığını sağlamaya çalışırken insanlığın maddi ve entellektüel tarihine de kısmen giriş yapmış ve tarih persektifimi de ortaya koymuş oldum.

Fakat bu çalışma yazımın başında belirttiğim gibi ne dinler tarihidir, ne de "tarih'"dir. Mitolojinin tasnifine bir "giriş"tir. Başlangıç noktası olarak

kutsal kitapların mitolojisini değerlendirmekle başlayan bir "giriş". Dikkat edildiğinde görüleceği gibi yazının polemik yanı hemen hemen yok gibidir. Oysa konu üzerine dağlarca malzeme ve "görüş" birikmiştir. Bu yüzden yazının son bölümünde eksik kalan bir iki konuya değinip konunun en can alıcı yanı üzerinde bu polemiği yapmak istiyorum. Bunu anlayışımın, yaklaşımının farklılığını ortaya koyabilmek için gerekli görüyorum.

Roma İmparatorluğu'nun Habis Ruhu Hristiyanlık ve Orijinal Din

Tanrılara kurban adamanın tüm halkların tapınımlarından biri olduğunu, bunun Arap mitlerine geçerek baştan beri ele aldığımız "kurban efsanesini-mitini" yarattığını belirttim. Burada akla son olarak şu soru gelebilir; Tevrat'ı İbrahim geleneği yarattığı, kurbanı sürekli olarak o salık verdiği halde neden sadece İslamiyet inançlarında devam etmektedir?

Bunu Tanrı sözlerinden çıkarmaya çalışalım:

"Yahudi veya Hristiyan olun ki doğru yolu bulasınız" dediler. Ey Muhammet! Doğruya yönelmiş olan ve Allaha eş koşanlardan olmayan İbrahim dinine uyarız" de" (Kur'an Bakara 135)

"İbrahim, Yahudi de, Hristiyanda değjldir ama doğruya yönelen bir müslimdi; "(Kur'an Ali lmran 67)

Görüldüğü gibi Muhammed Tevrat'ı, İncil'i atlayıp dinin gerçeğine, yani asıl gelenek olan İbrahim dinine yöneldiğini belirterek sonra gelenlerin ya da yazılanların hep yazma-bozma ve uydurma olduğunu sık sık hemde paylama şeklinde bildirerek ilk orjinal geleneği göze batırmaya çalışıyor.

Bu tespit yanlış değildir. Yahudi dini tefeci bezirgânlığın yazboz tahtasına çevrilip "İlk orjinal dinden" epeyce uzaklaşmıştır. Zaten yazılı olanlar bile birbirleriyle çeliştiği gibi neredeyse evrenselleşen imparatorluklar arasında hiçbir gücü olmadığından küçük kavimler arasında sıkışmış, evrenselleşememiş bir "din"dir. Bezirgânlık ideolojisi olarak sürekli oynandığı için Musa'nın kitaplarında (pentateuk) kurban adamanın gerekliliği ve nasıl kurban adanacağına ilişkin uzun ve ayrıntılı açıklamalar varken, I.S.70 yıllarından sonra kurban adamaktan vazgeçilmiştir. Dinin aslından sapmaya birçok örnek gösterilebilir. Fakat kurban tapınımının kaldırılması örneği en çarpıcı örnektir. Başka örnekleri ele almak konuyu ayrıntıya boğacağından bu açıklamayla yetinilmesi yerinde olacaktır.

İncil ise tam anlamıyla uydurmadır. İsa’nın yaşamından ve başından geçenlerden başka dişe dokunur hiç bir şey yoktur. Zaten bir değil onlarca hatta yüzlerce İncil vardır. Büyük büyük konsiller, İncilleri zamanında ayıklayabilmek için çok uğraş vermişler ve bunların sayısını üç beş taneye zorlukla indirebilmişlerdir. Bu yüzden Roma İmparatorluğu’nun "habis ruhu", kölelerin yatıştırıcı ideolojisi İncil üzerinde uzun uzadıya durmayı gerekli görmüyoruz. Fakat yazımın kısmen "dinler tarihi" şeklinde gelişmesi karşısında kimi arkadaşlarımızın eksiklik olarak görmemeleri için bir kaç sözle bunada burada değinmeyi yararlı görüyoruz.

İsa, yaşayıp yaşamadığı dahi tartışmalı olan ve diğer peygamberler gibi Yakındoğu'da, "Vaadedilmiş topraklar"da çıkan ve başlangıçta bir Yahudi peygamberi olduğu halde yeni bir dinin kuruculuğunu gerçekleştiren bir tarihsel kutsal kişiliktir. Ancak diğer Yahudi peygamberleri gibi habire barbar akınlarının büyük büyük imparatorlukları yıkıp kurduğu bir zamanda değil, uluslar göçünün sonuna doğru gelinirken evrenselleşmiş bir imparatorluğun yani Roma imparatorluğunun ideolojisi olarak doğdu. Ama İbrahim, Musa ve Muhammet'ten farklı olarak bu imparatorluğun kuruluşunda değil, çöküş aşamasında çıktı. Bu durumu nedeniyle çağ açıcı, uygarlık kurucu, "düzen koyucu bir din yerine, feryadı dünyaları saran antik tarih zulmünün yatıştırılması için ortaya çıkmış bir din oldu.

Roma imparatorluğu içinde 10 kişiden neredeyse 9'unun köleleştirildiği ve bu kölelerinde modern bir sınıf olamamaları nedeniyle düzeni değiştiremedikleri bir dönem yaşanıyordu. Spartaküs gibi büyük köle isyancıları ve isyanları çıkmasına karşılık, bunlar hiçbir zaman sosyal bir düzen değişikliğine (Devrime) varamazlardı ve varamadılar. Neden varamadılar? Bu sorunun yanıtı yazımızın konusu değildir. Ama isyanların trajik sonları herkesçe biliniyor; kılıçtan geçirilmek, katledilmek.

Evrensel boyutlara ulaşmış Roma İmparatorluğu hiç de uzun olmayan aralıklarla iyice şişmiş ve sıkıntılara yol açmak durumuna ulaşmış köle problemini böyle kılıçtan geçirmelerle çözmeye çalışıyor ve düzen içinde bir çözüm tutturmaya çalışıyordu. Fakat zor gücü yalnız başına bir çözüm olamazdı. Çürümeyi giderecek dışardan barbar akınları da iyice azalınca (sonuncusu Hun'ların akını idi) düzenin başka amortisörlere ihtiyacını bir zaruret olarak dayatıyordu. Halkın sosyal ve fizik acılarını dindirecek şey, bir dinden başkası olamazdı. Ne 'Tanrıların bolluğuna" dayanan eski dinsel yapı, ne de hiçbir zaman evrenselleşemeyen Yahudi dini bu boşluğa

dolduramazdı. Bu nedenle Yahudiliğin açtığı tek tanrılı yoldan ve özellikle "Mesih" beklentisi yolundan düzeni rahatlatacak yeni bir kurtarıcı olarak İsa geldi.

İsa, her ne kadar yerleşik çok tanrılı sistemin eski din sınıfları tarafından engellendiyse de çok geçmeden "Devlet dini" olarak beklenen yerini, aldı. Böylece insanlar yaşadıkları dünyadan umut kesip öteki dünyada mutluluk ve huzuru arayabilirlerdi. "Dinin afyon rolü" en çok İsa dini için geçerli oldu.

İşte bu nedenlerle yeni bir uygarlık kuruculuğuna soyunan, tarihi yol açıcılık göreviyle determine olmuş Muhammed, ne Yahudi dinine, ne Hristiyanlığa itibar edemezdi. Bu nedenle kendisininde açıkça belirttiği gibi doktrinin aslına, tüm dinleri yaratan ortak ideolojiye gitmiştir. Bu yüzden kurban tapınımı diğer dinlerde kalmadığı halde sadece İslam dininde uygulanmaya devam etmiştir.

İslam dininde bir tapınım olarak varlığını devam ettiren "Kurban" ve "Kurban bayramı" olayının tarihsel kökleri sanırız iyice açıklığa kavuşmuştur. Olayın bir de "bayram" boyutu vardır. Kısaca bunada değindikten sonra konu üzerinde yürütülen çalışmalara bir göz atıp, farklılıklarımızı ortaya koyarak bitirelim.

Bayram Üzerine Freud ve Turan Dursun'un Eleştiri Anlamsızlıkları

Bayram diye adlandırılan olay bütün dinlerin belirli zamanlarda, belirli biçimlerde gerçekleştirdikleri tapınımın Türkçede ki ortak adıdır.

Bunun en önemli, en çok dikkat çeken yanı, her zaman değil, takvimin belirli tarihlerinde, her yerde değil, belirlenmiş yerlerde, gelişigüzel değil tarihin derinliklerinden getirilmiş belirli şekillerde gerçekleştirilişidir. Bu neden böyledir?

Konuya bir kaç yönden bakılmaktadır. Bunlardan birisi Freud'un psikanalitik bakış açısıdır. Buna göre gerek din gerekse dinsel tapınım insanlığın nevrozudur. Tezini açıkladığı "Hz. Musa ve Tek Tanrıcılık" adlı kitabında;

"Erken yaşta bir travma kendini savunma uyuklama evresi nevrotik rahatsızlığın patlak verişi geriye itilmiş nesnenin kısmen dönüp gelişi; işte bir nevrozun oluşumu için saptadığımız formül budur." diye bir tespit

yapıyor ve bunun birey için "takılıp kalma", "yineleme saplantısı"na nasıl yol açtığını açıkladıktan sonra, "bireyden toplumsal"a geçiyor ve:

"Şimdi bireyin yaşamındakine benzer bir sürecin soyyaşamında da gerçekleştiği varsayımını benimsemeye çağıracağız okuyucuyu." şeklinde bir önvarsayımı kabul etmeye zorluyor. Bundan sonra uydurma ve spekülatif nitelikte olduğunu tartışmaya bile gerek bulunmayan "İnsanlığın sürüler halinde yaşadığı dönemde bir baba katli olduğunu, katlin travmatik nitelikte bulunuşundan dolayı geri dönüp gelerek Baba tanrıya dönüştüğü" yolunda açıklamalar yapıyor. Fakat asıl tespitini, "dinsel öğreti ve seromonilerde iki tür ögenin varlığını saptarız; birincisi, eski aile öyküsüne takılıp kalmalar (fiksasyon) ile bunların Kalıntıları; ikincisi, geçmişin yeniden diriltimi (ihya), unutulmuş nesnelerin uzun aralardan sonra yeniden dönüp gelişi." olarak özetliyor.

Şimdi bu spekülatif açıklamalarla, bizim yazımızda tüm sınırlı olanaklara rağmen yapılmaya çalışılan açıklamalar birbiriyle karşılaştırılabilir. İlk bakışta da görülebileceği gibi ikisi arasında olağanüstü farklar vardır. Bir kere, "formülasyon uyduruculuğunu" tarihe ve insanlığa dayatmak yerine, maddi ve manevi gerçeklikten yola çıkılmış, her iddia olayla kanıtlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra "birey"den değil, "toplumsaldan" yola çıkılmıştır. Bu yüzden tıbbi yaklaşımın bir sonucu olarak tek tek insanların hasta ve nevrotik oluşlarıyla, tüm insanlığın "hasta" olması arasında derin farklılığın bizim yaklaşımımız da bulunamayacağını belirtmeye bile gerek yok. Biz insanlığın nasıl yaşadığı ve bu yaşayışın nasıl bir düşünüş ve inanışa yol açtığı ile ilgiliyiz. "İdeoloji"yi nevroz saymanın bizim haddimiz ve hakkımız olmadığını düşünüyoruz.

Ancak, baştan beri konuyu ele alırken şunu gördük; çağlar değiştikçe ideoloji hemen arkasından değişmiyor. Eski ideolojiler ile yenileri uzunca bir süre birarada yaşamaya devam ediyorlar. Buda doğal bir sonuçtur; çünkü örneğin 50.000 yıla yakın sürmüş tarihöncesi ideolojilerin tarihe girmekle hemen değişmesi asla düşünülemez. Hem eski ilişkiler, hemde özellikle eski düşünüş tarzları her zaman yeniyi sürekli zorluyorlar. Buna Freud'da olduğu gibi "geçmişin nevrotik bir tarzda geri dönüşü" denmesi olsa olsa kafa kargaşasına yol açar. Çağların yaşayış ve düşünüşü her zaman iç içedir.

Bu yüzden "bayram" şeklinde ki tapınımların nevrotik bir saplantı olmaktan ve burada aranmaktan önce çağlar boyunca süren maddi ve

toplumsal ilişkilerde aranması gerektiğini düşünüyoruz. Farklı anlayışlar üzerinde biraz daha "fikir cimnastiği" yaptıktan sonra bunu göstermeye çalışacağım.

Bayramlar üzerine bir daha doğrusu tapınımlar üzerine bir başka dikkat çeken görüş, din tarihçilerinin görüşüdür. Buna göre “Bayram”lar kutsalın tezahürüdur. İnsanlık yaşanan zamanı tarih dışı bir boyuta taşımak istemekte ve buda "bayramlara" yol açmaktadır. Bayramla birlikte yaşanan zaman bu zaman değildir; bayramın geçtiği yer somut yaşanan yer değildir; insanların o an yaşadıkları ilişki tarihsel ve insani bir ilişki değil, tarihdışı esrarengiz ve varolanın ötesinde bir ilişkidir. Temel tez budur. Ama insanlar neden böyle yapmaktadırlar? Durup dururken mevcut zaman, ilişki ve yaşam yeterliyken böyle "acaip" bir durumun içine neden girmektedirler? Bu soruların yanıtı yoktur.

Oysa yanıt toplumsal yaşam ve gereklerin içindedir. Örneğin Mezoamerikan halklarının kurban bayramının protein ve besin ihtiyacından kaynaklandığını ayrıntılı örneklerle göstermiştik. Yaşamın temel davranışlarının toplumsal onayı kendini ideolojide ve tapınımlarda gösterir.

Yukarı barbarlığa giren bütün halklar hasadla ilgili bir takım tapınımlar geliştirirler. Nedeni çok açıktır. İnsanlar kendi yaptığı şeyleri kendi yeteneklerinin sonucu olarak değerlendiremezler. Olsa olsa bir büyük iradenin ürünü olabilirler. O büyük irade toplumsal yaşamdaki onurlandırma gibi onurlandırılır. Herşey paylaşıldığı gibi ürünün oluşmasını "gerçekleştirenle" de paylaşılması zorunludur. Bu yüzden her sene belirli zamanlarda "hasad şenlikleri" düzenlenir. Bunun belirli zamanlarda yapılmasının gerekçesi açıktır: Doğanın kendini üretme zamanlarının her sene devrevi olarak aynı zamanlarda gerçekleşmesinden. Doğaya ve toplumsala dair bilinemezlik doğal tanrılara ve doğal inanışlara yol açar. Frazer'in çok güzel örneklerini sunduğu gibi ürünün en iyisi ve ilk ürün bu doğal tanrılara adanır.

Tarıma geçememiş orta barbarların hayvanlara ilişkin tapınımları da çok farklı değildir. Hayvanın kendisi insan üretiminin sonucu olmayıp, olsa olsa tanrısal iradenin bir ürünü olabilir. Öyleyse tarihin önceden beri getirdiği tapınım hayvanların belirli zamanlarda büyük iradeye kurban edilmesini gerektirir.

Demek zamanı ilga edelim bir başka boyutta yaşayalım düşünüşünden değil toplumsal ve doğal zorunluluklardan kaynaklanan bir durum vardır.

Kutsal olanla ilişki de öyledir. Tarihin belirli zamanlarında komüna bireyin dokunulmazlığa sahipken kişi sivrilmelerinden sonra bu kez kutsallığın boyutu değişmiştir. Herşey kutsallaşınca toplumsal çıkmazları aşmanın tek boyutu olarak ve zorunlu olarak yaşama yeni bir "kutsallık" sızmıştır. Gerçekten de insanlar bu kez altlık üstlük ilişkileri içinde bulununca artık bunun kabul edilebilir hale koyulması da gerekti. Olağanüstü mistisizme kardırılmış bir ilişkiler evreni yaratılmalıydı ki insanlar oraya taşınabilsin ve "tarihsel zamandan" kurtulabilsinler. Bu yüzden zaman aşkınlaştırıldı; bu yüzden yer ve ilişkiler aşkınlaştırıldı. Yani inanışın acıları dindiren "afyon" boyutuna, doğal olandan tarihsel geçmiş kullanılarak böylece geçildi.

Kurban ve kurban bayramı üzerine bir başka örnek Türkiye'den: İslamiyet ve din konusunda ülkemizde en çok yankı uyandırmış ve fanatik İslamcıların katliyle daha çok ünlenmiş bulunan T. Dursun'un yaklaşımı benzer yaklaşımlar içinde en iyi örnektir. Dursun, "Tabu Can Çekişiyor: Din Bu' adlı kitabının 1. cildinde "Kurban ve Kurban bayramı konusunu inceliyor ve kutsal kitaplardan olayı aktardıktan sonra sorular soruyor. Bu soruların bazıları şöyle:

"İbrahim çocuğunu kurban etmek, kesmek için bir "düş"ü nasıl kanıt saymış? Bunun Tanrı'dan olabileceğini nasıl (daha doğrusu niçin) düşünmüş? Bu oğlanı bir armağan olarak veren Tanrıysa nasıl olup da yatırıp kesmemi buyurur? Böyle ARMAĞAN olur mu? Tanrı'nın amacı armağan vermek mi cinayet işletmek, öz çocuğumu keserek acılara gömmek mi? diye neden düşünmemiş?

Burada olduğu gibi başka konularda da Kur'an'da Tanrı'nın insanları denediğinden sözedilir. Tanrı'nın denemeleri kime karşı, niçin? Bir şey öğrenmeye, ya da kanıtlamaya gereksinimi var?

Bir başka kişi de "düşünde gördüğünü bir kanıt sayarak" İbrahim'in tutumunu gösterirse ne olur? İbrahim'in öyküsüyle buna yol açılmış olmuyor mu?

Tanrı İbrahim'e çocuğunu kestirmeyeceğini bildirirken oğlanın yerine bir "kurtulmalığa" neden gerek görmüş? Bir başka canlıyı kurban etmek niye? Ya da bunun için bir kurbanlık yaratıp göndermek?

Akla gelebilen ama karşılıksız kalan sorulardır bunlar" (Din bu 1. Cilt sf.125) diyor, T. Dursun.

Bu sorular gerçekten karşılıksız mıdır? Eğer gerçeği aramıyorsak, geçmişte insanlar neden böyle düşündüler diye düşünmüyorsak, eğer 21. yüzyılın, modern çağın kriterleri ile yanıtlar arıyorsak (aslında aramıyorsak!) gerçekten bu soruların karşılığı yoktur. T. 'Dursun aslında efsane ile ilgilenmiyor. Onun ne kadar saçma, ne ölçüde olanaksız, bunlara inanmanın en kadar gülünç olduğunu ortaya koymaya çalışıyor.

Bu yaklaşım doğru mudur?

İlk bakışta doğru gibi görünüyor. Çağımızın insanı için, 1400 yıl önceki (hatta kurban efsanesi bakımından onbinlerce yıl önceki) ideoloji ve insancıl ilişkiler olağanüstü saçma, gülünç hatta T. Dursun'un belirtişiyle "katliam" gibi görünecektir. Başka türlüsü mümkün müdür? Denecek ki evet mümkündür; Dünya'da tüm dinlere inanan milyarlarca insan bulunduğuna göre mümkündür. Bu inanışların bugünkü gerçeğe uymadığını ortaya koymak belki geriliğe, gericiliğe karşı savaş gibi gelebilir. Neden sorusunun sorulmasını yasaklayan, tanrı buyruğunu sorgulamayı kâfirlik sayan inanışlar karşısında gerçek yanıtlar olmasa da düşünmeye çağırdığı için belki bir değer taşıdığı kabul edilebilir.

Fakat bize bu "kaba gerçek" değil, gerçeğin derinliği gerekir. Dinsel dogmaları son derece basit karşılaştırmalarla, herkesin bildiği fiziksel açıklamalarla dahi alt ettiğimizi düşünebilirsiniz. Fakat "inananın" karşısında sorgulama nafile bir çabadır. Ne bizim yaptığımız açıklamalar, nede T. Dursun'un "soruları" ve yaptığı açıklamalar onlar için bir anlık kuşku dahi yaratmaz. Çünkü iddia tanrı buyruğudur, doğrudur ve asla tartışılmaz. Bu yüzden T. Dursun "inananlara" hitap ediyorsa (yada ettiyse) boşuna uğraşmış olmakta, hatta tahrik edici bir davranış içinde bulunmaktadır. Yok eğer, gerçeğin ta kendisini arayanlara hitap ediyorsa sığ açıklamalarla ya da "sorularla" olacak iş değildir bu.

Nitekim kendisi de bunu kısmen anlamış olacak ki kurban için iki sebep açıklıyor: Birincisi, "Ayetlerden anlaşılan o ki, ilk doğan oğlanın "Tanrı'ya kurban edilmesi" biçiminde ki eski inancın bir yansıması var" diyor ve ikincisi, "Bu dinlerde "insan" kimi durumlarda "mal"dır. Örneğin köle, sahibinin malıdır. Karı kocanın malıdır. Çocukta özellikle "babanın" malıdır. İbrahim'e çocuğunu "kurban etme" yetkisinin verilmesi bundan" diyor.

Gösterilen sebeplerden birincisini alalım; gerçekten efsanede "İlk doğanın adanması" inancı vardır. Fakat "ilk doğanın adağı" ne zaman,

nerede ve daha önemlisi niçin gerekmiştir? Bu uygulamanın bu kadar köklü bir inanış özelliği taşıması nedendir? İnsanlar günümüz insanlığı için "vahşet" sayılacak bir tapınıma niçin ihtiyaç duymuşlardır?

Değil koskoca bir tarihin determinizmini aramak, bu basit soruların karşılıklarını dahi T. Dursun'da bulmak olanaklı değildir. Bu "tarih bilimi" yoksunluğu ikinci sebep ortaya konulduğunda daha açıklıkla ortaya çıkar; karının, çocuğun, kölenin "mal" olması.

Bir kere kurban efsanesi aşağı barbarlıktan (avcı, toplayıcılıktan) orta barbarlığa (Göçebe hayvan yetiştiriciliğine) geçişin başlangıcına, geçiş çağına denk düşen bir efsanedir. Dolayısıyla bu çağda ne "kölelik" vardır, ne de çocukların "mal" sayılışı. Bu çağ anaerkillikten tümüyle kurtulmamış tam bir komünal çağdır. Her ne kadar efsane ataerkilliğin "baba İbrahim’ini" ortaya çıkarmak üzere ise de kadının hala etkilerini devam ettirdiği bir dönemdir. Nitekim Sara'nın İbrahim üzerinde ki egemenliği aynı efsanenin ayrıntılarıyla anlattığı bir gerçektir. Dolayısıyla bu kanı yanlıştır.

Burada denilebilir ki "aynı İbrahim'in köleleri de var cariyesi de var. Bu nasıl açıklanacak?" Çok basit! Efsane, İbrahim'in bir yüzyıldan fazla yaşadığını açıklıyor! Bu, Arapların atası olarak tüm bir tarihsel geçmişin (Tarihöncesinden tarihe girişin) tüm efsanevi olaylarının İbrahim'e mal edildiğini gösterir. Bu gerçek bilinmeyince, İbrahim'in kim olduğu ve ne zaman hangi ilişkileri yaşadığı bilinemez ve T. Dursun'un yaptığı gibi "İbrahim mavalı”dan bahsedip konuyu kapatmak gerekir. Oysa olay göründüğünden daha derindir.

Konuya bakış açısı modern çağdan, İbrahim'in yaşadığı çağların açıklanmasına götürülünce olaylar kendiliğinden aydınlanır. Örneğin "düşlerin", "kehanetlerin" antik çağda tinselliğin en önemli tezahürü olduğu, hatta peygamberliğin, kutsallığın en önemli işlerinden olduğu, T. Dursun'un sandığı gibi "basit bir düş" denilip geçilemeyeceği kendiliğinden ortaya çıkar.

Eğer aşağı barbarlığın avcılığa dayalı toplumunun kıtlık içindeki yaşantısı bilinirse "Tanrı'nın insan kurban etmekten ya da çocuk kurban etmekten" başka bir şeyi insanlığa salık veremeyeceği de bilinmiş olur. Yine aynı şekilde hayvan evcilleştirmenin getirdiği bolluk karşısında Tanrı'nın insanlığa, "insan ve çocuk kurban etmeyi bırakın, artık hayvan

kurban edin" buyruğu vermekten başka bir tutum takınamayacağı da T. Dursun'un sorusunun karşılığı olarak anlaşılmış olur.

Bu açıklamaları uzatmak mümkündür. Fakat bizi bütün bir yazımızı tekrarlamak durumuna sokacağı için gereksizdir. Burada sadece yaklaşım farklılıklarımıza örnekler vermeye çalışıyoruz.

Bu kadar örnek yeter. Bu efsaneyi çözümlemek için giriştiğim çabaların eksik kalan yanlarını "Yaratılış" ve "Tufan" efsaneleri çözümlemesi sırasında tamamlamayı düşünüyorum. Kutsal kitapların mitolojisi ve diğerleri de mitoloji tasnifinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Açılmış bu tartışma, yeni çabalarla tamamlanacak, zenginleşecek ve "İnsanlığa dair bilmecenin" çözümlü için bir "katkı" da bulunmuş olacaktır. Böyle olacağını (en azından) ummak istiyoruz. İnsanlık ve onun Kültürel devrimi, geçmişin "masallarını", ideolojilerini temizlemeden "Spiral gelişim" yasasının bir sonra ki' adımı olan "Modern Komüna"ya asla varılamayacaktır. "İnsanın hakkı"nın ve "Düşüncenin gücü"nün eninde sonunda buraya varacağından zerrece kuşku duymuyorum.

YARATILIŞ EFSANESİ

Efsaneler Üzerine Birkaç Söz Daha ve "Yaratılış"

Efsaneler uygarlık öncesi "Halk Masallaradır. Masal adını almaları onları gerçek dışı yapmaz. Aksine bütün "doğaüstü" yanlarına, "fizikötesi" niteliklerine rağmen her zaman gerçek, somut olaylardan türetilmiş anlatımlardır. Tarihten önce yani yazının bulunmadığı uygarlık öncesinden geldikleri, kuşaktan kuşağa nakli olarak aktardıkları için çıkıştaki kaynaklarından epey uzaklaşıp, bir takım tahriflere uğrasalar bile, temel iskelet aynı kaldığından, somut olay bilindiğinde" anlaşılmaları çok kolaydır. Gerçeklik efsaneyi, efsane gerçekliği anlamak için son derece ilginç olanaklar sunar.

Kitaplı dinler (Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık) kendilerinden önceki komün ideolojilerini (efsane gerçeklerini ve geçmişin geleneklerini) reddeder ve hatta yasaklarlar. Fakat hemen her zaman insanlığın en eski geçmişinden gelen bu efsane anlatımlarını, varoluşlarının bir kanıtı ve düşünüş sistemlerinin temeli yapmaktan da geri kalmazlar. Bu bakımdan

kitaplı dinlerdeki "Yaratılış efsaneleri" de diğer mitolojik anlatımlar da böylesi çelişkili bir varoluş ve anlatımın bir örneğini oluştururlar. Kitaplı dinlerin hepsi komünal çağdan uygarlık çağlarına geçişin ara aşamalarında bulunduklarından, hem uygarlık ideolojilerini hemde komünal dönemlerin ideolojilerini içiçe barındırır ve hatta onun yeni bir sentezini yapmış bulunurlar.

Efsanelerin ele alınışı tarihsel çağların iç içe geçişini, ideolojilerin yapılar üzerinde yükselişini, tarihin kopup kırılmalarla ama, süreklilik içinde akışını, günümüz gerçekliğinin geçmişten devralınan mirasını, geçmişin mirasının günümüz kuşaklarının üstüne "bir kabus gibi çöküşünü" ortaya koyarlar. Bu yüzden günlük yaşamımız ve gerçekliğimiz içinde her an bunlarla karşı karşıya oluşumuzu ortaya koyarak, insana dair bilmecenin çözümüne yardım ederler. "Tarih bilimi” (Çağların akışını ve birbirlerine geçişini; geçmişten geleceğe, uzanan insan ilişkilerinin kanunlarını inceleyen. Bilim) için bulunmaz malzemeler sunarak “Pöpülarizasyon" imkanı yaratırlar.

Efsanelerin bu yönü tarihöncesi gerçeklikler olmasından kaynaklanır. Tarihöncesinde bireysel çıkar, çıkar çatışmalarının sonucu olarak baskı ve baskının sonucu "Yalan" bulunmadığı için "Efsaneler yalan söylemezler*'. "Yalan söylemeyen" kanıtlar, bir konunun, özelliklede ideoloji gibi her zaman egemen sınıfların kontrolü altında olan bir konunun ele alınışında en sağlam kanıtlardır.

Son olarak efsaneler, günümüzde de geçmişte olduğu gibi varlığını ve etkisini devam ettiren din, Tanrı vb. gibi "mutlak" sayılan kavram ve kategorilerin göreceliliğini ve köklerini gösterirler. Aynı zamanda bunların neden ve nasıl yaşamaya devam ettiklerinin ilk bakışta görülmeyen sebeplerini verirler.

Efsaneler İçinde "Yaratılış Efsaneleri"

"Yaratılış Efsaneleri" bütün dinlerde ve inanışlarda evrenin, dünyanın ve son olarak da insanın oluşumuna ilişkin soruları yanıtlamak için oluşturulmuş efsanelerdir. Dinler, çağlarının ekonomik, sosyal kurallarının düzenlendiği bir kurumsal yapı ("Pratik evren düzeni") ve büyük toplumsal hareketlerin ideolojileri olmakla kalmazlar. Aynı zamanda herşeyi açıklamaya çalıştıkları ölçüde felsefi sistemleri ("Terorik bir dünya görüşü")

ve dünyanın tersine döndürülmüş görüntüsüdürler. En basit, ilkel, hatta lokal bir topluluğun bile kozmik düzene ilişkin bir düşünüş ve anlayış sistemi vardır. Bu sistem onlar açısından bakıldığında "eksiksiz" görünür. Tarihöncesinde (Çok Tanrılı dinlerin varlığında) yukarıda belirtilen soruların (Evren, Dünya, İnsan) yanıtları karmaşık bir biçimde sosyal yaşayışın mekanik bir yüceltimi şeklinde verilirken, uygarlığa geçilip tek tanrılı dinlere varıldığında daha basit ve görünüşte daha "çelişkisiz" bir duruma ulaşılmıştır. Örneğin Yunan sitelerinde enflasyona varmış tanrı bolluğu içinde tanrıların soy kütüklerini bile bulabilmek imkânsızlaşmış iken, tek tanrılı dinler Tanrı'nın tekliği, öncesiz ve sonrasızlığı ile daha basit ve daha sade bir yanıt bulmuş gibi görünürler. Oysa bu, görünüşte böyledir. İnsan, Yunan tanrılarına ve onların yaptıklarına bakarak Yunan kentlerinde (Sitelerinde) ki sosyal yaşam hakkında bir fikir sahibi olabilir. İdeoloji sosyal gerçekliğe bu kadar yakındır. Tanrılar doğarlar, ölürler, evlenirler, çocuk sahibi olurlar, aşık olurlar, savaşırlar vs. Halbuki tek tanrılı dinler, kendilerini yaratan gerçeklikle bugünkü modern ideolojiler gibi ilintisiz ve bağlantısızmış gibi görünürler.

Mitoloji tasnifinde (Teogoni, Eskatoloji vs. gibi tasniflerinde) kozmogoni (Yaratılış) özel bir yer tutar. Hemen her halkın bir “Kozmogonisi” vardır. Her türlü efsanevi olay ve açıklama bunun üzerine inşa edildiği için "Yaratılış efsaneleri"nin diğerlerine öncel olduğunu belirtmeye bile gerek yoktur. Fakat bizim konumuz "Kutsal kitapların" mitolojisi olduğu için insanlığın darmadağınık ve yüzlerce olan "Yaratılış" konularını ele almak durumunda olamayız. Gerektiği ölçüde ve yönde gidiş, gelişlerimiz ve örneklerimiz elbette olacaktır. Fakat "Kutsal Kitapların" mitoloji tasnifi içinde kalmak şartıyla. Aksi takdirde konunun ayrıntıya boğulması işten bile değildir. Nitekim bu alanda ki araştırmalar çoğunlukla ayrıntılar ve savrulmalar içinde kalmaktan kurtulamamışlardır.

Bu kısa yazımda yaratılış efsaneleri çerçevesinde ideolojinin kopup, kırılmalarla ama, bütünlük içinde akışına bir örnek yaratmak ve tek tanrılı dinlerin sosyal, tarihsel hatta yeri geldikçe psikolojik köklerine inmek çabası içinde olacağım. Bu bağlamda kitaplı dinlerin (Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlık dinlerinin) kozmik düzene ilişkin görüşleri ile bunun bir parçası olan insanın oluşumu yada "yaratılışı" konusu üzerinde dururken, aynı zamanda bunların en eski kaynaklarını bularak ve bunları toplumsal ilişkilerle bağlantılandırarak, "İnsanların neden öyle düşündüklerini" bulmaya çalışacağım.

YARATILIŞIN KOZMİK BÖLÜMÜ

Yaratılış, bütün dinsel düşüncelerde evrenin ve dünyanın oluşumuna ilişkin betimlemelerle başlar. Bunun bahsi geçen üç dinde nasıl konumlandırıldığını bir şema ile ortaya koyarak başlamak konuyu daha didaktik hale getirmek bakımından uygun olacaktır.

Şemayı koymadan önce şunu belirtmek gerekir ki; Tevrat'ta iki ayrı bölümde (İki ayrı Tevrat demek daha doğru olur) Yaratılışın kozmik bölümü iki ayrı biçimde açıklanmıştır: Bunu ayrı ayrı göstereceğiz. Hristiyanlık'ta kozmik düzene ilişkin bir betimleme olmayıp, "Eski Ahit"e (Tevrat) bağlı kalındığından şemaya onu yerleştirmeyeceğiz. İslamiyet'te ise konu değişik sureler içinde dağınık bir şekilde yerleştirildiğinden ve sıra gözetilmediğinden onun konuya ilişkin betimlemelerini diğerleriyle yan yana koyacağız.

TEVRAT: (Tekvin Böl.) Böl. 1: 1 Böl.2:4a Evrenin özgün ilk durumu bir sular kaosudur.

Yaratış işi Elohime yüklenmiş ve her biri bir günde yapılan 6 ayrı işleme bölünmüş.

KUR'AN: Böl.2:4b Böl.2.25 Evrenin özgün (ilk) durumu bitkilerin bulunmadığı susuz boş topraklardır.

Yaratış işi Allaha yüklenmiş ve 6 gün sürdüğü belirtilmiştir.

YARATIŞ SIRASI;

TEVRAT: A-Işık B-Kubbe-Gök C-Kuru toprak-Yer toprağın sudan ayrılması D-Bitkiler E-Göksel cisimler Güneş, Ay ve Yıldızlar F-Kuşlar ve bitkiler

KURAN: A-Tozdan yaratılan insan. B-Doğuda Aden'deki bahçe. (Cennet) C-İçinde yaşam ağacının ve iyi kötüyü bilme ağacının bulunduğu her tür ağaçlar. D-Evcil hayvanlar ve kuşlar. E-Adamdan yaratılan kadın.

Yukarıdaki şema incelendiğinde Kutsal Metinlerin "Sularla" ilgili bir simgeye, ya da "Yaratışta" "Suların" öncelliğine ilişkin bir betimlemeye dayandıkları hemen görülecektir. Gerçi, Tevrat'ın iki ayrı bölümünün birbirini tutmadığı ve birinin başlangıcı "Sular Kaosu" sayarken, diğerinin, başlangıcı "Susuz boş topraklar" olarak tanımladığı görülmekle birlikte, bu durum Tevrat'ın birçok peygamber (yâda kişi?) tarafından ayrı ayrı tarihlerde yazılmasından kaynaklanmaktadır. Başlangıcı sulara dayandıran

metin bizce daha eski inanışlara dayanmaktadır. Çünkü aşağıda göreceğimiz gibi "Başlangıçta su vardı" inanışı daha eskidir. "Susuz boş topraklar "betimlemesi ise İsrailoğulları'nın çöl macerasından, ayrı ayrı kollar halinde hareket edişlerinden ve bu yaşayışın kutsal metinlere yansımasından doğmaktadır.

Bu farklılığı bir yana bırakırsak öncelikle suya dayalı simgeselliğin nereden kaynaklandığını çözümlemek durumundayız. Bunu çözümlemek için ise kitaplı dinlerin doğuş kaynaklarını bize verecek olan Mezopotamya-Ugarit Anadolu-Mısır mitlerine ve yaşayışlarına gitmemiz gerekecektir.

Kurban olayını ve kurban efsanesini incelerken insanlığın ilk uygarlık doğuşundan nasıl etkilendiğini, ideolojilerin doğuş kaynaklarının da Yakındoğu olduğunu kısmen göstermeye çalışmıştım. Aynı incelemede insanlığın en önemli efsanelerinin Sümer kökenli olduğunu ve bunun sebeplerini göstermeye çalışmıştım.

Ortadoğu'da ve hatta buraya dokunmuş olan tüm halklarda tapınım ve inanış etkilerinin yerel motifler bulunsa da hep Sümer ve Sümer versiyonu etkilerden kaynaklandığı şeklindeki kanımda yalnız olmadığımı, konuyu incelemeye yönelen tüm bilim adamlarının, araştırıcıların hep aynı noktaya geldiklerini hiç duraksamadan söyleyebilirim; Sümer uygarlığının gövdesi fizik olarak ortadan kalktıktan sonra bile kurulan öbür uygarlıklar hep Sümer "İlk örneğini" tekrarladılar. Öyle bir "İlk örnek" di ki 6000 yıl boyunca aşağı yukarı aynı kaldı. Sadece teknik seviye, küçük üretim, devlet, sınıflar ve ilişkiler olarak değil, mitoslar bakımından da yine "aşağı yukarı" aynı kaldı. Araştıranlar hep şunu gördü: Akad, Babil, Asur, Hitit, Ugarit, Mısır, Hint, Avrupa uygarlıkları hep ilk örneğin "aşağı yukarı" tekrarıdırlar.

Bunu kendileri de anlamışlar gibi Sümerliler binlerce yıl öncesinden şöyle seslendiler: *Ey Sümer, evren ülkeleri arasında ki koca ülke, Her zaman sabit ışıkla dolu olan sen, doğudan batıya tanrısal yasaları bütün halklara dağıtırsın! Senin tanrısal yasaların şanlı, tartışılmaz yasalardır! Kalbin derin ölçülmezdir! .. getirdiğin gerçek bilgi, gökyüzü gibi erişilmezdir! Hayat verdiğin kral ölümsüz bir hükümdarlık tacıyla süslenmiştir, Hayat verdiğin efendi her zaman için taç giyer! Efendin kutlu bir efendidir, Kral An'la birlikte tanrısal kerevette yer alır. Kralın "Koca Dağ" Enli Baba'dır... Anunnakiler, büyük tanrılar Sende mesken tuttular. Besinlerini senin zengin koruluklarından sağlarlar. Ey Sümer yurdu,*

ahırların çok olsun ki ineklerin çoğalsın, Ağılların çok olsun ki koyunların onbinlerle sayılsın...! Sarsılmaz tapınakların ellerini göğe kaldırsınlar! Anunnakiler senin yanında yazgılara karar versinler! (Enki ve Dünya'nın düzeni miti; aktaran S. Noah Kramer. Tarih Sümerde başlar. Sf. 109-110)

Kendilerinin de sezdiği gibi gerçekten de Sümerler tarihte ilk uygarlığı kurmakla kalmamışlar, uygarlığı da, uygarlık ideolojisini de ticaretin sıçrama tahtası yaptığı her yere bir anlamda ithal etmişlerdir. Ayrıca Sümerler, tarihte ilk uygarlık kurucusu oldukları için kendilerini yenen fatihlerden daha ileri sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmişlik düzeyi içinde bulunuyorlardı. Antik tarihte ve hatta tarihe girmeden önce yenenlerin yenilenlere ideolojik ve sosyal tabi oluşları mekanizması ilk onlarla başlamıştı. Tarihin kendini tekrarlarmış gibi görünen dairevi hareketinin kökeni onlardı. Dolayısıyla insanlığı en derin etkileyen ilk uygarlık ideolojileri onlarınki olmuştur. Bu etkileşim ideolojinin kuşaktan kuşağa aktarımı yoluyla tek tanrılı dinlere kadar gelmiştir.

Bu yüzden "başlangıçta suyun bulunduğu ve "Sular Kaosu"ndan yola çıkıldığı anlayışı da Sümer kökenlidir. Sümerler evrenin oluşumunu gök, toprak ve su şeklinde üç ögeye ayırmışlar, bunların hepsini tanrılaştırarak gök (An), Toprak (Enlil) ve Su (Ea) olarak adlandırmışlardır. Gök ve toprağı yaratan Su Tanrı Ea'dır. Sümer ülkesi, efsanelere göre "sular ülkesi" (Ab-Zu)'dur. Ea okyanus tanrısının yarattığı canavarlarla savaşmışsa da bunu başarmak Babil baştanrısı Marduk'a kalmıştır.

Özet olarak vermeye çalıştığımız efsanevi oluşuma göre Sümer-Akat-Babilliler başlangıçta sular kaosunun bulunduğu ve yaratıcı tanrılarının su canavarlarıyla savaştıklarını düşünmüşlerdi.

Bu düşünüş nereden kaynaklanmaktadır? Öncelikle Sümer kentlerinin kuruluş özelliklerinden. Sümerler, Mezopotamya'ya geldiklerinde denizler seviyesinden daha aşağıda olan toprakları denizden korumak, ayrıca Dicle ve Fırat'ın taşmalarından dolayı da "sular içindeki ülkeyi" (Ab-Zu'yu) kurtarmak, bataklıkları kurutmak zorundaydılar. Bu zorlu olay 1000 yıl gibi uzun bir sürede kolektif emekle ve sulama kanallarıyla başarıldı. Böylesi muazzam bir girişimin efsaneleştirilmemiş olması düşünülemezdi. Bu yüzden Sümerler, başlangıç durumunu "Sular Kaosu" olarak tahayyül ettiler. Bu düşünüş Tevrat'a kadar etkilerini devam ettirmiş olup, kanıtı Eyüp’ün kitabındadır:

"Yahut denizi kapılarla kim kapadı; Ana rahminden çıkıp fışkırdığı zaman; ona bulutları esvap, Ve koyu karanlığı kundak ettiğim zaman, Ve sınırımı ona kestiğim, kapıları ve sürgüleri koyduğum zaman Ve: Buraya kadar geleceksin mağrur dalgaların burada duracak dediğim zaman?" (Tevrat Eyup 38 abç)

Başlıca sebep coğrafyanın taşıdığı özellikler olmakla birlikte, antik çağ kentlerinin kurban efsanesinde belirttiğim sebeplerle kozmik bir özellik arzetmesi de kaos ve sular kaosu düşünüşünün önemli sebepleri arasında sayılmalıdır. Bu özelliği bir kez daha hatırlayacak olursak; kentler, kendi başlarına komünal bir dünyadır. Ne modern şehirlere benzerler, ne de kasaba ya da köylere. Bu nedenle kentlerin bireyin ve toplulukların yaşam alanlarının ötesinde komünal birliğin bir ifadesi olduğu ölçüde, kozmik değerler taşır. Buna göre orada yaşayanlar için kent, dünyanın merkezidir, "tanrısal düzen"dir ve bu tanrısal düzen ve dirliğin dışı tam anlamıyla kaostur. İlk kurulan kentlerin yok oluşları suların basmasıyla doğal bir kargaşaya da dönüştüğünden, kentlerin dışı aynı zamanda bir "Kaos"; sular kaosu"dur.

Bu nedenle binyıllar boyunca her kuruluş ve yıkılışta kaosa geri dönen Yakındoğu halkları "Sular Kaosu"nu düşünüş ve inanışlarının yani mitoslarının değişmez teması haline getirmişlerdir.

Bu düşünüş sistemini pekiştiren diğer etmen bir bitki gibi Nil'in civarına kök salmış Mısır uygarlığıdır. Mısır uygarlığının uygarlaştırıcı kahramanı Osiris, zaten Mezopotamya'dan geldiğinden öncelikle Sümer düşünüş sistemini oraya ve hatta oradan da Greklere yaymıştır. Mısır'ın Mezopotamya'daki gibi bir delta uygarlığı olması ve Mısır'ın tarihöncesi ile Sümerliler'in tarihöncesinin örtüşmesi, suya dayalı simgeselliğin pekişmesine yardım etmiştir. Nitekim Mısırlılar da kaos'un "sular kaosu" olduğunu, başlangıçta evrenin sulardan doğduğunu kabul ederler.

Aynı tema ticaret yollarının hem Mısır üzerinden hemde Anadolu üzerinden Greklere uzanması nedeniyle Grek mitosunun da, Yunan sitelerinin de ana düşünüş temasıdır. Grekler'in Mısır etkilerine açık olduğunu Heradot şöyle ifade eder: "Yunanlılar bütün tanrılarını Mısır'dan almışlardır." (Herodot tarihi) Dolayısıyla Grekler de bu temayı ve Yunanlı filozof Thales'in şu sözlerini bulmamız şaşırtıcı değildir:

“Herşeyln başı, kökü kaynağı sudur”

Yakındoğu halklarıyla savaş ve ticaret yapan Altay Türkleri de evrenin başlangıçta su olduğunu ve herşeyin sudan doğduğunu kabul ederler.

Bu açıklamalarımı teyit edecek bir başka kanıt "suya dayalı yaratılış" efsanelerinin ayrılmaz parçasını oluşturan canavarlarla savaş olayıdır;

Buna göre evreni sudan yaratan tanrılar, aynı zamanda su veya sudan türemiş canavarlarla da savaşmışlardır. "Yaratılış mitosu"nun Babil versiyonu bu konuda açık kanıtlar ortaya koyar:

"Enuma Eliş (Gökyüzünde-bn) destanı başlangıçta herşeyin su olduğunu anlatarak başlar. Tatlısu Apsu ve Tiamat denizi, evreni ve tanrıları yaratırlar. Daha sonra Apsu tanrılara karşı gelir ve herşeyi bilen Enki tarafından yok edilir. Çok öfkelenen Tiamat tanrılara karşı zorlu bir mücadele başlatır. Tanrılar'ın hiçbiri Tiamat'la boy ölçüşecek güçte değildir, bunu gören Enki'nin oğlu Marduk savaş alanına çıkar. Marduk'un bir koşulu vardır ama; tanrıların başı, yiğit ve şimşek çakan gözlü, doğuştan soylu kişilikli bir önder olarak tanınmayı ister tanrılardan" (Asur Tarihi sf. 279 E. Sever)

Görüldüğü gibi tanrılara karşı mücadele başlatan Tiamat denizin bir parçası ve aslında bir "deniz canavarı"dır. Burada Tiamat aşağı barbar ve yabanıl toplulukları karşılayan bir sembol, bir göksel imgedir. Tanrı Marduk ise, bu toplulukları temizlemeye çalışan tarihin uygarlaştırıcı kahramanıdır. Efsane, kentlerin kuruluş çağlarının bir ifadesi olduğu için kent komününün başındaki askeri şef ne "doğuştan soyludur" ne de diğer yurttaşlar içinde ayrıcalıklı bir yeri vardır. Ancak bu sürecin başında bulunulmaktadır. Onun için savaş başarıyla kazanılınca Marduk mecliste egemen bir yer ister. Bu, kent kahramanın sürekli ve kalıcı kral olma herzelerinin efsanevi anlatımı, böyle bir sosyal olayın ideolojik ifadesidir.

Fakat efsanelerde sosyal olaylarla doğal olaylar birbirine karışmış bir halde bulunur. İnsancıl olay benzetmeleriyle ve masallaştırmalarıyla anlatım bulurlar. Sümer ve tanrısı Ea'nın ve daha sonraki Babil baştanrısı Marduk'un "deniz canavarları'yla ya da diğer adıyla Tiamat'la savaşı, Yunanlıların Titanlarla, Tevrat'ta Eyup'un Levyatanla, Hintlilerin ejderlerle savaşı hep aynı türetmelerdir.

Buradaki sosyal olay: Uygarlık kuran halkların orada yerleşik bulunan dağınık, lokal yabanıl ya da aşağı barbar halklarla savaşmalarıdır. Canavarların efsanelerde hep balık, kuş, timsah vb. kafalı oluşları kent kurucularıyla savaşan yabanıl ve aşağı barbar halkların totem kıyafet ve

özelliklerinden kaynaklanır. Doğal olay: Yağmur ve suların taşmasının ortaya çıkardığı doğal afetlerdir. Tarihöncesinde bunların herbirinin tanrısal nitelik taşıdıkları, tanrıların başlangıçta natürel niteliklere sahip oldukları gözönüne getirilirse mitoslardaki inanılmaz görünüşün ("uydurma gibi görünüşün") ve olağanüstülüğün sebebi hemen anlaşılacaktır.

Bu mitos çözümlemelerinin doğru olsa bile tek tanrılı dinlerin kutsal kitaplarıyla ne ilgisi olduğu sorulabilir. Oysa "deniz canavarı" figürünün Tevrat'ta şu şekilde kendisine bir yer bulmuş olması ilgiyi açıkça ortaya koyar: "Ve Allah deniz canavarlarını... yarattı". (Tekvin 1:21)

Kurban efsanesinin anlatımı sırasında bu ideolojik ve sosyal sürekliliği zaten gösterdiğim için bu "ilgiye" fazlaca girmeyecek, fakat "su başlangıcı"ndan bir iki örnekle yetineceğim:

"Tanrı'nın ruhu sular üzerinde yüzüyordu." (Tevrat Tekvin)

"Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır." (Kur'an Nur suresi 45.Ayet)

"... İsa yanıtladı, gerçekten sana diyorum, kişi sudan ve ruhtan doğmadıkça Tanrı'nın krallığına giremez." (İncil Yuhanna 3:38)

Bu örnekleri çoğaltmak mümkün, fakat gerekli değildir. "Sular" ve "Sular kaosu"yla ilgili ilk kaynağın Sümer kentleri olduğunu bilmek yeter.

Su Simgeselliğinin Yaygınlığı ve Başka Sebepler

Buraya kadar anlattıklarım efsanenin Sümer kökenli olduğu ve neden böyle olduğu üzerine yoğunlaşmıştır. Fakat su simgeselliği yalnızca Sümer kökenli sayılamaz. Bu, simgeselliğin sebeplerinden sadece birisi olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Yakındoğu ile hiçbir ilgisi olmayan ve ilgisi olması da düşünülemeyecek birçok halkın içinde de bu düşünüşe rastlamak mümkündür. Örneğin hiçbir tarihsel yada coğrafi bağ içinde bulunmayan Amerika yerlileri ya da Afrikalı kimi halklar da doğanın sudan doğduğuna inanmaktadırlar. Bu inanışın, neredeyse evrensel nitelik taşıyan bir yanı vardır. Dolayısıyla suyun bu özelliğini sadece Sümer kent kuruluşlarına, oradan Yakındoğu ve Arap halklarının tarihöncesine bağlayıp bırakmak eksik bir açıklama olacaktır.

Öyleyse suyun bu ayırdedici özelliği nereden kaynaklanmaktadır?

Bu sorunun yanıtını suyun niteliğinde ve insanoğlunun çocukluğunda aramak gerektiği kanaatindeyim. Gerçektende insan, yabanıllık

dönemlerinden aşağı barbarlığın sonuna kadar yalınkat doğanın çocuğuydu. Toplumsallık ve doğallık nerede başlar nerede biter kestirilemezdi. Kurban efsanesinin başlangıç bölümlerinde açıklamaya çalıştığım gibi, ilk insancıl birliktelik. Doğal-komünal bir birliktelikti. Yani komün birliği sosyal bir ürün olmadan önce doğal bir ürün, doğanın doğrudan devamı idi. Bu yüzden insanlar doğadaki kuş, ağaç vb. gibi doğal nesnelerden zerrece kendilerini ayıramıyorlardı. Bu da animizm denilen ilkel felsefe ve inanışı yaratmakla kalmadı, aynı zamanda çağlar süren etkileriyle natürel tanrı ve tasarımların da kaynağını oluşturdu.

Bu etki ve yasaklaşımın sonucu olarak su da diğerlerinden daha az olmamak üzere payını aldı ve kozmik bir niteliğe büründü. Gerçekten de su, niteliği itibariyle yaşatan; dokunuşuyla yeniden doğuran, yaşamın olmazsa olmaz ön koşullarından birisiydi. Dolayısıyla ilkel çağlarda (İnsanoğlunun çocukluğunda) yeniden doğumun ve yaşamın devamının suya bağlanmasından daha "doğal" bir şey olamazdı. Basit günlük pratikleriyle doğumun ana kaynağının su olduğunu sezen ilkel halkların, yine bir çeşit doğum olan evrenin ve dünyanın doğumunu da suya bağlamaları "günlük felsefi bilinçlerinin" zorunlu bir gereğiydi. Zaten gözlerinin önünde uzanan uçsuz bucaksız denizler ve okyanuslar hem başlangıç hem de sonsuzluk fikri için doğal bir görüntü çiziyorlardı.

Bu nedenlerle Sümerde kentlerin kuruluşu sırasındaki sosyal olayların ve bunlarla karışan doğal olayların tarihöncesinde düşünüş ve inanış olarak hazır bir ideolojik zemini mevcuttu. Ama Sümerler'in yol açtığı insanlık santralizasyonu bu ideolojisinin sürekli ve kalıcı olmasından başka, yaygın bir inanca dönüşmesine de katkı yaptı. Aşağıda incelememizin gelişmesiyle görüleceği gibi tek tanrılı dinler bu ideolojik zemini miras olarak aldılar ve bu zemin üzerinde yeni inanışlar yaratarak günümüze kadar getirdiler.

YARATILIŞIN İNSANA İLİŞKİN BÖLÜMÜ

İnsanın Yaratılışı ve Çamurun Rolü :

Kitaplı dinlerdeki "Yaratılış Efsanelerinin" birinci bölümü kozmik (Evrenin ve Dünyanın) oluşumu ise, ikinci bölümü insanın oluşumudur. Kutsal kitaplardan Tevrat'ta insanın yaratılışı şöyle ifade edilmiştir:

"Ve Rab Allah yerin toprağından adamı yaptı ve onun burnuna hayat nefesini üfledi; ve adam yaşayan can oldu." (Tevrat Tekvin 2:7)

Kur'an da ise, insanın yaratılışı birçok surede birçok kez tekrarlanmış olup, burada bazı örneklerle yetineceğiz:

"And olsun ki insanı kuru balçıktan,. işlenebilen kara topraktan yarattık"(Kur'an Hicr 26-27)

'And olsun ki insanı süzme çamurdan yarattık." (Mü'minün 12)

"Aslında biz kendilerini özlü yapışkan çamurdan yaratmışızdır." (Saffat 11)

"O insanı pişmiş çamur gibi kuru balçıktan yaratmıştır." (Rahman 14)

"And olsun ki sizi yarattık, sonra şekil verdik, sonra meleklere Adem'e secde edin dedik; İblisten başka hepsi secde etti, o secde edenlerden olmadı. Allah 'sana emrettiğim halde seni secdeden alıkoyan nedir? dedi. 'Beni ateşten onu çamurdan yarattın ben ondan üstünüm' cevabını verdi. Ona 'in oradan, orada büyüklenmek sana düşmez, defol sen alçağın birisin' dedi. (A'raf 11-12-13-14-15)

Görüleceği gibi kutsal metinler ilk insanın Adem olduğu ve Adem'in "Kumlu toprak ve pis kokan çamur"dan yaratıldığında birleşmektedirler. Acaba Adem neden çamurdan yaratılmıştır? Efsane'nin "toprağa" ve "pis kokan özlü yapışkan 'çamura" dayanmasının sebebi nedir?

İnsanlık Tarihinde Çamur İki Kez Önemli Rol Oynadı

Birincisi yukarı yabanıllık (Vahşet) döneminin sonunda insanlığın balçıktan çömlek yapmasıdır. Çamura biçim verilip ısıtılması sonucu elde edilen çömleklerde besinlerin saklanması, kıtlık içinde yaşayan, besini o gün elde edip, o gün tüketmek zorunda olan yabanıl insanlık için çok büyük bir ilerleme oluşmuştu. Bu büyük ve kutlu olayın yazı olmadığı için kuşaktan kuşağa aktarılarak ve insanın da çamurdan yaratıldığı şekline dönüşerek aktarılması ye tek tanrılı dinlere kadar yaşayan bir ideoloji olması birinci ihtimaldir. Ayrıca çamurun ısıtılıp biçim aldırılması doğadaki nesnelerin çamurdan tasvirlerine yol açtığı ve tasvirlerin en önemlisinin de insan olduğu düşünülürse kendi yaptıklarına bile animist anlamlar yükleyen insanlık için çamurun rolü daha iyi kavranılacaktır. Sihir ve büyünün egemen olduğu, tasvirlerin gerçeğinden ayrılmadığı bir çağda bunun başka

türlü olması düşünülemezdi elbette. Nitekim Mısır'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunan bir figür bu tezimizi doğrular niteliktedir. Bu figür'de tanrı Khunum'un çömlekçi çarkından insanlar çıkardığı tasvir edilmiştir.

Ancak bu olay, insanın çamurdan yaratıldığı şeklindeki düşünüşün en eski sosyal ve tarihsel temelidir. İkincisi ve daha önemlisi ise tarihte ilk uygarlık olan Sümer uygarlığının, denizler seviyesinden daha aşağıda bulunan Mezopotamya'da (Fırat-Dicle deltasında) "balçık"tan ve üstelik içindeki zift nedeniyle "pis kokan çamurdan" ("Yapışkan bir çamurdan; Kur'an Saffat 11) yapılmış duvarların ve bentlerin arkasında doğmuş bulunmasıdır. Sümerler, ırmak taşmalarını çamur kerpiçten yapılmış bentlerle korurlarken, hemen herşeylerini de Irak’ta bulunan ziftten de istifade ederek yapmaktaydılar. Zift bir beton gibi kullanılıyor ve tüm Sümer "Ziftli çamur" kullanımı üzerinde yükseliyordu. Dolayısıyla Sümer bir anlamda "Çamur" içinde doğmuştu ve bir "Çamur ülkesiydi".

Bu "çamurdan doğuş" efsanesinin birinci olarak belirttiğim çömlekçi efsanesi ile birleşerek "İnsanın çamurdan yaratıldığı" düşünüşüne yol açtığı, her iki tarih öncesi inanışın birbiri içinde eridiği ve uygarlığın yayılış kanalları üzerinde bulunan bütün halklarda "yaşayan bir efsane" olarak korunduğu açık bir gerçeklik olarak anlaşılmaktadır.

Bu tezimi de en açık şekilde kanıtlayan şey bizzat Sümer efsanelerinin kendisidir:

"Su tanrısı Enki'nin (Ea'nın-bn) anası Nammu ağlayan tanrıların gözyaşlarını getirerek oğlu Enki'ye seslenir:

Ey oğlum kalk yatağından, Senin...beri bilgelik olanı yap: Tanrılara hizmetçiler şekillendir, "Enki düşünür, "iyi ve parlak modelistler" birliğinin başına geçer ve Nammu"ya şunları söyler:

Ey Ana, sözünü ettiğin yaratık mevcut: Tanrıların görüntüsünü onun üzerine iyice yerleştir. Dipsiz derinlik'in yüzeyindeki kilden kalbini yoğur. iyi ve parlak modelistler bu kili kalınlaştıracaklar. Sen onun uzuvlarını meydana getir. Nimmah (Toprağın tanrıçası-bn) senin önünde çalışacak, Sen onun taslağını yaparken ......doğum tanrıçaları senin yanında olacaklar, Ey Ana, yeni doğanın yazgısına karar ver, Nimmah onun üstüne tanrıların görüntüsünü iyice yerleştirsin, Bu insandır...." (Samuel Noah Kramer, Tarih Sümer'de başlar sf. 122)

Görüldüğü gibi yaratılışın Sümer versiyonu sonraki kutsal metinlerle (Tevrat, Kur'an) şaşılacak benzerlikler içermekle kalmaz; ideolojinin dünyanın tersine döndürülmüş görüntüsü olarak nasıl işlediğinede ilginç bir örnek teşkil eder. "İnsanı tanrıların yaratışı" anlatılırken, aslında "Tanrı"yı insanların nasıl yarattıklarının tipik bir anlatımı ortaya konmuş olur.

Bu belge ile dinlerin ve ideolojilerin gözün retina tabakasında ki görüntüsü gibi "tersine" duruşu hiç tartışmaya yer bırakmayacak kadar net bir biçimde ortaya konulurken, kutsal metinlerin "Tanrı'nın insanı kendi görüntüsünde yarattığı" gerçeğine de çağlar öncesinden aydınlık bir açıklama getirir: Tanrı insanı değil, insan tanrıyı kendi görüntüsünde yaratmıştır.

Bu anlayışın nasıl olup da yaklaşık 10.000 yıl gibi uzun bir süre varlığını ve etkilerini devam ettirdiğini, Arap halklarının uygarlığa girmeden önceki din taşıyıcılığında bulmuş ve bunu İbrahim'e bağlayarak kurban efsanesi çalışmam sırasında yeterince göstermiştim.

Arapların tarihe girişi Yakındoğu imparatorluklarıyla Mısır arasındaki itilip çekilmelerle gerçekleşmişti. Dolayısıyla Araplar kendi sosyal gerçeklikleriyle uygarlık ideolojisini birleştirerek "yeni bir düşünüş!" ve mitos zenginliği yaratmışlardı. Ticaret yolları üstünde batıp çıkan bütün uygarlık girişimleri bu nedenle İbrahim geleneğine itiliyorlardı. Üstelik yaklaşık M.Ö.5000 yıllarından itibaren başlayan tarıma dayalı üretim temeli Avrupa'da burjuva devrimleri gerçekleşinceye kadar hemen hemen aynı kaldığından, ideolojiler de çok küçük değişikliklerle ve hatta aynı kalıplarla sürekli kuşaktan kuşağa aktarıyorlardı. Tevrat ve Kur'an da aynı geleneğin takipçilerinden başka bir şey olmadıkları ölçüde hemen hemen aynı kalıpları kullandılar. Bunu yaratılışın diğer konularını ele alırken daha açık bir şekilde görmek mümkün olacaktır.

Adem ve Havva

"Yaratılış Efsanesi"nde insan çamurdan yaratıldıktan sonra neler olur? Bunu Tevrat'tan ve Kur'an'dan izleyerek görmeye çalışalım:

"Ezeli tanrı insanı aldı, ve onu eksin ve korusun diye Eden Bahçesinin içine koydu. Ezeli tanrı insana şu buyruğu verdi: Sen bahçenin bütün

ağaçlarından yiyebilirsin; ama, hayr ve şer bilgisi ağacından yemeyeceksin, çünkü onu yediğin gün öleceksin." (Tevrat, Çıkış 2: 15-16-17)

"Ve RAB Allah adamın üzerine derin uyku getirdi, ve uyudu; ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı, ve yerini etle kapladı; ve RAB Allah aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı; Ve onu Adama getirdi." (Tevrat, Çıkış 2:27-23)

"Ve adam karısının adını Havva koydu; Çünkü bütün yaşayanların anası oldu." (A.g.e. 3:20)

Aynı olay Kur'anda birçok kez anlatım bulmuş olmasına rağmen, konuyu gereksiz uzatmalara uğratmamak, için bir iki örnekle yetiniyorum:

"Meleklere, "Adem'e secde edin" demiştik, iblis müstesna hepsi secde ettiler, o ise kaçındı, büyüklük tasladı ve inkar edenlerden oldu. “Ey Adem! Eşin ve sen cennette kal, orada olanlardan istediğiniz yerde bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz" dedik" (Kur'an Bakara 34-35)

"Ey Adem! Sen ve eşin cennette kalın ve istediğiniz yerden yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın yoksa zalimlerden olursunuz" Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara fısıldadı; "Rabbinizin sizi bu ağaçtan men etmesi melek olmanız veya burada temelli kalmanızı önlemek içindir." "Doğrusu ben size öğüt verenlerdenim" diye ikisine yemin etti. Böylece onların yanılmalarını sağladı. Ağaçtan meyve tattıklarında kendilerine ayıp yerleri göründü, cennet yapraklarından oralarına örtmeye koyuldular. Rableri onlara, "Ben sizi o ağaçtan men etmemişmiydim? Şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylememişmiydim? diye seslendi. Her ikisi, "Rabbimiz! kendimize yazık ettik; bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen biz kaybedenlerden oluruz" dediler. "Birbirinize düşman olarak inin, Orada yaşar, orada ölür ve oradan dirilip çıkarılırsınız" dedi." (Kur'an A'raf 19-25)

Görüldüğü gibi kutsal kitapların "Yaratılış Efsanesi", Adem'in çamurdan yaratılışı ile başlayıp, daha sonra Havva'nın, Adem'in kaburgalarından yaratılışı ve her ikisinin cennete koyuluşu ile devam eder.

Adem'in Sam oğullarının en eski atalarından olduğu besbellidir. Onun yaşayıp yaşamadığı üzerine spekülasyon yapmaya gerek yoktur; o bir masal kahramanıdır. İnsanlığın modern çağa dek akrabalık ilişkileri içindeki

örgütlülüğünü, soyların ondan bir önceki soya bağlanarak, bağlanma zincirlerinin en eski "Ata"ya kadar uzatılarak açıklandığı bilinen bir gerçekliktir. İnsanlık önceleri "Anaata"ya bağlanırken erkek düzenine geçilince erkek “Ata"ya bağlanmak olağanlaşmıştı. Onun için Adem, Sam oğullarının en eski atasıdır, demek hiç de yanlış olmayacaktır.

Adem'in Sam oğullarının en eski atası olduğuna kuşku bulunmamakla birlikte daha eski bir dayanağı olup olmadığı en azından "Adem" sözcüğünün kökeninin ne olduğu akla ilk gelen sorulardan biri olmalıdır. Mitoslardaki her kahramanın bir sosyal kökeni olduğunu bildiğimize göre "Adem"in de bir sosyal ve tarihsel kökeni olduğunun düşünülmesi gerekir. Ancak elimizde fazlaca malzeme yoktur. Yegane kaynak Babilonya'lı "Adapa Mitosu"dur.

Bu mitos'a göre "Adapa, bilgelik tanrısı Ea'nın oğlu; Babilonya kentlerinin en eskisi Eridu'nun rahipkralı idi. Ea, Adapa'yı "insanın örneği" olarak yaratmış ve ona bilgelik vermiş, ama bitimsiz yaşam vermemişti" (Otadoğu Mitolojisi sf. 59 S.H.Hook)

Mitosdaki bu temadan yola çıkarak Ebeling'in lbrani Adem'in Adapa'nın karşılığı olması gerektiğini aktarıyor yazar. Karşılaştırmanın doğru ve yeterli olduğu noktasında bazı problemler olduğu açık. Ancak Adapa'nın fonotetik benzerliği, rahipkral oluşu ve hep rahipkralların efsanevi anlatımların ana teması oluşu ve bunun sonraki mitosların da kaynağını oluşturduğu düşünülürse fazlaca spekülatif bir açıklama olmayacağı kabul edilebilir. Mitosun diğer ögelerinin elimizdeki kutsal metinleri tutmaması karşısında, bir çok Sümerli mitos'un "sanki" birleşip yeni bir mitos haline geldiğini düşündürecek bir durum var ortada.

Bu nedenle "Adem" üzerinde daha fazla durmayı gereksiz buluyoruz. Fakat bu "masal" hangi sosyal olayı ya da olayları anlatmaktadır? Asıl konumuz budur.

Efsaneyi bir bütün olarak incelemeden önce Havva üzerinde duralım:

Havva'nın kim olduğu açıktır; Sam oğullarının Ana Tanrıçası! Bunu nereden anlıyoruz?

Tarih öncesinde ilk toplumsal örgütlenişin "Ana" (Kadın) çevresinde gerçekleştiğini, insanlığın Anaerkil bir dönemden geçtiğini ve bunun "Ana Tanrıça" inanışına yol açtığını kurban efsanesini anlatırken ayrıntılarıyla ele almıştık. Bu konu üzerinde uzun uzadıya tekrar durmak gereksiz; fakat

birçok halktan yeni örnekler sunarak Sami'lerin (Arapların)'da diğerlerinden farklı olmadığını bir "Ana Tanrıçalarının bulunması gerektiğini göstermeye çalışalım. Bu ana tanrıçalar o kadar çoktur ki; "O'na "Bengal körfezinden Akdeniz kıyılarına", Çin'den, Afrika ve Avrupa'ya dek her yerde tapınılmıştır."

"Hindistan'da Aditi; İran'da Anahita, Babil'de Iştar, Frigya'da Kibele, Filistin'de ve Fenike'de Astarte'ler ve Baalat'lar, Cermenlerin Nerthus'u, Keltlerin Matre'leri, Yunanlıların Gaia'sı, Latinlerin Bona Dea'sı" Mısırlıların Isis'i vb.

Görüldüğü gibi bütün halkların bir "Ana Tanrıça”sı vardı Ya Arapların? Onların Ana tanrıçalarının olmaması için Tarih öncesinde hiç yaşamamış olmaları gerekirdi. Oysa tarih öncesi ideolojileriyle insanlığı en çok etkileyende onlar olmuştur. Diğer halkların mit'leri kendileriyle birlikte yok olurken, ya da kısa erimli etkiler yaratmışken, Araplar, "Uygarlık" ve "Din doğurucu" özellikleri nedeniyle tarih öncesi mit'lerini geleceğe en çok taşıma şerefine ulaşan halklardandır. Tabii bu "özellik" uygarlık "Cycele" (döngüsünün)nin Yakındoğu'da başlamış olmasından ileri gelir. Dolayısıyla diğer halkların "Ana Tanrıçaları" tarihin karanlıklarına gömülürken Arapların Ana Tanrıçası Havva, tek tanrılı dinlerin mitlerine girmek suretiyle günümüze kadar "yaşamayı" başarmıştır.

Ana tanrıçaların başından geçenler Havva'nın da başından geçenlerdir. Barbarlığın orta aşamasından itibaren erkek egemenliği başlayınca, efsanelerde kadın tanrılar geri plana itilmeye başlamış, hatta daha sonraları kötülenmişlerdir. Bu nedenle efsanelerdeki erkek tanrılar, kadını yok etmeye çalışan, yok edemediği yerde onların yetki ve görevlerini ellerinden almaya çalışan kalleş savaşçılardır. Bunu öyle ileri götürürler ki kadının en büyük yaratıcılığını elinden almaya kalkışırlar. Yunan erkek baş tanrısı Zeus'u çocuk doğurmaya kalkışırken görmemiz bundan kaynaklanır.

Ele almaya çalıştığımız Arap mitinde de aynen böyle olmuştur; kadın olarak ilk doğan Havva olması gerekirken, ilk doğan ya da yaratılan Adem olmuştur! Adem'i Havva doğurması gerekirken (Doğanın kanunu böyleyken) tam tersi olmuştur; Adem neresinden doğuracağını bilemediği Havva'yı kaburgalarından doğurmuştur!

Bu durum "Yaratılış Mit'inin" tarihöncesinin karanlıklarından gelirken orta barbar erkeğin sansüründen geçtiğini bize anlatır.

Yaratılışta "Kaburga" Sorunu

Bu noktada akla takılan bir soru ya da karşılaştığımız bir başka problem "kaburgalarla" ilgili sorundur.

Adem, Havva'yı doğurur doğurmasına da acaba neden karnından ya da başka bir yerinden değilde "kaburgalarından" doğurur?

Bu sorunun yanıtı eski bir Sümer mitos'unda bulunur. Bu mitos'a (Enki ve Ninhursaga mitos'una) göre ana tanrıça Ninhursag tanrıların bahçesinde sekiz bitki yetişmesini sağlar. Tanrı Enki, bu bitkileri yer ve Ninhursag'ı kızdırır. Tanrıça, Enki'ye lanetler yağdırır ve bedeninin sekiz organından onu hastalandırır. Enlil duruma bir çözüm bulamaz, tanrılar üzüntü içindedirler. Sonunda diğer tanrılar, ana tanrıça Ninhursag'ı Enki'yi iyileştirmesi için ikna etmeyi başarırlar ve tanrıça işe koyulur. Her organ için bir iyileştirici tanrıça yaratır. Bunlardan birisi de "kaburgaların tanrıçası" Ninti'dir. Ninti adının sonunda ki "ti" eki aynı zamanda Sümerce "yaşam", Ninti'nin tamamıda "yaşam tanrıçası" anlamına gelir. Kutsal kitapların Havva'sının da İbranice anlamının "Hayatı olan" ve "Yaşam" anlamlarına geldiği düşünülürse, bunun fonetik bir benzerlik olmaktan öte bir anlam taşıdığı, her iki mitosun da aynı tarihsel dönem paralelliği içinde bulunduğu hemen anlaşılacaktır. Yani sonuç olarak kutsal metinlerin "kaburgalarından" yine asıl kök olan Sümer ideolojisine varıyoruz.

Fakat bir farkla; Sümer mitosun da kadın ve kadın tanrıçalar önemli bir yer tutarlarken ya da tümüyle arka plana itilmemişken Sami mitinde kadının "erkeği kandırmak veya yanıltmaktan" başka bir fonksiyonunun kalmadığı bir duruma ulaşıyoruz. Son mitosda bu yüzden ancak ve ancak titiz bir inceleme ile 'anaerkil dönemin ayak izlerine rastlayabiliyoruz. Fakat burada ki karşılaştırma ile bile bir kez daha kutsal metinlerde yer alan mitosların tarihöncesinden tarihe, geçmişten geleceğe doğru bir köprü kurduğunu görmüş oluyoruz.

Yaratılışta "Cennet" Sorunu

Efsane Adem'le Havva'yı "Cennet"e koyar. Cennet neresidir?

Bu sorunun cevabı, Arapların Yakındoğulu halkların yaşadığı çöllere gelmeden önce yaşadıkları coğrafyayla yakından ilişkilidir.

Araplar, Sümerli halkların kurduğu uygarlıklara saldırmadan, uygarlaşıp kentler kurmadan önce Van gölü civarında "içinden ırmakların aktığı" yemyeşil bir coğrafyadan gelmişlerdir. Kutsal kitapların yerle ilgili tasnifleri dikkatlice incelendiğin de, buranın eski Ermenistan (sonra Kürdistan) yerleşim bölgelerine denk düştüğü görülecektir. Bu cennetin coğrafya karşılığıdır.

Fakat Sam oğulları (Araplar), bu "cennet" kadar güzelim yerleri bırakıp da neden sıcak çöllere inmişlerdir? Bu sorunun yanıtı da bizi cennetin sosyal karşılığına götürür.

Sam oğulları Mezopotamya da uygarlaşmış halklarla ticari ve kültürel ilişki içinde bulunuyorlardı. Orta barbarlığın göçebe ilişkileri içinde bulunan Araplara buğday, arpa gibi tarım ürünleri ilk kez Mezopotamyalı halklar tarafından öğretilmişti. Mezopotamya'nın tarıma geçmekle kat ettiği aşamaları, elde ettiği zenginliği, ulaştığı kültürel düzeyi daha önce kurban efsanesi sırasında göstermiştik. İşte bu yeni yaşam biçimini ve zenginlikleri gören Arap halklarının deyim yerindeyse "iştahları kabardı".

Zaten iç çelişkileri nedeniyle son derece zayıf bir durumda bulunan Mezopotamya halklarının yaşadığı bölgeleri istila ederek uygarlaşma yoluna girdiler.

Kendilerinden daha ileri ekonomik ve kültürel ilişkiler içinde bulunan uygarlıkları nasıl ele geçirebildiler? Uygarlık, teknik üretici gücü bakımından ileri gitmişti, ama köle-efendi, zengin-fakir gibi' insan ayırtlarından ya da sınıflaşmalarından dolayı insan üretici gücünün "kollektif aksiyon" gücünü bozmuştu.

Buna karşılık Araplar belki daha "ilkeldiler", ama insan üretici gücü, sınıf ayrışmaları ortaya çıkmamış bulunduğundan daha organize idi. Kandaş aile topluluğu temelinde ki bu örgütçülük içinde "bir kişi herkes için, herkes bir kişi için canını ortaya koyacak" kertede temiz bir insan gücüne sahipti. İnsanların bu ilkel sosyalist eşitliği onların "mutluluklarının"da temeliydi. İşte bu güçle Sümer uygarlıklarını istila etmekte zorlanmadılar.

İstila etmesine ettiler, ama bu kez kendileri de uygarlığın ekonomik ve kültürel yapısından daha geri oldukları ölçüde fethedildiler. Yani eşit insan ilişkileri, komün varlıklarının yitirip, bir "cehenneme" benzetilebilecek yeni sosyal ilişkiler içine ("Kentler uygarlığının sınıflar savaşı cehennemine") girmiş oldular.

Bu yüzden Van gölü civarında bulunan yurtları onlar için hem coğrafya hemde sosyal ilişkiler bakımından "cenneti bırakmak", ya da "cennetten kovulmak" gibi geldi. Cennet, bir "nostalji" (Sıla acısı) olarak mitoslarının ana teması oldu.

Yaratılış efsanesinin "Cenneti" budur. Efsaneyi buradan itibaren izlemeye devam edelim.

Yaratılışta "Hayır ve Şer ağacı" ve "Meyvesi"

Efsanede Tanrı, Adem ve Havva'ya cennette ki "Hayır-Şer ağacından" yememelerini öğütler. Bu "hayır ve şer ağacı" neyin Simgesidir?

Sam oğulları uygarlık karşısında şöyle bir duygu ve düşünceye kapıldılar: Uygarlıkta her şey güzel; zenginlik var, bolluk var, ama yalan, dolan, zorbalık ve mutsuzluk da var. Bu yüzden uygarlığın iyi şeylerini alalım, ama kötülüklerini almayalım! Yani kendi ilkel sosyalist, eşit, dürüst, kankardeş insan ilişkilerini kaybetmeksizin uygarlığın nimetlerinden yararlanabileceklerini umuyorlardı.

Ama tarih ve insanlık, uygarlık yolundan komünün çözülüşü çağıydı. "Hayır"ı alıp, "Şerri" almamak olmazdı. Bu yüzden Araplar, Tanrı'nın buyruğuna rağmen, uygarlığın göz kamaştıran dünyasına kendilerini girmekten kendilerini alamadılar. Bu gerçeği "kör gözüm parmağına" derecesine anlatan "Hayır ve Şer ağacının bilgisi yani meyvesi herşeyden daha çok çekici geliyordu. "Hayır ve Şer ağacı" ile onun meyvesi ile efsanede anlatılmak istenen budur.

Fakat onlar bu işi yaparken efsaneye göre "kandırılmışlardır". "Yılan-Şeytan” (İblis) onları ağacın meyvesinden yemek için ikna etmiştir. Yaptığımız açıklamalardan hemen anlaşılacağı gibi burada ki "Yılan-Şeytan" uygarlıkların ta kendisidir. Nitekim insanlığın bütün efsanevi geçmişine göre "Yılan" tarımın, bereketin sembolüdür. Yani Sam oğullarının henüz ulaşamadıkları bir toplumsal aşamanın, tarıma ve sınıflı yaşama geçmiş kentler uygarlığının sembolüdür.

Bunu kanıtlayan yegane şey gene Sümer kökenli "İmrenç silindiri"dir. Arkeolojik kazılarda bulunan bu tablette, Adem ve Havva gibi bir erkek ve bir kadın tanrıça figürü bir ağacın ("Hayır ve Şer ağacının") altında oturmuş ve yılan tarafından kandırılırlarken tasvir edilmiştir. Konunun fazla

ayrıntısına girmek gereksiz. Tablet açıklamaların kanıtı olarak ortada durmaktadır.

Ancak efsanede Kur'anında işaret ettiği gibi bir konu daha var: "Hayır ve Şer ağacının meyvesini yediklerinde" Adem ve Havva'nın "ayıp yerleri görünür".

Demek efsane burada rüyalarla aynı mekanizmayı kullanmaktadır; bir görüntü üzerinde yoğunlaştırılmış birden çok anlam! Burada meyva yemeye yüklenen bu yeni anlam ne olabilir?

Tevrat'ın ve Kur'anın ayetlerinin bize sezdirdiğine göre bu, "cinsellikle", "ayıpla" ilgili bir anlam olmalıdır. Meyvenin bunlarla ne ilgisi olabilir?

Barbarlığın orta aşamasından itibaren tanrıların erkek tanrılara, dinlerin erkek dinlerine doğru bir dönüşüm içine girdiğini kurban efsanesi sırasında ve biraz önce belirtmiştik. Bu ideoloji kadının erkek tarafından alt edilmesinin bir sonucuydu. Alt edilme, her bakımdan kısıtlanma, hatta köleleştirmeyle sonuçlanmıştı.

Artık bundan sonra yabanıllık ve aşağı barbarlık aşamalarında olduğu gibi cinsel huşu, dinsel huşuyla bir tutulamazdı. Hatta tam anlamıyla birbirlerinin karşısına konulmuş, cinsel olan dinsel olanın tam tersi ve düşmanı haline gelmişti. Üstelik bu anlayış, kadına özgür cinselliği yasaklarken, aynı zamanda kadını cinselliğin konusu ve amacı yapmak gibi bir paradoksa da yol açmıştı.

Dolayısıyla şehvet, cinsellik, düzen ve kural anlamına gelen dinsel olanın (çünkü din ve mitos düzendir, kuraldır) karşısında yer alıyor ve her türlü düzen bozulmasının, çürümesinin bedelini de yüklenmiş oluyordu.

Bu gerçeklik ve ideoloji bugünde varlığını devam ettirir; toplumda bir başıbozukluk, bir anarşi hortlayınca hemen sorumluluk kadına, cinselliğe daha doğrusu "fuhuşa" yüklenmez mi? Bu bakımdan "eyvah mahvoluyoruz, namus elden gidiyor" çığlığı orta barbar Adem oğullarının da dünyaya ve topluma bakış açısını yansıtır. İşte bu nedenle kutsal kitaplarda "meyve yemeye" yüklenen anlam içinde bu da saklı bulunmaktadır. Kötülüğe kadın yol açmıştır; çünkü kadın yoldan çıkmıştır!

Nitekim efsanede Tanrı yediği meyveden Adem'e de veren kadını lanetler:

"Ve RAB Allah kadına dedi; Bu yaptığın nedir? Ve kadın dedi: Yılan beni aldattı, ve yedim. Ve RAB Allah yılana dedi; Bunu yaptığın için bütün

sığırlardan ve bütün hayvanlardan daha lanetlisin; karnın üstünde yürüyeceksin, ve ömrünün bütün günlerinde toprak yiyeceksin; Ve seninle kadın arasına ve senin zürriyetinle onun zürriyeti arasına düşmanlık koyacağım; o senin başına saldıracak, ve sen onun topuğuna saldıracaksın. "(Tevrat Tekvin 2:11-16)

Tanrı, kötülüğe yol açtığı için kadını ve Yılanı lanetlemekle kalmaz, Adem'i de cezalandırır;

"Ve Adem'e dedi: Karının sözünü dinlediğin için Ondan yemeyeceksin, diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için, toprak senin yüzünden lanetli oldu; ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin." (A.g.e. 3:17)

Alıntıdan anlaşılacağı gibi güya kadın yüzünden erkek de cezalandırılır. Fakat aynı yerde aynı nedenle "toprak" da lanetli olur. Toprağın lanetlenmesi konunun başında koyduğumuz tezi doğrular niteliktedir: Adem oğulları toprağı işlemekle "Hayır ve Şer ağacının bilgisine" ulaşırlar. ("Ve RAB Allah dedi: İşte adam iyiyi kötüyü bilmekle bizden biri gibi oldu;") ama bu "zahmetle" eriştikleri şey gerçekten lanetlidir! Çünkü her türlü melanet toprağı işlemekle geldi! Demek ki "Toprağı işlemek" kadını işlemek gibi lanetli bir şeydir!

Gerçekten de ne zaman ki çoban Adem oğulları toprak işlemeye başladılar ("zahmetle ondan yediler"); işte o zaman, uygarlığın bilgisine vardılar ve sınıflı toplum yaşamına ayak bastılar.

Basar basmaz lanet (başka barbarların uygarlığa akınları yüzünden yıkılış), "Tufan", zulüm, mutsuzluk, çürüme, fuhuş, düşmanlık, kölelik vb.) onların peşini bırakmadı.

Bu yüzden geldikleri yer, girdikleri ilişkiler *"Cehennemin ta kendisi idi ve bunu Tanrı şöyle ifade etti: "RAB Allah onu Aden bahçesinden (Cennet'ten-bn), kendisinin içinden alındığı toprağı işlemek için çıkardı. Ve adamı kovdu." (A.g.e. 3:22-24)*

Yaratılışın Sonu: Kain (Kabil) ve Habil

Efsaneye göre, Ademle Havva cennetten kovulup, yeryüzünde "çile çekmeye" başladıklarında, Kain (Kur' ana göre Kabil) ve Habil adlarında iki çocukları olur. Devamını kutsal kitaplardan izleyelim:

"Ve Adem karısı Havva'yı bildi; ve gebe kalıp Kaini doğurdu; ve: RABBİN yardımı ile bir adam kazandım dedi. Ve yine kardeşi Habil'i doğurdu. Ve Habil koyun çobanı oldu, fakat Kain çiftçi oldu Ve Kain günler geçtikten sonra, toprağın semeresinden RABBE takdime getirdi. Ve Habil, kendisi de sürünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirdi. Ve RAB Habil ve onun takdimesine baktı; fakat Kaine ve onun takdimesine bakmadı. Ve Kain çok öfkelendi ve çehresini astı. Ve RAB Kaine dedi: Niçin öfkelendin? ve niçin çehreni astın? Eğer iyi davranırsan, o yükseltilmeyecek mi? ve eğer iyi davranmazsan günah kapıda pusuya yatmıştır; ve onun istediği sensin; fakat sen ona üstün ol. Ve kain, kardeşi Habile söyledi. Ve vaki oldu ki kırda oldukları zaman, Kain, kardeşi Habile karşı kalktı ve onu öldürdü." (Tevrat Tekvin 4:19)

"... Ve şimdi sen toprak tarafından lanet edildin, o toprak ki kardeşinin kanını senin elinden almak için ağzını açtı; toprağı işlediğin zaman, artık sana kuvvetini vermeyecektir; yeryüzünde kaçak ve serseri olacaksın." (A.g.e. 11-14)

Kur'an da olay aşağıda ki gibi ele alınmış:

"Ey Muhammedi Onlara, Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: ikisi birer kurban sunmuşlar, birisininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kabul edilmeyen "And olsun seni öldüreceğim" deyince kardeşi: "Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder" demişti. Beni öldürmek üzere elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana elimi uzatmam çünkü ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım".

"Ben hem benim hem de kendi günahımı yüklenip cehennemliklerden olmamı isterim, zulmedenlerin cezası budur." Bunun üzerine kardeşini öldürmekte nefsine uydu ve onu öldürerek, zarara uğrayanlardan oldu. Allah, kardeşinin ölüsünü nasıl gömeceğini göstermek üzere, onu yeri eşeleyen bir karga gönderdi. "Bana yazıklar olsun! Kardeşimin ölüsünü örtmek için bu karga kadar olmaktan aciz kaldım" dedi de ettiğine yananlardan oldu." (Kur'an Maide 27-31)

Yaratılışın bu son bölümünün, "son bölüm" olup olmadığı ve "Yaratılış Efsanesi" içine alınıp alınmayacağı tartışmalı bir durumdur. Bu "son bölümün" efsanenin içine yerleştirip yerleştirilemeyeceği sorunu bir tartışma konusu yapılırsa bu skolastik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü konunun özde bütün olduğu gerçeği ile bunun ele alınmasının gölgede

kalan bazı şeyleri göstermek açısından yararlı olacağı açıktır. Bu yaklaşımla çözümlememizi bu noktaya da taşımayı uygun gördük.

Her iki kutsal metin, bazı anlatımları bakımından birbirinden ayrılmakla birlikte, ana noktalar üzerine anlaşmış görünmektedirler. Bunlar Kain'in (Kur’anda Kabil olmuş) çiftçi, Habil'in çoban olduğu, Kain'in Habil'i öldürdüğü ve böylece lanetli olduğudur.

Kabil-Habil olayı, antik tarihin ve tarihöncesinin tipik temel çelişkilerinden birini yansıtır: Çoban (Göçebe) halklarla, tarıma geçmiş, yerleşik halkların çelişkisini.

Bu durum ilk bakışta anlaşılabilecek kadar net ve açıktır. Öyleyse tarihöncesi ve antik tarih içinde yerleşikliğin ve göçebeliğin diyalektiği çerçevesinde konuyu ele almaya çalışalım.

Efsaneye göre çiftçi çobanı öldürmüştür. Çiftçinin yani tarımcılık düzeyine ulaşmış halkların çobanları yani göçebe komünleri “öldürdükleri" ya da yendikleri tarih öncesinde ve antik tarihte hangi durumlarda görülür? Bu karşıtlık nasıl çözümlenmiştir? Ve hangi durumlarda bunlar karşı karşıya gelirler.

Öncelikle şunu hatırlatalım: Çiftçilik, ya yukarı barbarlığa ya da uygarlığa tekabül eder. Yukarı barbarlıkla uygarlık arasında ki fark sınıf, devlet, para, yazı farkıdır. İnsanlık yukarı barbarlıktan uygarlığa geçtiğinde üretici güçler aynı kaldığı, kentsel organizasyon değişmediği halde uygarlıkla birlikte daha önce orjinal örneklerini gösterdiğimiz şekilde sınıflaşmaya başlar. Egemen sınıflar kent içinde iktidarlarını korumak için devleti, hesaplarını tutabilmek için yazıyı, pazar için üretim yapılmasını kolaylaştırmak için parayı icat ederler. Dolayısıyla birbirlerinden yegâne farkları yukarı barbarlığın komünal, öbürünün sınıfsal temelde ki örgütlülüğüdür.

Demek Kain (yada Kabil) insanlığın bu iki aşamasından birini temsil etmektedir.

Habil ise yine kurban efsanesi sırasında ayrıntılı olarak anlattığımız gibi sürü ekonomisi düzeyini aşmamış göçebe komünü karşılar.

Uygarlık henüz komünal çağlarını tamamlamamış ise göçebe komünleri yener, yok eder veya köleleştirir. Yukarı barbarlık da aynı şeyi yapar.

Fakat eğer uygarlık komünal düzeneğini parçalamış ve bu nedenle çökkünlük aşamasına gelmişse bu kez göçebe komünlerin yıkımına uğrar.

"Çiftçilerin" ve "çobanların" savaş diyalektiği budur.

Fakat "çobanlar" gerek yukarı barbarlıktan gerekse uygarlıktan geri bir ekonomik ve kültürel yapı içinde oldukları için ister savaşla ister başka yollarla olsun eninde sonunda sınıflaşma yoluna girerler. Yendiklerinde toprağı ve insanı geçici olarak kurtarabilirler. Uygarlığı bu şekilde diriltip, ona komünal aşı yaparlarken kendileri aynı süreç içinde üst kast olmak yolundan sınıflaşma ve bu yönüyle yok olma süreci içine girerler. Eğer savaşta yenilmişlerse zaten köle olurlar.

Bu nedenle "göçebeler" kazandıklarında bile kaybetmişlerdir. Çünkü "geceyle gündüzün birbirini kovalaması" gibi saat düzenliği içinde insanlık yeni üretim aşamasına ve sınıflara doğru evrilmektedirler.

Bu yüzden çiftçi Kain çoban Habil'i her halükarda her durumda "öldürmüştür."

Öldürme olayının sosyal diyalektiği budur.

Fakat öldürme olayının gerekçesi ilgi çekicidir. Tanrı, Kain'in takdimesini beğenmemiş, ama Habil'in takdimesini beğenmiştir. Acaba bunun sebebi nedir? Tanrı neden Kain'in takdimesini beğenmemiştir?

Burada Kurban olayının tarihsel farklılıklarının işlendiği açıkça bellidir. Kurban'ın birisi “ilk hayvan” öbürü "tarlanın ilk ürünüdür. Bu ürünlerin herbiri "tarihsel bir aşamayı karşılar. "İlk doğanın tanrıya takdimi" insanlığın en eski geçmişine kadar gider. Oysa 'Tarlanın ilk ürünü" birincisinden çıkmakla birlikte herşeye rağmen yeni bir ritüel (tapınım)'dır.

Ayrıca yaratılış efsanesi ile kurban efsaneleri bu noktada bileşirler. Esasen bu şaşırtıcı da değildir. Çünkü efsaneler bahsine girişte belirttiğimiz gibi insanlığın kendisi de, efsaneleri de bir bütündürler. Hele aynı tarihsel zamanda doğmuş ve bu zamanda etkileşim içinde bulunmuş efsanelerin birçok kez aynı temayı işlemiş olmaları hiçte şaşırtıcı değildir.

Bu yönüyle Kain ve Habil efsanesi hem yaratılışın son kısmını oluşturur, hem de kurban olayının yaratılış içindeki rolünü gösterir. Yani hem çiftçi hem de çoban toplulukların tapınımlarını gösterirken, aynı zamanda kurbanın yaratılışa aracılığını ortaya koymuş olur. Ne demek istediğimizi biraz açalım;

Bir kere yaratılış olup bitmiş, tamamlanmış bir şey değildir. Sürekli yinelenen batıp çıkmalarla seyreden bir inanış ve tapınım niteliği taşır. Bu durum kendini her yıl tekrarlanan "yeni yıl şenliklerinde" ortaya koyar. Bu

daha ziyade çiftçi toplulukların doğanın yeniden doğuşunu, yeni bir hasadı törenle ve inançla karşılamak şeklinde ki ritüelleridir (tapınımlarıdır). Diğer yandan yaratılışa insanın bir şekilde katılması ve evrenin kozmik oluşumunu gerçekleştiren irade ile birleşmesi gerekir. Bunu da kurban tapınımı sağlar. Dolayısıyla kurban ve yaratılış, belirli tarihlere bağlanmış, belirli biçimlerde yapılan genel mistik yapının birleşik parçalarıdır.

Bunun önemli yanı aynı tarihsel zamanda ifadelendirilmiş, geçmişten geleceğe uzanan bir tinselliğin ortaya konuluşu olmasıdır. Dolayısıyla Kain ve Habil efsanesi yaratılış efsanesi ve kurban ritüeli uygarlığın doğuşu safhasında santralize olup, kendinden sonra ki çağları etkileyen aynı mistisizmin bir parçasıdırlar. Hatta bundan sonra ele alacağım Tufan efsanesi için de durum aynıdır.

TARİH ÖNCESİNDEN TARİHE GİRİŞ VE BİR ÇAĞIN PSİKOLOJİSİ OLARAK YARATILIŞI

Buraya kadar efsaneleri hep sosyolojik boyutlarıyla ele aldım. Yazının sınırlı olanakları ancak buna elverebildi. Ancak her çağın birde kendine özgü psikolojisi vardır. Bu, efsane gerçekliğinin ortaya çıkışında önemli rol oynayan faktörlerden birisidir. Kısaca yaratılış efsanesi bahsinde (Diğer efsane çözümlemelerini de içine alacak şekilde) değinmekte yarar var. Fakat bunu doyurucu bir şekilde yapabilmek bu yazının kapsamını çok aşacağından bir başka değerlendirmenin başlıca konusu haline getirmek daha doğru olacaktır. Aşağıda ki değerlendirmeleri bu boyutta bir çabaya giriş niteliğinde saymak ve eksik kalacak yönler için okuyucunun hoşgörüsüne sığınmaktan başka bir çare bulunmuyor.

Efsaneler ilk bakışta çocuklara anlatılan "masallar", yetişkinlere ait anlamsız "rüyalar", olarak görünürler.

Dolayısıyla olayların dizinine, kişilerin ve nesnelerin anlamlandırılmalarına ilişkin nitelikleri prelojik (mantık öncesi) bir anlayışın sonucudurlar. İlkellerden başlayarak yazının bulunduğu çağın insanlarına kadar egemen düşünüş sistemi buydu. Düşünüş ile inanç arasında hiçbir sınır konulmamış bulunduğundan evrenin, nesnelerin ve düşüncelerin kendisi hem bu dünyaya hemde aşkın bir dünyaya ait kategoriler durumundaydı.

Somut yaşayışa ait nesneler, kişiler ve olaylar nasıl olupda hem bu dünyaya hem de bir başka dünyaya ait olabiliyorlardı? Bunu sağlayan mekanizma neydi?

Tek tek bireyler bakımından ele alınacak olursa, bilinç-bilinçaltı çelişkisinin zembereğiyle işleyen psişik mekanizmalar sayesinde. İsteyen arzulayan birey, yasaklayan toplumsal yapı; Her türlü soyut düşünüş ve inancın ruhsal, bireysel boyutu buradan kaynaklanıyordu. Çelişki düzeneği kurma, zekanın, çelişkilerden sonuç çıkarma, aklın yeteneği idi. Tabii bunlar dil gibi mükemmel bir aracı sayesinde somutlaşıyor, totemleşebiliyordu. Aynı zamanda bir kez oluştuktan sonra insanlığın evrensel, tarihsel deposu olan kavramlaştırma ve sembolleştirme ile yani dille kuşaktan kuşağa aktarılıyor, her türlü nesne arasında insanın yarattığı soyut düşünce nesneleri de diğer maddi somut nesnelerden farklı olmaksızın aynı düzenekte yerlerini alıyorlardı.

Böylece yaşayan fizik dünyanın hem bireylerin hem de toplumun tümünün içinde yaşayıp giden, fizik olmak bakımından biricisinden hiçte aşağı kalmayan ikinci bir dünya bulunuyordu. Bu durum her türlü nesne ve her tek kişi için ikili bir karakter yaratıyordu: Bir yandan nesnenin kendisi ve nesneyi karşılayan imgesi, kavramı ya da sembolü. İşte dünyayı hem bulunulan anda yaşanan hem de başka bir boyutta yaşanmasına olanaklı kılan durum buydu. Bu basit gerçekliğe toplumsal yaşamın tarihsel olaylarından psikolojisine, dilinden her türlü insani ilişkilere kadar tüm bir neden-sonuç ilişkileri zinciri katılmak durumundaydı. Bizi mitsel düşüncenin sosyolojik boyutundan psikolojik boyutuna girmeye zorlayan asıl neden de budur.

Yaratılış efsanesi bu olaylar zincirinin hangi halkasında yer alır?

Bunu ele alabilmek için öncelikle efsanenin hangi çağ mahsülü olduğunu belirlemek gerekir. Değerlendirmelerimizden anlaşılacağı gibi efsanenin bir ayağı tarihöncesine bir ayağı tarihin içine girer. Bu iki çağın gerçekleri farklı farklı olduğuna göre psikolojileri de farklıdır.

Tarihöncesi insanının psikolojisi komünal yapıya bağımlıdır. Bireyin davranışıyla, düşüncesiyle komününün gereksinimi arasında bir ilişki ve uyum sağlamaya yönelik bir psikoloji sözkonusudur. Dolayısıyla bireyin imgeleminde bunu sağlamaya uygun bir duyusal dayanak olarak psikoloji görevini yapar. Bu yüzden komünal düzenin törenleri de, mitleri de o toplumsal yapının devamına yönelik psikolojileri ve dünya görüşlerini

üreten araçlardan başka bir şey değildirler. Bu araçlar sayesinde komünün varoluş koşulları hem kuşaktan kuşağa aktarılmış hemde yeniden üretilmiş olurlar.

Bu bakımdan ele alınca yaratılış efsanesi öncelikle bu ihtiyaçtan türemiştir.

Fakat yaratılış efsanesi modern çağın insanına yazılı olarak ulaştırılmış bir olaydır. Yazıyla geliş, yaratılış mitosunun (ve tabii tüm mitosların) bilinçaltımızdan gelen isteklerimizin bilincimiz tarafından sansüre uğratılmasında olduğu gibi uygarlık tarafından sansüre uğratıldığını gösterir.

Efsane uygarlık tarafından sansür edildiğine göre uygarlığın tek tek bireyler üzerindeki etkilerini ve bu çağın psikolojisini kısmende olsa incelememiz gereklidir.

Uygarlık komünün parçalanmasının sonucudur. Bu durum öncelikle bireyin hem doğa karşısında hemde toplum karşısında yalnızlaştığını gösterir. Bireyler pazar denilen bilinmez ve belirlenemez bir işleyişin kurbanı oldukları ölçüde önce kendi ürünlerine daha sonra topluma en sonda kendilerine yabancılaşırlar. Olayın bir yönü budur.

İkincisi uygarlık "altın çağını" hemen (bir insan ömrü kadar kısa bir sürede) tamamlayıp bezirganlığın yol açtığı sebeplerle hızla çökkünleşir. Çökkünleşme aşamasında, her şey çürür. Toplumun ekonomik yapısında ortaya çıkan dekadans (çürüme) toplumun tek tek bireylerinde de çöküş psikolojisi üretir. Bu durumda ki birey doğaya, dünyaya ve kendisine büyük bir umutsuzluk ve karamsarlık içinde bakar. Bu bakış, toplumsal yaşamın yol açtığı bir şey olarak değil, tanrıların gazabı olarak görünür. Zaten bu mistik yapıyı belirleyen, sürekli besleyen uygarlığın din sınıfları da hiç eksik olmaz. Dolayısıyla komünal yaşamda bireyin doğayla ve toplumla uyumlu bir ilişkisi sözkonusu iken uygarlıkta bunlarla çelişik bir psikoloji hakim olur. Bu çelişik psikoloji, sadece komünün sınıflara ve sınıfların bireylere parçalanmışlığından kaynaklanmaz. Bunu besleyen yeni oluşumlarda vardır: Aile, tapınak, pazar, halkların birbirleriyle ilişkileri vb. gibi. Bunların içinde en tipik olanı tek eşli aileye doğru gelişen evrim, erkeğe dayalı aile ve toplumsal yapıdır. Toplumda koruyucu, kollayıcı ve aynı zamanda cezalandırıcı bir "baba" imgesi de doğmuş bulunmaktadır. "Babanın yasasının" egemenliği uygarlığın insana dair tüm doğallığını yasaklaması anlamına gelir. . Doğallığın en başında da cinselliğin ve

özellikle kadın cinselliğinin şiddetle bastırılması ve yeni bir ahlaki düzenin ortaya çıkmasıdır. Bu durum tek tek bireylerin "üstbenlerinin" güçlenmesine yol açmakla birlikte yeni ahlak, her türlü alanın yasak ve engellerle doldurulması anlamına gelir. Bu da kişilerin psikolojilerini ambivalan (çelişik) duruma sokan en önemli adımlardan birisidir.

Diğer taraftan dikkatle bakarsak bununla paralel olarak alt sınıflarda bir başka psikolojiyi daha buluruz. O da egemen sınıflara duyulan nefret ve düşmanlığın hayranlık ve istekle birarada bulunuşudur. Böylece bir yandan yoksunluk düşmanca bir psikolojiye yol açarken öte yandan alt sınıfların her tek bireyinde egemen sınıfın her tek bireyi ulaşılması gereken hedef, kültürel ve maddi hedef halini alır. Böylece toplumsal yaşamın içinde hayali olanla gerçek olan birarada ve tek tek bireylerde çelişik psikolojiler yaratarak yaşamaya devam eder.

Uygarlığın her tek bireyi, hem doğa hem toplum karşısında ki acizliği, çaresizliği nedeniyle ruhunda doğan korkuyu bastırmalı dindirici ilaçlar almalıdır. Kültürel yapı o an yardıma koşar. Bu dindir. Bireyle toplumsal çelişkileri uyumlaştıran, bireyin varoluş koşullarına yeni anlamlar katarak, aşkınlaştırarak konuyu çözümler. Fakat bu yeni anlamlar o an, o ihtiyaçlar için hemen oracıkta yaratılamazlar. Bütün bir insanlığın evrensel kültürel birikiminin bu yönde evrilmesi gerekir.

İşte konumuz bakımından en önemli yer burasıdır: Uygarlık sürdürdüğü mistik yapıyı, tören ve mitleri kendinden önceki çağlardan alarak işler. Bilinçli bir seçim değildir elbette bu. Zaten kitlelerin çok yavaş seyreden ideolojik formlarında yaşayan bir gerçeklik vardır. Uygarlık bu ideolojiyi yeni düzenin yapı taşlarına göre yeniden dizayn eder. Uygarlığı haksız çıkarmanın ötesinde ki tüm inanışları besler, destekler.

Fakat çağın psikolojisi, kavramları, imgeleri kendinden önceki çağın devam eden ideolojisinin dolayımından da geçmek zorundadır. Bu noktada en önemli mitler, (tabii ki yaratılışta bunlardan birisidir) birer kod olarak işlevleşirler. Yani gelişmelerin feedbaeck (geri dönüş)'le bu koda göre kontrol edilmesi gerekir. Hem çağ hem de tek tek bireyler tümüyle içselleştirilmiş bu kodlara göre yaşamın ortaya çıkan sorunlarına yanıtlar bulurlar ve mistik yapı sürekli olarak yaşamın her alanına yayılarak tüm bir din olur. Burada daha önce azçok ayrıntılı olarak ele aldığımız kutsallıkta yardıma koşarak her türlü düşünceyi, inancı, her tek kişinin psikolojisini bu yapıya bağlayarak işlemeye devam eder.

Böylece yaratılış mitosu gibi diğer tarihöncesi mitosları uygarlık sansüründen geçmiş olmasına rağmen doğaya ve insana dair tasvirlerinde çok az değişikliğe uğrayarak gelirler. Zaten uygarlık insanın bilgisini henüz çok boyutlu olarak insanın ve doğanın oluşumu gibi noktalara taşıyamadığı için bir zorluk ve sakıncada bulunmamaktadır.

Uygarlık kaybettirdiği tüm nitelikleri karşılayacak yeni ahlaki formlar yaratırken bunları tarihöncesinin eski ideolojisiyle içiçe işler: Bunlar özellikle iyilik ve adalettir. Komünal düzende doğal olarak varolan bu nitelikler uygarlıkla birlikte yitip gittiği için insanlara sürekli arattırılırlar. Böylece uygarlığın tanrısının bilgeliği, iyiliği ve özellikle sonsuz adaleti en önemli kavramlar haline gelir. Üstelik uygarlığın tanrısı hiçbir zaman yaşarken bu adaleti sağlamadığı için aşkın bir dünyaya (öte dünyaya) taşınmak zorundadır. Dolayısıyla ölüm duygusunun desteği ile yaratılan öte dünya fantazisi, bu dünyada yaratılamayan her türlü adaletin de gerçekleştiği yer olur çıkar.

Bazı bilimadamları örneğin uzun yıllarını mitoloji üzerine araştırmalara harcamış Joseph Campbell ve onun gibi düşünen birçok kişi dinin "insan doğasının" bir sonucu olduğu tezini ileri sürerler. Bu "değişmeyen insan doğası ve değişmeyen insan psikesi" tezi esas olarak Freud'a aittir. Buna göre insan insan olduğundan beri varolan ve Freud'un belirtisiyle "her bebeğin doğuşuyla tekrarlanan" bir temel yapı vardır. Bu yapı, çağlar ne kadar değişirse değişşin değişmeden kalır. İnsanı akıl dışı eğilimlere, inançlara sürükleyen şey budur. Bu nedenle ortaya çıkan ve din diye nitelendirilen şey bir yanılsamadır.

Yanılsama fikri sadece Freud'a da ait değildir. Örneğin onunla hiçbir ilgisi bulunmayan Marx'da dinin bir yanılsama olduğunu tezini ileri sürer.

Ortada bir yanılsama olduğu kesindir. Fakat asıl sorun insanlar dünyayı dosdoğru, olduğu gibi kavramak dururken neden böyle hayali bir kavrayışa yani yanılsamaya sürüklenirler? Bu sorunun yanıtı kısmen Freud'da kısmen de Marx'da bulunur. Fakat her ikisininde ayrı ayrı uçlarda bulunduğunu belirtmek zorundayız. Freud tek tek insan psikolojilerinden yola çıkarak tarihi ve düşünceyi kavramak isterken Marx en temel yapıdan hareket ederek global bir yaklaşım üretir. Biri toplumsalı bireysele indirgerken, diğeri bireyseli toplumsala indirger.

Öyleyse yapılacak iş Marx ve Freud'un farklı yaklaşımlarının bir sentezi olmalıdır. Bu fikir, ilk kez bu satırların yazarının aklına gelen şey değildir.

From'dan Reich'a kadar birçok psikanalist son 80 yıldır bu çaba içinde bulunuyorlar. Başarılmış mıdır? Hayır. Ortaya çıkan şey bir "sentez" olmaktan çok bir karışımdır. Gerek Freud'un gerekse Marks'ın düşünceleri bu çaba içinde olan kişilerin kuramlarında zeytinyağı ile su gibi ayrışık durmaya, eklektik olmaya devam ediyor.

Fakat bu zorlu işe girmek ne bu yazının ne de yüzeysel yakıştırmaların işi olamaz. Biz Efsane çözümlemesi için gerekli olduğu kadarını yapmaya çalıştık. Çaba sürdürülmeli, "insana dair bilmece" tümüyle çözülmeli, bunun için tüm bilimlerin ortak çabasını ortaya koyacak monist bir açıklama yapılmalıdır. Bu yapılmadığı sürece ne ideoloji ne de onun bir parçası olan mitoloji çözümlenmesi sonucuna erdirilmiş sayılamaz.

TUFAN EFSANESİ

Efsanenin Güncelliği;

1995 yılının Eylül ayında çeşitli gazetelerde çıkan bir haber okuyoruz; "ABD Georgia üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Robert C. Michelson, ekibiyle birlikte, robot uçaklarla Ağrı dağında Nuh'un Gemisini arayacak". (Yeni Yüzyıl gazetesi) Haber NATO ve TÜBİTAK'ında bu çabalara katkıda bulunduğunu, her iki kurumun bu ekibin bilimsel toplantılarını organize edeceklerini açıklayarak devam ediyor.

Bunun benzeri başka bir haber daha önceki tarihlerde de yer almıştı. Fakat bu kez Ağrı dağında Nuh'un Gemisini arayan Aya ilk ayak basan Astronot Neil Armstrong'tu! O da ekibini ve bilim adamlarını (!) toplamış Ağrı dağında günlerce gemi kalıntısı aramıştı. Buna ilişkin haber ve yorumların günlerce gazetelerde yayınlandığını gazete okurları bilecek ve hatırlayacaklardır.

Bu örnek haberler Tufan ve Tufana bağlı gemi ile ilgili inanışların yaygınlığını, teknolojide ultramodern çağı yakalayan insanlığın toplumbilim ve özellikle tarih alanında ki zavallılığını, bilimin bir "ideoloji" olarak nasıl işlediğini ve son olarakta "bilim adamlarının" sahtekarlığını ortaya koymak bakımından ilginç örneklerdir.

Dünyanın en ünlü bilim adamlarının bile ilgisini çeken, halk inanışlarında tartışmasız kabul gören, kutsal metinlerin kendilerine kaynak

yaptıkları bu "Tufan" olayını incelemek hiçte boşuna bir çaba olmayacaktır. Aksine güncel bir konunun açığa çıkarılması, ideolojimizin, günlük bilincimizin artıklarından temizlenmesi olacaktır.

Tufan Nedir?

Dünya inançları sözlüğünde “Tufan Kötülüğe sapmış insanları yok. etmek için tanrı tarafından gönderildiğine inanılan büyük yağmur." olarak açıklanıyor.

Bu açıklama doğrumudur? Doğru olup olmadığını yazımızın gelişimi ile ortaya koymaya çalışacağım. Ama bu açıklama ile konuya girmemizin sebebi, yaygın bir kanıyı açığa çıkartmak içindir.

Gerçekten de yaygın inanışa göre bilinmeyen bir tarihsel zamanda, tanrı insanların biri hariç tümünü cezalandırmış ve onları sularla yok etmiştir. Kalan bir kişi gemisiyle insanlığı kurtarıp yeniden varetmiştir. Acaba gerçekten böyle mi olmuştur?

Konumuz kutsal kitapların mitolojisi olduğuna göre öncelikle kutsal kitaplara göre olayın nerde ve nasıl gerçekleştiğini görmeye çalışalım.

Tevrat’ta Tufan efsanesi uzun bir bölümde anlatılır. Biz bunun tekrarları içeren kısımlarını çıkararak bir bölümünü aktarmaya çalışalım.

"Nuh Allah ile yürüdü. Ve Nuh üç oğul babası oldu; Sam, Ham ve Yafet. Ve Allahın önünde yeryüzü bozulmuştu, ve yeryüzü zorbalıkla dolmuştu. Ve Allah yeryüzünü gördü ve işte, bozulmuştu; çünkü yeryüzünde bütün beşer yolunu bozmuştu.

Ve Allah Nuh'a dedi: Önüme bütün beşerin sonu geldi; çünkü onların sebebi ile yeryüzü zorbalıkla doldu, ve işte, ben onları yeryüzü ile beraber yok edeceğim. Kendine gofer ağacından bir gemi yap, gemide odalar yapacaksın ve onu içeriden ve dışardan ziftle ziftleyeceksin. Ve onu şöyle yapacaksın" şeklinde bir giriş yapıldıktan ve geminin vasıfları uzun uzun anlatıldıktan sonra şöyle devam eder;

"Ve ben, işte ben, göklerin altında kendisinde hayat nefesi olan bütün beşeri yok etmek için yeryüzü üzerine sular tufanı getiriyorum; yeryüzünde onların hepsi ölecektir. Fakat seninle ahdimi sabit kılacağım; ve sen ve seninle beraber oğullarını, ve senin karın ve oğullarının karıları gemiye gireceksiniz. Ve seninle beraber sağ kalmak için her yaşayan, bütün beden

sahibi olanlardan, her neviden ikişer olarak gemiye gireceksin erkek ve dişi olacaklar... Ve Nuh Allah'ın kendisine emrettiği gibi yaptı; öyle yaptı.

Çünkü ben yedi gün sonra, yeryüzü üzerine kırk gün kırk gece yağmur yağdıracağım; yapmış olduğum her yaşayan şeyi toprağın yüzü üzerinden sileceğim.

Ve yeryüzü üzerinde sular tufanı olduğu zaman Nuh altıyüz yaşında idi.. Ve vaki oldu ki, o yedi günden sonra, tufanın suları yeryüzü üzerinde idi. Nuh'un ömrünün altıyüzüncü senesinde, ikinci aydı, ayın on yedinci gününde, o günde büyük enginin bütün kaynakları yarıldılar. Ve yer yeryüzü üzerine kırk gün kırk gece yağmur yağdı.

Ve yer üzerinde kırk gün tufan oldu, ve sular çoğalıp gemiyi kaldırdılar, ve yerden kalktı. Ve sular yükseldiler, ve yer üzerinde ziyadesiyle çoğaldılar; ve gemi suların yüzü üstünde yürüdü. Ve yer üzerinde sular pek çok yükseldiler, ve bütün gökler altında olan bütün yüksek dağlar örtüldüler. Ve yer üzerinde hareket eden beden sahipleri; gerek kuşlar, gerek sığırlar, ve hayvanlar ve yer üzerinde her sürünen ve her adam öldü; bütün karada olanlardan, burunlarına hayat ruhunun nefesi olanların hepsi öldüler. Ve adamdan sığırlara kadar, sürünenlere kadar ve göklerin kuşlarına kadar, yeryüzü üzerinden silindiler; ve yalnız Nuh ve kendisiyle beraber gemide olanlar kaldılar. Ve yüzelli gün sular yer üzerinde yükseldiler.

Ve gemi yedinci ayda, ayın onyedinci gününde Ararat dağları üzerine oturdu. "(Tekvin Bap 5-6-7)

Kutsal masalın bu bölümünde Nuh'un suların çekilip çekilmediğini anlamak için kuzgunu gönderişi sonra gemiden ayrılışı uzun uzun anlatılır. Daha sonra sular kurur ve Nuh yanındakilerle beraber gemiden iner. Rabbe bir mezbah (Tapınım yeri) yapar ve Rab artık toprağı lanetlemez. Artık insanlığı vurmayacağını bildirerek "Yerin bütün günlerinin devamına, ekme ve biçme, soğuk ve sıcak, yaz ve kış, gündüz ve gecenin kesilmeyeceğini". (Bab 8:22) açıklar.

Kur'an efsaneyi onlarca kere tekrarlar ve öğüt alınması gereken bir olay olarak anıp, prozelitizm (inanç propagandası) olarak yararlanmak ister.

"Nuh'a "Senin milletinden, inanmış olanlardan başkası inanmayacaktır, onların yapageldiklerine üzülme; nezaretimiz altında, sana bildirdiğimiz

gibi gemiyi yap, haksızlık yapanlar için Bana başvurma, çünkü onlar suda boğulacaklardır" diye Allah tarafından vahyolundu.

Gemiyi yaparken, milletinin inkârcı ileri gelenleri yanına uğradıkça onunla alay ederlerdi. O da: "Bizimle alay ediyorsunuz ama, alay ettiğiniz gibi bizde sizinle alay edeceğiz; rezil edecek olan azabın kime geleceğini ve kime sürekli azabın ineceğini göreceksiniz" dedi. Buyruğumuz gelip tandırdan sular kaynamaya başlayınca, "Her cinsten birer çifti ve aleyhine hüküm verilmiş olanın dışında kalan çoluk çocuğunu ve inananları gemiye bindir" dedik. Pek az kimse onunla beraber inanmıştı. Allah "oraya binin; yürümesi ve durması Allah'ın ismiyledir, Rabbin bağışlar ve merhamet eder" dedi. Gemi, dağlar gibi dalgalar içinde onları götürürken, Nuh, bir kenarda ayrı kalmış olan oğluna "Ey oğulcuğum! Bizimle beraber gel, kâfirlerle birlikte olma" diye seslendi.

Oğlu: "Dağa sığınırım, beni sudan kurtarır" deyince Nuh: "Bugün Allah'ın buyruğundan O'nun acıdıkları dışında kurtulacak yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, oğluda boğulanlara karıştı. Yere "suyunu çek!" göğe "Ey gök sende tut!" denildi. Su çekildi: iş de bitti; Gemi Cudi'ye oturdu. "Haksızlık yapan millet Allah'ın rahmetinden uzak olsun" denildi. Nuh Rabbine seslendi: "Rabbim! Oğlum benim ailemdendi. Doğrusu Senin vaadin haktır. Sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin" dedi. Allah: "Ey Nuh! O senin ailenden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir; öyleyse bilmediğin şeyi Benden isteme. İşte sana öğüt, bilgisizlerden olma" dedi. "Rabbim! Bilmediğim şeyi Senden istemekten Sana sığınırım Beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen kaybedenlerden olurum" dedi. "Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in. Ama birçok toplulukları da geçindireceğiz, sonra onlara can yakıcı bir azap vereceğiz" denildi. Ey Muhammed Bunlar sana vahyettiğimiz bilinmeyen olaylardır. Sende, milletinde daha önce bunları bilmezdiniz. Sabret, sonuç Allah'tan sakınanlarındır. "(Kur'an Hud 36-49)

"İnsanlara: Sakın tanrılarınızı bırakmayın, Ved, Suva, Yağüs, Yeuk ve Nesr putlarından asla vazgeçmeyin, dediler. Böylece birçoğunu saptırdılar; Rabbim! Sen bu zalimlerin sadece şaşkınlığını artır. Onlar günahları yüzünden suda boğuldular; ateşe sokuldular, kendilerine Allah'tan başka yardımcı bulamadılar. Nuh dedi ki: "Rabbim! Yeryüzünde hiçbir inkarcı bırakma." (Kur’an Nuh Suresi)

"And olsun ki, Nuh'u milletine gönderdik; aralarında dokuzyüzelli yıl kaldı. Sonunda onlar haksızlık yaparken, tufan onları yakalayıverdi. " (Ankebut 14)

Görüldüğü gibi Kutsal Kitaplar, zulüm ve soygun yapan, Peygamber Nuh'un bütün uyarılarına rağmen yola gelmeyen insanlığı Tanrının cezalandırmak için gönderdiği şiddetli ve yoğun yağmura tufan demektedirler. Fakat "Tufan"ın zamanı ve yeri iki anlatımda da geminin Yakındoğu'da olduğu bilinen dağlar üzerine oturması "Tufan"ın yeri konusunda bazı şeyleri sezdirir gibidir.

Efsaneyi çözümlemek için önce bir olay dizini yapalım;

1- "Yeryüzünde bütün beşer yolunu bozmuştu".

2- Nuh onları uyarmış, gerçek tek tanrıya tapınmak yerine başka başka tanrılara, putlara tapınmayı bırakın demişti.

3- İnsanlık Nuh'un uyarılarına kulak asmamış ve yaşayışlarını ve inançlarını bırakmamışlardı.

4- Bunun üzerine tanrı insanlığı cezalandırmaya karar vermişti.

5- Nuh'a cezalandırma haber verilmiş ve kendisiyle beraber yeryüzünde yaşayan canlılardan bir kısmını kurtarması için bir gemi yapması ve gemiye binmesi emrolunmuştu.

6- Ve "Tufan onları yakalamıştı".

7- Tufandan sonra gemi bir dağın (Hangi dağ olduğu tartışmalı) üzerine oturmuş ve gemidekilerin dışında ki tüm canlılar yok olmuşlardı.

8- Bundan sonra Nuh'un soyundan yeniden insanlık doğmuştu.

Görüldüğü gibi olay dizini dünyada yaşayan insanlığın "bozulması" ile başlamaktadır. İnsanlık neden ve ne zaman bozulmuştur? Efsane soyut anlatımı içinde bu soruya zaman ve mekanı içeren bir yanıt vermez. Öyleyse bu zaman ve mekanı ve sebeplerin geçerliliğini bizim araştırmamız gerekecektir.

Kurban efsanesi anlatımım sırasında insanlığın başlangıçta komünal bir varoluş içinde bulunduğunu, bu komünal yaşayışın "hiç bozulmamış" insan ilişkileri temelinde yükseldiğini, insanların neredeyse "mutlak" bir eşitlik içinde bulunduklarını, alt insan üst insan, zengin-fakir, hür-köle gibi ayrışmaların bulunmadığını insanın doğanın özgür ve mutlu bir üyesi bulunduğunu ayrıntılarıyla göstermeye çalışmıştım. Bu durum ne zaman ve

nerede bozuldu? Bu sorunun yanıtı, Tanrının insanları nerede ve ne zaman cezalandırdığının da yanıtını bize verecektir.

Gerek kurban, gerekse yaratılış efsanelerini ele alırken aslında hep aynı tarihsel zamana geri gittiğimiz açıkça bellidir. O tarihsel zaman, ilkel komünal yaşamın sona erip, uygarlık denen cehenneme girişle başlar.

Uygarlıkla birlikte ne olduğunu bir kez daha belirtelim. İnsanlık ataerkil komünal yaşamdan toprağı işlemek ve kentler kurmak yolundan yeni bir yaşama ulaşmıştı. Coğrafya üretici gücü, Mezopotamya'nın deltasında tarımla geçinen bir dizi kenti insanlık denizi içinde bir adacık gibi, daha önce kurban efsanesinde belirttiğimiz benzetmeyle anarsak bir "kara delik" gibi doğurmuştu: Kentin içine ilkel sosyalist "barbar kurdu" olarak giren insanlığın bir bölüğü, "uygarlık kelebeği" olarak çıkmıştı. Komünanın uygarlıkla birlikte kişilere ve sınıflara nasıl çözüldüğünü kurban efsanesi sırasında ele aldığımız için burada ayrıntılara yeniden girmiyoruz. Fakat uygarlığın yol açtığı gelişme teknik, sosyal ve kültürel ilerlemeden çok insan üretici gücünün yok edilmesi pahasına elde edilmiştir. Bu ne demektir? Açalım.

Barbarlığın uygarlıktan en büyük farkı, kollektif mülkiyet ve "bozulmamış insan"dır. Üretim, tüketim ve paylaşımda ki ortaklaşmacılık, doğayla komünal bir ilişki, doğru, dürüst, cesur insan yetiştiriyordu. Çıkar ilişkilerinin yol açtığı yalan ve korku, insanın insana düşmanlığı bu toplumsal yapı içinde yoktu. Dolayısıyla komünal topluluk birleşik bir güç olarak işleyebiliyor, kollektif bir aksiyon ortaya koyabiliyordu.

Oysa uygarlık özel mülkiyete dayalı bir toplumsal yapı olarak insanı insana kul etmiş, her türlü insani ilişkinin yerine korkuyu, baskıyı, yalanı dolanı ve düşmanlığı koymuştu. Dolayısıyla insan üretici gücünün kollektif aksiyonu yok edilmiş düzeni sağlamak için "Devlet" denilen bir kurumsal yapının inşaa edilmesi zorunluluğu doğmuştu. Devlet uygarlık içinde kendi yurttaşlarına karşı egemen sınıfları koruyacak bir mekanizmayı kurmuş fakat, kent surlarının dışında bulunan ilkel sosyalist barbar toplulukların yarattığı tehlikeyi bertaraf etmek için hiç de yararlı olmamıştır. Çünkü oluşturulan bu devlet mekanizması kendi yurttaşlarının silahlı bir örgütü olmak yerine zaten dışardan (Barbar topluluklardan) devşirilmiş silahlı adamlara dayanmaktaydı. Bunlar içeride köleleştirilmiş insan yığınlarına karşı etkin bir rol oynamakla birlikte, dışardan gelecek tehlikelere karşı

hiçbir güvence sağlamıyordu. Aksine içerdekiler dışardakilerin bir anlamda "ajanları" rolünü oynuyor ve kritik zamanda yok edici oluyorlardı.

Kent içinde köleleştirilmiş büyük insan yığınları da egemen sınıfların dışarda giriştiği savaşta hiçbir girişimde bulunmuyor hatta tam tersine bir anlamda dışarıdakileri kurtarıcı gibi görüyorlardı.

İşte kutsal kitapların tufandan önceki bozulmayla anlatmak istedikleri budur. Bütün antik tarih zamanları boyunca kentler kurmak yolundan uygarlığa varmış halkların hepsi bu anlamıyla "bozulmuşlar" ve insana zulüm getirmişlerdi. Bu olay Sümerlerden başlayarak binlerce yıl boyunca "tekerrür" etmiş bir durumdu. Komünanın sembolize edilişi Tanrı olunca ve komünanın düzeni tanrısal yasa ve tanrısal düzen sayılınca "beşerin tanrıya başkaldırması" bu bakış açısı ile hemen anlaşılır hale gelecektir.

Dolayısıyla Tufan efsanesi içinde peygamberlerin yakındığı bu "bozulma" barbarlıktan (Tarihöncesinden) uygarlığa (Tarihe) geçişle birlikte ortaya çıkan "bozulma"dır. Gerçekten öylemidir? Bunu somut olaylar içinde arayarak önce "bozulma"nın yerini ve zamanını bulup göstermeye çalışalım.

ANTİK TARİHTE İLK "BOZULMA" ÖRNEKLERİ

Aslında konuyu bu bakımdan daha önce ele almıştık. Fakat burada bir başka açıdan değerlendirmeye çalışalım.

M.Ö.5000 yıllarına kadar tüm dünya yabanıllığın ve barbarlığın değişik aşamalarında yaşıyordu. Yani tüm dünya amorf bir küçüklü büyüklü komünal topluluklar yığınıydı.

Ansızın; Fırat'la Basra Körfezi arasında 12 kadar kent belirdi. Bu kentlerin hepsi birbirlerine kapalıydılar. Dağınık kentler dönemi olarak adlandırılabilecek bu dönemde, her kent kendi sınırlarını "dokunulmaz kutsallıklar" olarak savunuyordu. Bu durum kentlerin altın çağlarında bulunduklarını, komünanın kent biçimine girdiğini gösterir.

Ancak bu uzun sürmez; kentler içinde kurban efsanesi sırasında anlattığımız proseslerden geçerek uygarlaşma başlar. Uygarlaşmayla ticaret yaygınlaşır, altın çağın sonuna doğru en genç (henüz komünal yaşamını tamamlamamış) kent veya kentler tarafından diğer kentler ele geçirilir. Bu

dönem kentlerin federatif kümeleşmeleri olarak değerlendirilmelidir. Sivrilen kent Uruk'tur. Ama henüz "bozulma" kısmi niteliktedir.

Federatif kentler kümelenişi biraz önce soyut biçimde anlattığımız gelişme sonucu barbar (ilkel sosyalist göçebeler) tarafından yıkılıp, kentlerin tüm açılışları aşamasına geçilir. Burada Uruk'ta 1. ve II. sülaleler saltanatının başladığını görürüz.

Dolayısıyla sonra ki gelişme bir kentin başkent, diğerlerinin uydu kentler olduğu büyük imparatorluklar dönemidir. Sonuç olarak uygarlık doğal ve sosyal sınırlarına varmıştır. "Bozulma" bütün Basra körfezi civarını, Yakındoğu'yu sarmıştır.

Artık insanlığın, "tüm beşerin" bozulması yolunda ilk adım atılmış, devri daim başlamıştır. Sonra ki tüm uygarlıklar aynı "bozulma"yı, yani barbarlıktan uygarlığa geçmekle ortaya çıkan sınıflaşmayı tekrarlayacaklardır.

Demek ilk "bozulma" Fırat Dicle deltasında gerçekleştiğine göre diğer efsanelerde olduğu gibi Tufan efsanesini de burada aramak gerekecektir.

BARBAR-UYGAR ÇELİŞKİSİ

Tufan'ı arayacağımız yerin Yakındoğu olması gerektiği, efsanelerde geçen dağların da (Ararat, Cudi) burada olmasından açıkça bellidir.

Efsanenin gösterdiği yoldan ilerleyerek çözümlemeyi mot a mot (birebir) sürdürmeye çalışalım:

Efsanenin "bozulma" dan sonra ki kısmı Nuh'un insanlığı uyarmasıdır. Nuh ne demiştir?: "Ey insanoğlu! Tanrı tektir. Putlara tapınmayı, böyle yaşamayı bırakın yoksa Tanrı'nın gazabı üstünüzde olacak!" demişti. Kutsal kitapların mitolojileri bununla neyi anlatmak istemektedirler?

Aslında bu sorunun cevabını da Kurban Efsanesinin "Peygamberler" bahsinde yeterince açmıştık. Ama burada konu biraz çatallaşır gibi olur: Tufan binlerce yıl önce yaşanmış bir olayken henüz yeni bir olgu sayılabilecek bir peygamber ve tek tanrı bahsiyle karşılaşırız. Bunu nasıl açıklamalı?

Peygamber çığlığı binlerce yıllık bir çığlıktır. O çığlık, uygarlık içinde çıkmaza geren insanlığa kurtuluş yolunu Tanrı buyruğu olarak duyurmaya çalışan bir çağrıdır. Uygarlık çürümeye yüz tutunca bizzat uygarlık tarafından yetiştirilen, yol gösterilen ve kutuplaştırılan barbarlar kapıdadır. "Kör gözüm parmağına" derecesine her an yıkıma, çapula hazırlanan barbarların geleceği tüm topluluk tarafından hissedilmekte, anlaşılmaktadır. Hatta baskı ve zulüm içinde yaşayan halk kitleleri tarafından beklenmektedir. Bu durumu yüksek sesle söyleyen ve bu yüzden başına türlü belalar gelen "kehanetlerin sayısıda az değildir. Ve beklenen kehanet gerçekleşir; barbarlar, zincirlerinden boşanır gibi gelirler ve her şey yıkılır. Tarihin molozlarından birisi daha her türlü uyarıya rağmen "kendisini düzeltmez" ya da "düzeltemez" ve yok olur. Uygarlığın kendisi karanlıklar içine gömülür ama, "çığlığı" "baki kalan bu kubbede hoş (değil acı) bir sedadır" Onun için sonra ki Tek tanrılı dinler bu "Seda"yı inanç propagandası olarak peygamberlerine mal edeler.

Aynı şekilde İsparta'da Lycurgue, Atina'da Solon, Roma'da Servius Tullus, Çin'de Khunkfutsö (Konfiçyüs), Hint'te Sidharta Guntama (Sakyamuni:Budda), Batı Roma çökerken Isa, lran Sasaniliği çökerten Muhammed hep aynı sosyal çıkmaz önünde görünüşte başka başka çığlıklar atmış ama, özde aynı olan ve realiteyi gösterip kanun koyuculukta çığır açan tarihsel kişiliklerdir.

Peki Nuh'ta onlardan birisi midir? Hayır. Biraz sonra karşılaştırmalı olarak koyduğumuzda anlaşılacağı gibi Nuh bir masal kahramanıdır. Tarihte böyle bir kişilik yaşamamıştır. Kutsal kitapların belirttiğine göre insanlığın ikinci kuşak (Birinci kuşak Adem'dir) atasıdır. Fakat kutsal kitaplar insanlığı Sam oğullarıyla bir saydığı, onların başından geçenlerle insanlığın başından geçenleri birbirine karıştırdığı için Nuh'u Sam oğullarının ikinci kuşak atası saymak hiç de yanlış olmaz.

Bu noktada Nuh'a geri dönmek üzere sosyal çıkmazın somut tarihsel gelişme içinde nasıl çözüldüğünü görelim.

Sümer kentleri uygarlaşıp kentler federasyonuna doğru yol aldığı sırada tüm Yakındoğu'nun etrafı Arap barbarları ile çevrili idi. Arapların bir bölüğü toprak işlemeyi öğrenmiş ve Agade kentini kurarak yukarı barbarlığa adım atmıştı. Daha önce küçük küçük barbar akınları yaşanmışsada ilk büyük barbar akınını bunlar gerçekleştirdiler. Ortaya çıkan Akat imparatorluğu oldu. İlk büyük barbar-uygar çelişkisi Sümerlerin tarih

sahnesinden silinmeleri ile sonuçlandı. Kendileri silindiler ama, ideolojilerini ve yaşantılarını insanlığa miras bırakarak. Tufan efsaneside bunlardan birisidir.

Sümerleri Tufan efsanesi türetmeye zorlayan etmen neydi? Barbar-uygar çelişkisi somut tarihte nasıl çözümlemiştir ve sonuçları ne olmuştur?

Bu soruların yanıtı konuyu toparlamamıza ve aydınlatmamıza yardım edeceğinden bu noktada kutsal kitapların tufan anlatımlarını bırakıp beklemeden Sümer tufanına girmemiz doğru bir yöneliş olacaktır. Aksi takdirde soyut tekrarlardan ve kafa karışıklığından kendimizi kurtaramayız.

BARBAR-UYGAR ÇELİŞKİSİNİN ÇÖZÜMÜ : İLK "TUFANLAR"

Tarihte ilk "bozulmalar" Irak’ta olduğuna göre ilk "tufan"ları da orada aramamız normal bir sonuçtur.

Gerçektende Irak’ta yapılan arkeolojik kazılar üstüste 16 kat yığılmış bulunan ve tarihte Sümerlere mal edilen bir kentler uygarlığını ve yazılı mitosunu gün ışığına çıkarmıştır. Bu kazılara bakınca ne görüyoruz?

İlk olarak; kentler uygarlığının en eskisinin deniz seviyesinden birkaç metre aşağıda bulunduğunu, Fırat ve Dicle'nin yaratacağı su taşkınlarını önlemek için bentler ve kerpiç duvarlar yapıldığını görüyoruz. Çok geçmeden bu kentlerin yazılı mitos şeklinde ki tarihini de buluyoruz. Tabletlere yazılmış bu "tarih mitoslar" binlerce yıl öncesinden kutsal kitapların mitolojisine ışık tutuyorlar! Bu alanda ki araştırmaların en ciddisi Sümerolog S.Noah KRAMER'in yaptıklarıdır. Bulunan tabletlerin çevirisini de o yapmıştır. Bu yüzen onun çeviri ile ilgili görüşleriyle beraber efsanenin gerekli gördüğümüz kısımlarını alarak devam ediyorum:

"British Museum'dan Georg Smith'in Babil efsanesi Gılgamış’ın XI. tabletini bulup çözümlediği l862 yılından beri, Kutsal Kitap'taki Tufan hikâyesinin bir Yahudi yaratısı olmadığı biliniyor. Ama daha sonra biraz da sürpriz olarak, Babil efsanesinin kendisinin de Sümer kökenli olduğu fark edildi. Bunun kanıtı Philadelphia üniversite Müzesinde Nippur koleksiyonu içinde bulunan bir tablet parçasıdır.. Bu, eşi olmayan bir belgedir. "(Tarih Sümer'de başlar sf. ,83)

(Belge'de) "özellikle de "Tufan'dan önce var olan" beş kentten söz edilmiştir. (Bunda) "Kral yetkisinin ve beş kentin kurulmuş olduğunu

görüyoruz:

Kral yetkisinin...'sı gökten indirildiği zaman, Yüce taç ve krallık tahtı gökten indirildiği zaman, O, ayinleri ve yüce tanrısal yasaları uyguladı.. Kutsanmış.....yerlerde beş kent kurdu; Onlara ad verdi ve onları ibadetin merkezi yaptı. Bu kentlerden birincisi, Eridu'yu

Tanrı Nudummud'a öndere verdi; ikincisini, Bad-tibira'yı Tanrı ....'ya verdi; Dördüncüsünü, Sippar'ı Tanrı Utu'ya kahramana verdi; Beşincisini, Şuruppak'ı Tanrı Sud'a verdi; İbadetin merkezi yaptığı kentlerin adını verince......getirdi,......gibi küçük kanalların temizliğini yaptı.

Daha sonra Sümerli "Nuh" Ziusudra'yla tanışıyoruz. O, diyor şair, tanrılardan korkan, rüyalar ve büyüler aracılığıyla kendine gelen vahiylere her zaman saygılı, dindar bir kraldı. Öyle görünüyor ki, tanrısal bir ses kendine tanrılar meclisinin bir tufan başlatmaya ve "insanoğlunun tohumunu kurutmaya" karar verdiğini bildirdiğinde Ziusudra bir kent duvarının önünde duruyordu. İşte o pasaj:

Tufan.... Böyle yapıldı... O zaman Nintu bir ....gibi ağladı; Kutsal Inanna halkı için bir ağıt tutturdu. Enki kendi kendine karar aldı. An, Enlil, Enki ve Ninhursag....; Göğün ve yerin tanrıları An ve Enlil'in adını söylediler O zaman Kral Ziusudra,....'nın guda'sı

Kocaman bir ...(gemi-bn) inşa etti; Alçakgönüllülükle, itaatle, saygıyla, o Her gün uğraşarak devamlı Her çeşit rüyayı yorumlayarak .... ; Göğü ve yeri yardıma çağırarak..; ....tanrılar bir duvar Ziusudra, onun yanında ayakta durarak, dinledi........ Solumda, duvarın yanında dur Duvarın yanında sana bir söz söyleyeceğim, sözümü dinle; Tavsiyelerine kulak var; Bizim..........(kararımızla) bir tufan, insanoğlunun tohumunu kurutmak için... İbadet merkezlerini kaplayacak, Karar böyle, tanrılar meclisinin fermanı. An ve Enlil tarafından verilen emirle... Krallığı, kanunu sona erdirilecek.

Arada kırk satır yoktur. (Tahrip olmuştur) Ama kuşkusuz; Ziusudra hayatını kurtarmasını sağlayacak bir gemi yapacaktı. Efsanesinin devamı, Tufan'nın yeryüzünü nasıl sulara gömdüğünü ve nasıl yedi gün yedi gece devam ettiğini anlatıyor:

Bütün fırtınalar, olağanüstü bir şiddetle hepsi aynı anda ortalığı kasıp kavurdular. Aynı anda, Tufan ibadet merkezlerini kapladı. Yedi gün yedi gece boyunca, Tufan toprağı önüne katıp sürükledi, Ve fırtınalar koca

gemiyi suların üzerinde sallarlarken Utu çıktı, göğe ve yere ışığını saçtı. O zaman Ziusudra koca geminin penceresini açtı Ve Utu kahraman, ışınlarını koca geminin içine soktu. Kral Ziusudra, O zaman, Utu'nun önünde yerlere kapandı; Kral ona bir sığır kurban etti ve bir koyun öldürdü.

Burada tabletin kırığı metni bir kez daha keser. Sondan bir önce ki bu sütunun hemen hemen 39 satırı eksiktir." (A.g.e. aynı yerde)

Son bölüm "Ziusudra'nın tanrılaştırılmasını" anlatır ve o, Dilmun'a güneşin doğduğu yere (Cennete-bn) götürülür."

Sümer tufanı tümüyle değilse de ana hatlarıyla budur ve bilinen en eski efsanedir. Bu anlatımın kutsal kitaplarla benzerliğini, Ziusudra'nın Nuh'la paralelliğini şimdilik bir kenara bırakıyoruz. Ama orada geçen (Tevrat'a kadar 2000-3000, Kurana kadar 5000-6000) yılları ve efsanenin nasıl bu kadar uzun süre kalıcılığını koruduğunu da bir kenara bırakıyoruz. Şimdi bizim burada ele alacağımız şey; onun artık gerçekten Sümerli olup, olmadığı da değildir.

Ele alacağımız şey, Sümer'de ne olduğu ve neden böyle bir tufan efsanesi anlatımının ortaya çıktığıdır. Sümerlileri (ya da onlardan önce gelenleri) insanlığın ikinci bir doğum yaptığına inandırmaya, arada ki kesintinin tufandan kaynaklandığını düşündürmeye iten sebep nedir? Bu haliyle "Tufan" Sümerlilerin hayal mahsulü bir uydurukçuluğu mudur?

Bu soruların yanıtı efsanenin içinde ve Irak'ta yapılan arkeolojik kazılarda bulunur. Konunun püf noktası "Sümer kentleri"dir. Efsaneye göre bunlar beş kenttir.

Şimdi bu tarihsel zamana daha yakından bir bakalım.

Irak'ta ansızın beliren ilk kentlerin suların içinde kanallarla korunarak, denizlerden duvarlarla bentlenerek kurulduğunu belirtmiştik.

Öte yandan kentlerin dışında kentlerden etkilenen barbarlar bulunduğunu, kentin (kentlerin) kollektif aksiyon gücünü yitirip, çürümeye başladığını da belirtmiştik.

İşte "Tufan" olayının başı, kökü ve sonu buradadır. Kentler, kollektif aksiyon gücünü yitirince ve zamanı gelince barbarların akınına uğrar. Bu büyük bir sosyal olaydır. Antik tarihin en çarpıcı, en esrarlı ve en efsanevi olayıdır, bu. Uygarlıklar kuran, uygarlıklar yıkan, krallar yaratan, kralları yok eden, yeri geldiğinde kan, gözyaşı, yeri geldiğinde özgürlük ve kurtuluş hareketi olarak işleyen gerçekten olağanüstü "tarihsel bir devrim" olayıdır

bu. Barbarlar sadece kolleftif aksiyon gücü bakımından değil, aynı zamanda gelenek-görenek üretici gücü bakımından da uygarlıktan üstündür. Bu nedenle uygarlığın tarihi ve insanlığı tıkadığı yerde toprağı ve insanı kurtarmak suretiyle yeniden ilerlemeyi sağlar. Barbarlar göçebe ise uygarlığı Rönesans’a (dirilişe) uğratır, tarıma geçmiş kentten gelen yukarı barbarlar ise orjinal bir uygarlık kuruluşuna yol açar. Böylece "bir adım ileri iki adım geri"de olsa tarihi tekamül ettirirler. (Geliştirirler)

Sonuçları konumuzun boyutlarını aşan, sayması ve anlatması çok uzun sürecek barbar akınları, kendilerini ve kentlerini "Dünyanın merkezine koyan", "Merkez simgeciliğine" sahip halklar için sadece kendilerinin değil', dünyanın da sonudur. Bu yüzden onlara "insanüstü" bir nitelik taşımakla, mistik bir olay "Tanrı'nın gazabı" gibi görünür. Kenti, uygarlığı yaratan tanrısal düzen yıkılmış, tanrısal yasalar çiğnenmiştir. Başka türlü olamaz; çünkü gücünü tanrıdan alan rahip-kral dahi ya öldürülmüş yada esir alınmıştır. Bu olsa olsa tanrısal, dinsel bir yokoluştur.

Nitekim Sümerler uygarlık yaratıcı ögeler olarak ki bunlar tek tek sayılmıştır tanrısal düzenin parçaları alarak değerlendirmiş ve "Me" adını vermişlerdir. Bu şeylerin ellerinin altından kayıp gidişini, "kötü tanrıların hırsızlığı" gibi gökselleştirip, efsaneleştirmişlerdir.

Kentin yıkılışı, daha öncede gösterdiğim gibi aynı zamanda kendisi de kozmik bir değer taşıdığından mahşere ("Sular Kaosuna") geri dönüş niteliği de taşır. Çünkü dışardan gelen akıncılar kanallarının kazıklarını çektikleri, denizi önleyen duvarları yıktıkları zaman, su baskını şeklinde ki doğal olay, barbarın sosyal girişimiyle karışır ve geçmiş zamanların en ünlü, en çok yankı uyandıran "Tufan" efsanesine dönüşür. Yani "Tufan" su baskısıyla beraber gelen ve insanüstü bir nitelik taşıyan barbar akınının ve üstelik tarihte ki ilk barbar akınlarının tarihsel yankısıdır.

Böyle olması da doğal değil midir? Hala Dünya’nın en büyük(!) tarihçileri arasında sayılıp da (Toynbee gibi) barbar akınını "Allah'ın gazabı" sayan anlayışlar yok mudur? Tarihin bu tökezleyişini "garip bir tesadüf' olarak anlamaya çalışan modern (!) tarih anlayışları karşısında M.Ö. 5000'li yılların insanının olayı "Tanrıların gazabı" ("Tanrılar meclisinin kararı") saymalarından daha doğal ne olabilir?

Ama biz bu açıklamalarımız ışığında ortada ne bir tesadüf ne de "Tanrı'nın gazabı" bulunmadığını, barbar-uygar çelişkisinin, bu büyük tarih çıkmazının muazzam bir determinizmle işleyen "Tufan"ın ta kendisi

olduğunu biliyoruz artık. Nitekim olayın "Sular kaosuna" inanan Sümerlilerin "beş kenti" evresinde ve çevresinde geçmiş olduğunu bizzat onlardan öğreniyoruz.

Sümer kökenli olduğu söylenen efsanenin bu bölümü (beş kentle ilgili), Tufan'ın daha henüz tarih başlamadan önce hatta Sümerliler Mezopotamya'ya gelmeden önce başladığını gösteriyor. Küçük küçük 'Tufan"ların ritmik bir şekilde ilk kentlerin kurulmasıyla başladığını ve bu gelişmenin henüz kentlerin altın çağlarında gerçekleştiğinide efsaneden çıkarıyoruz. Çünkü efsane bize, "Tanrılar meclisinden ve rahip-kral ("kralın gudası")dan sözediyor. Henüz kralların halk meclisiyle beraber iş yaptıkları ve "rahip-kral" oldukları dönemler kentlerin altın çağlarına, yani komünal çağlarına (Yukarı barbarlığa) denk düşer.

Yine efsane bize Sümerli Nuh Ziusudra'nın rüyalar yorumlayan, kehanetlerde bulunan dindar bir kişi olduğunu, sonradan diğer tanrılar tarafından 'Tanrısal bir kişilikle" şereflendirildiğini anlatıyor. Bu durum bize peygamberlik olayının tarihsel köklerini göstermekle kalmıyor, dinle dünya egemenleri arasında ki ilişkinin nasıl gerçekleştiğini de gösteriyor;

Bilindiği gibi "rüyaları yorumlayanlar" "kehanetler" uyduranlar geçmişin sihirbazları ve büyücüleriydiler. Kent kuruluşundan sonra bu ruhanilik tapınak biçimine girdi. Bu biçime girer girmez, komünal ilişkilerin sonucu olarak kentin en büyük otoritesi oldu. Yersel iktidar çok uzun süre ancak ve ancak tapınağın otoritesi altında yaşayabilirdi. Onun için, "krallar" başlangıçta bildiğimiz zorbalığın adı anlamında "kral" değil, toplumun maddi manevi önderliği anlamında rahip-kraldılar. Sümerler'de bunlara lşakku denilirdi. Henüz geçmiş çağlardan kalma sihir, rüya yorumculuğu gibi sıfat ve yeteneklerden kopuşmuş değildiler. Bu yüzden efsanede manevi önderliğin bir gereği olarak Sümerli Nuh; Ziusudra bu kılıkta görünür.

Uygarlığın ilerleyen safhalarında ne tapınak ne de manevi önderlik+krallık aynı kalmadı. Tapınak, manevi devlet olarak gelişip bezirgânlığın "göksel" destekleyicisi durumuna girdi. Krallık, kent içinde egemen sınıfların "yerel" önderi niteliğine büründü. Özellikle tapınak, Uygarlığın barbarlık içindeki gözü, kulağı, örgütçüsü ve kışkırtıcısı olmak gibi özellikleriyle önemli bir rol oynadı. En uzak yerlere kadar kutsal ve illegal (gizli) yollardan uzanan tapınak, aynı zamanda uygarlığın barbarlık içindeki ticaret ve savaş sığınakları olup, kervan izleri üzerinde önceden

"tanrısal örümcek ağları geren" manevi istilacı durumunda oldu. Böylece stratejik görevler ifa etti: "Irak ve onun uzandığı Mısır-Finike-Eti vs. kentlerinden beri kurulup gelen ve tabii yere, ulusa ve zamana göre çeşitli katkılarla zenginleşen, bütün antika TÖREN -ŞÖLEN -BÜYÜ -FAL -KEHANET -GELENEK -GÖRENEK'leri en ustaca ve en bezirganca kullanmayı beceren TAPINAK ve ORAKL (Kehanet) yuvaları bir yol kuruldular mı, artık çevrelerinde ki bütün barbar güçlerini manyetize etmeyi, önce KENTLEŞMEYE, sonra doğan kentlerin alın yazılarını çizmeye ve topunu birden kah boğuşa, kah barışa iterek GÜTMEYE girişirler"

Demek efsanede geçen Ziusudra'da, Tufan'ın kendisi de çok derin kökleri olan sosyal olaylardır. Asla uydurma değillerdir. Açıklamalarımızdan anlaşıldığı gibi barbarlar, durup dururken değil tarihin derin determinizmi ile kımıldarlar. O determinizmi tayin eden uygarlığın kendisidir.

Bu noktada mademki Tufan, tarihe giriş sırasında başlayan barbar akınlarıdır. Neden daha sonraki barbar akınları tufan efsanesine ya da benzer başka bir efsaneye yol açmazlar? Diye düşünülebilir.

Gerçekte tarihte en etkili efsaneler bu büyük sosyal olaylar çevresinde oluşurlar ama, tufan efsanesine yol açanlar sadece Fırat-Dicle deltasının güneyinde doğmuş bulunan kentlerle ilişkili olanlardır. Daha sonra tarihe girilip yazılı aktarım başlayınca ve barbar akınlarının daha az insanüstü nitelikler taşıdığı anlaşılınca Tufan şeklinde ki anlatımlar da son bulur. Anlatımlar, mitoslar MAHŞER-KAOS-YAYIK vb. gibi tarih öncesinin karanlıklarından kurtulup daha çok yersel özellikler göstermeye başlarlar. Tufan efsanesi de geçmişin masallarına döner.

TUFAN'IN SONUÇLARI

Efsaneye geri dönecek olursak tufandan sonra Nuh'un oğullarına bağlı olarak insanlığın yeniden tarihsel yolculuğuna başladığını görürüz. Daha ayrıntılı olan Tevrat anlatımına göre Nuh'un üç oğlu, üç ayrı koldan insanlığın yeni ataları olurlar. Buna göre Yafet'e bağlı olanlar Firiyalılar, Cimmerler, 'Skitler, Medler, Ionyalılar, Iberyalılar, Toğormanlar; Ham'a bağlı olanlar Elamlılar, Asurlar, Ermeniler, Aramlılar vs.; Sam'a bağlı olanlar Keldanlılar, Araplar, Mısırlılar, Libyalılar, Faslılar, Nümidler, Kenanlılardır.

Bu tasniften de açıkça anlaşılacağı gibi "Nuh oğulları" Yakındoğu uygarlığına, yani Tarihe değmiş bulunan barbar yığınlarıdır. Tufan aktarımı Semitler tarafından yapıldığı için, o zaman bilinen tüm halklar Semit jenaolojisine (soykütüğü) bağlanmıştır. İnsanlığın Nuh'a bağlanmasının arkasında yatan efsane gerçeği budur.

Fakat Tufan'dan sonrası konunun en çok üzerinde durulacak yanıdır. Her üç efsanenin anlattığına göre insanlık yeniden "Varedilir". Bu bir anlamda efsaneye göre insanlığın "yeniden doğuşudur".

Gerçektende doğrudur. Sümer arkeolojik kazılarına göre kentler her batışlarından sonra yeniden kurulurlar. Sümerlerin onlarca efsanesi, Tanrıların terkettiği insanlara geri dönüşlerinin, uygarlık yaratıcısı ögeler olan "'Me"lerin insanlığa yeniden bir tanrı tarafından armağan edilişleriyle doludur.

Tufanı yaratan barbarlar tarihte hep iki ayrı gruptular: Birincisi göçebe barbarlar, ikincisi kent kurmuş yukarı barbarlar. Bunlardan her birinin "Tufan"ı ayrı sonuçlar doğurur.

Göçebe barbarlar henüz kent kuracak seviyeye gelmemiş olduklarından yarattıkları tarihsel devrim uygarlığı ya olduğu gibi (fizik olarak) yeryüzünden kaldırırlar, ya da uygarlığın fetihçileri olarak uygarlığı kurulduğu altın çağlardakine benzer ilişkiler içine geri döndürürler. Yani toprakları özel mülkiyet olmaktan çıkarıp, insanları kölelikten kurtarırlar. Kendileri elde ettikleri uygarlığın belli belirsiz üst kastları olmakla kalırlar. Fazla zaman almayacak bir gelişme sonucu da yani egemen sınıflar olarak tarihte ki yerlerini alırlar. Fakat kullandıkları tüm mekanizmalar uygarlığın mekanizmalarıdır. Çünkü kendileri ondan daha geridirler. Bu yüzden din bakımından da uygarlığın dini ile dinlenirler.

Tufanı yaratan barbarlar kent kurmuş ve tarımsal üretime geçmiş yukarı barbarlar ise uygarlıktan hiç de aşağı kalmayacak bir seviyeye ulaşmış bulunduklarından yeni orjinal bir uygarlık kurarlar. Ancak bunlarda ilk zamanlar için komünal niteliklerini az çok koruyan, genç bir uygarlık kurarlar.

Öyleyse efsanenin anlattığı kendi zamanı ve mekânı bakımından doğrudur. Kent ve insanlık yeniden kurulmuştur. Tufan'ın Latince anlamı bunu zaten çok açıklıkla dile getirir: Tufan hem suda boğulmak hem de suda yeniden doğmaktır. *" .... insan sudan doğmadıkça tanrının krallığında yer alamaz".(İncil)*

Din tarihçileri bu durumu somut olaylar içinde arayacaklarına sürekli mistisizme kaydıkları için tufan olayını da sadece "tarihsel zamanı ilga etmek" (M. Eliade) zannetmektedirler. Ya da başka mitoloji uzmanları efsaneyi "bir garip masal" olarak değerlendirirler. Bu anlayışlar tarih perspektifinin sadece ideoloji ya da daha da sınırlandırılmış olarak psikolojiyle sınırlı olmasından ileri gelir. Bazıları daha da çok saçmalarlar; dinsel inanışa karşı mücadele edeyim diye modern çağın anlayışları ile yaklaşık 8000-9000 yıllık geçmişi olan ideolojiyi yargılamaya kalkışır ve "Nuh'un yaptığı gemi" için hiç bu kadar büyük gemi olur mu? Türünden yaklaşımlarla olayın hiç gerçekleşmemiş, ya da bir uydurmadan ibaret olduğunu göstermeye çalışırlar. Bu yaklaşımlar düşünce ufkumuzu genişletmek, gerçeği keşfetmek, ideolojisinin ne olduğunu anlatmak bakımından bir şey katmak bir yana tam tersi sonuçlar doğururlar. Bunların en ünlüsü T. Dursun'dur. Üzerinde fazla durmuyorum.

Oysa, tufan insanlığın tarihsel akışını "kesen" somut olaydır. Hem insanlığı yokeder, hemde yeniden doğurur.

Suya dayalı simgeciliğin tarihöncesi etkileri kendini bu efsanenin içinde de gösterir: Tarihi kesen "su"dur. İnsanı doğuran yine su. Tüm insanlığın yokoluşunu ise daha büyük "su" gerçekleştirebilir. Bu yüzden Tufan tüm "yeryüzünü kaplayan, her canlıyı öldüren" gerçekliktir. Lokal sınırlar içinde yaşayan ama tüm dünyanın merkezinde bulunduğunu sanan insanlar başka türlü düşünüp davranabilirler miydi?

Somut tarihsel duruma bakıldığında Yakındoğu'da Sümerler zamanı küçük küçük Tufanlar bir yana bırakılacak olursa, en büyük ve en gürültülü tufanı daha öncede bahsettiğimiz gibi Sargon gerçekleştirmiştir. Sargon, kent kurmuş barbarların başı olarak Sümer uygarlığını yıktığı için yeni orjinal bir uygarlık yaratmış, Tufandan sonra ki sınıflaşmanın öncüsü olmuştur.

Sargon'dan önce ki tufanlar daha lokal kaldıkları için kent krallarını "kutsallaştırmakla" sonuçlandırıyordu. Halbuki ondan sonraki tufanlar zorba krallar, Nemrutlar yaratmakla sonuçlandı. Çünkü uygarlık Basra körfezinin güney ucunda ki sıkışmışlığından kurtuluyor, tüm Yakındoğu'yu kaplayan imparatorluklar aşamasına sıçrama yapıyordu.

Zaten bundan sonra barbar akınları efsanelerin Tufan adını verecekleri bir anlatıma yol açmadı. Barbar akınları bitmiş miydi? Hayır, ama kıtalararası bir boyut kazanmıştı. Bu yüzden lokal kentlerin yol açabileceği

efsanelerden daha başka türlüsüne doğru bir gelişim yaşandı. Çünkü yazı bilmeyen tarihöncesinin karanlıkları ve masallaştırması yerine bilinebilir bir çağa: yaklaşmış olduk. Bu yüzden örneğin Osmanlıların İslam uygarlığı üzerine akını, ya da İskender'in kıtalar arası akınları üzerine efsane aramak beyhude olur. Efsane bir tarafa, sadece bugünün insanlığı değil, geçmiş çağların insanları için bile bu tür barbar akınları tümüyle bilinebilir olaylardır. Tufan ise, daha tarihin başladığı yerde, tarihle tarihöncesinin ilk kesiştiği yerde gerçekleşen olaylar olduğu için masal karanlıkları içinde çıkarılmayı bekler.

TUFANLARIN EVRENSELLİĞİ

Buraya kadar anlattıklarımız için yükselen itirazları duyar gibiyim: Madem ki tufan Sümer kentleriyle ilgilidir. Öyleyse neredeyse evrensel boyutları bulan tufan anlatımları nasıl açıklanacak?

Gerçekten de Yunanlıların Dökalyon'u, Babillilerin Utnapiştim'i, Türklerin Ülgen'i, Arapların Nuh'u vb. vardır. Burada sayamadığımız birçok halkta bir tufan olayına rastlamamak mümkün değil.

Bu tufanların hepsine yakından bakılırsa, bir şekilde Yakındoğu ile ilgili olduğu görülür. Yukarıda insanlığın Nuh oğullarına bağlandığını, bunların tarihe ve yakındoğuya değmiş bulunan barbar yığınları olduğunu görmüştük. Tarihte uygarlık ideolojisinin egemen olduğunu da kurban ve yaratılış efsanelerini anlatırken görmüştük. İşte bu efsane bakımından da mekanizma aynıdır. İlk Uygarlığın dünyaya yaymaya başladığı şey sadece kölelik, eşitsizlik, özel mülkiyet, devlet, ticaret ve savaş değildir. Uygarlık aynı zamanda kendi kuruluş efsanelerini, tarihöncesinden tarihe uzanan ideolojisini de yaymıştır. Aslında bunu yaymak için fazlaca uğraştıkları söylenemez; çünkü dünyada daha fazla yaygın olan orta barbarlar (Göçebeler) bunları kendiliklerinden almışlardır. Orta barbar fatihler çoğu kez fetihçi ama yapıya ve ideolojiye teslim oluşları yönünden her zaman mağlup alıcıdırlar.

Bu yüzden tufanın evrenselliğinin ilk yanı uygarlığın evrenselliğinde yatar.

Tufanın evrensel ikinci yanı su simgeselliğinin yaygınlığında yatar. Bu yaygınlığın sebeplerini uzun uzun yaratılış efsanesi sırasında ele aldığımız için tekrar girmiyorum.

Bitirirken, tufan efsanesi araştırmasının insanın doğa ve toplum karşısındaki düşünüşünün özelliklerini vermesi bakımından, yaşam ve ölüm gerçeğinin doğal ve toplumsal kavranışı bakımından, doğal olayla sosyal olayın tarih öncesinde içiçe geçmişliğini ortaya koyması bakımından yeteri kadar ipucu verdiği kanaatindeyim.

Bu çalışma sınırlı olanaklar içinde bu kadarını sunmakla yetinecek, daha ayrıntılı entellektüel tarih araştırmaları için başlangıç oluşturabilecek umudundayım.

KAYNAKÇA

1 Ailenin Özel Mülkiyetin Kökeni F. Engels
2 Alman İdeolojisi Marx- Engels
3 Din Üzerine Marx- Engels
4 Grundrisse Marx
5 Ludwig Feurbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu F. Engels
6 Tarih Tezi H. Kıvılcımlı
7 Toplum Biçimlerinin Gelişimi H. Kıvılcımlı
8 Günlük Anılar H. Kıvılcımlı
9 Kısaca Marksizm Düşünüşü 10 Cennet Nedir? H. Kıvılcımlı
11 Dinin Türk Toplumlarına Etkisi H. Kıvılcımlı
1 2 Osmanlı Tarihi 3 Cilt H. Kıvılcımlı
1 3 Ne Yapmak İstiyoruz? H. Kıvılcımlı
14 Altın Dal 1 J. Frazer
1 5 Altın Dal 2 J. Frazer
1 6 Devlet Efsanesi E. Cassirer
1 7 Herodot Tarihi
18 Dünya İnançları Sözlüğü O. Hançerlioğlu
19 Düşünce Tarihi O. Hançerlioğlu
20 Tanrılar Mezarlar ve Bilginler C. W. Ceram
21 Hazreti Muhammedin Felsefesi Cemil Sena
22 Din ve İnsan Hüseyin Portakal
23 Eleştirel Aile kuramı Mark Poster
24 Cinsel İlişkiler tarihi A.Morali-Daninos
25 İslam D. Sourdel
26 Erkek Ortaçağ George Duby
27 İnsan Nasıl İnsan Oldu M.llin-E.Segal
28 Mitoloji ve Tarihten Seçmeler Murat Uraz

29 İnsanın özü George Thomson
30 Tarih öncesi Ege George Thomson
31 İlk Filozoflar George Thomson
32 Özgürlük ve Yabancılaşma Yuri Davidov
33 Jung Psikolojisinin Ana Hatları Frieda Fordham
34 Totem ve Tabu S. Freud
35 Düşlerin Yorumu S. Freud
36 Hz. Musa ve Tek Tanrıcılık S. Freud
37 Din ve iman. Bir yanılsamanın geleceği S. Freud
38 Toplum Psikolojisi S. Freud
39 Cinsiyet Üzerine S. Freud
40 Rüyalar Masallar Mitoslar E. Fromm
41 Tarih ve Tin Joel Kovel
42 Yaratıcı Mitoloji Tanrının maskeleri Joseph Campbell
43 Doğu Mitolojisi Joseph Campbell
44 İlkel Mitoloji Joseph Campbell
45 Batı Mitolojisi Joseph Campbell
46 Mitoloji Ernst Ganger
47 Odysseia Homeros
48 Ilyada Homeros
49 Kendini yaratan insan Gordon Child
50 Toplumsal Evrim Gordon Child
51 Tarihte Neler Oldu? Gordon Child
52 Anadolu inançları Anadolu mitolojisi I.Z. Eyüpoğlu
53 Tarih Sümerde başlar Samuel Noah Kramer
54 Tabu can çekişiyorDin bu1 Turan Dursun
55 Tabu can çekişiyorDin bu2 Turan Dursun
56 Tabu can çekişiyorDin bu3 Turan Dursun
57 Tabu can çekişiyorDin bu4 Turan Dursun
58 Allah Turan Dursun

59 Kur'an Turan Dursun
60 Yamyamlar ve Krallar. Marvin Harris
61 İlkel Toplumların Değişimleri Serol Teber
62 Mitoloji Edith Hamilton
63 Olağanüstü Masallar Casares J.B.L. Borges A.B.
64 Asur Tarihi Erol Sever
65 İslam’ın Kaynakları-1 Erol Sever
66 Ortadoğu Mitolojisi S.H. Hooke
67 Türk Mitolojisi Murat Uraz
68 Yaban Düşünce Levi Straus
69 Irk Tarih ve Kültür Levi Straus
70 Simgeler ve imgeler Mircea Eliade
71 Kutsal ve Dindışı Mircea Eliade
72 Ebedi Dönüş Mitosu Mircea Eliade
73 Kur'an
74 ''Kitabı Mukaddes (Tevrat-İncil)

(*) Nükleer Tarih, fizikte atomun parçalanışının yeni bir aşamayı muştulaması gibi, komünün ve kentin parçalanışı kanunlarını ortaya koyan tarih biliminin yeni bir gelişmişlik seviyesi ve bunun "atom"la karşılaştırmalı adlandırılışı.

(**) Yabanıllık (Vahşet) ve Barbarlık şeklinde yapılan bu sınıflama ünlü tarih öncesi araştırmacılarından Morgan'a aittir. Burada Barbarlık olarak belirtilen şey, asla vahşi, cana kıyan insanları tanımlamak için kullanılan "Barbarlık" aynı şey değildir. Barbarlık bir tarihsel dönem olup, esasen kelime anlamıda yabancıya karşılık gelir. Bu araştırmada barbar diye nitelendirilen topluluklar henüz sınıflı toplum aşamasına varmamış, komünal ilişkiler içinde bulunan topluluklardır. Klasik tarih yazımında bu döneme başka adlar verildiği de görülmektedir; Demir çağı. Tunç çağı vb. gibi. Fakat yerleşik anlatım Paleotonik, Neolitik gibi adlandırılmalara dayamakta olup, yazımızda barbarlık-uygarlık şeklinde yapılan tanımlama hem üretim tekniği, hemde sosyal ilişkiler (İlkel ortaklaşmacı ya da sınıflı toplum) olma özellikleri gözönüne alınarak yapılmış bir sınıflandırmadır. Dolayısıyla tarihsel maddeci anlayış içinde barbar-uygar çelişkileri yönünden de konuları ele almak gibi yeni bir anlayışı içinde barındırır.